

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**KOMENTOVANÝ PŘEKLAD VYBRANÝCH POVÍDEK
NATÁLIE TOLSTÉ**

**TRANSLATION AND COMMENTARY OF TATIANA TOLSTAYA'S
SELECTED STORIES**

VYPRACOVAL: Bc. Matouš Rýdel

VEDOUcí PRÁCE: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

2018

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval samostatně a uvedl všechny použité prameny.

V Olomouci, 4. 4. 2018

---

podpis

Na tomto místě bych rád vyjádřil poděkování doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc. za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní diplomové práce poskytla. Dále bych rád poděkoval Mgr. Janě Krčkové a jejím kolegyním z Českého centra v Moskvě za pomoc při střetu s ruskou realitou. Poděkování také patří čtenářkám, PhDr. Lence Juráčkové a Lucii Kopecké, které mi poskytly nezaujatou zpětnou vazbu k překladu povídek.

---

podpis

OBSAH

1	Úvod	6
2	Překladatelský proces	8
2.1	Specifika překladu umělecké literatury.....	11
3	Pretranslační analýza	13
3.1	Osobnost Natálie Tolsté	13
3.2	Kniha Двое	14
3.3	Poetika povídek Natálie Tolsté	15
4	Analýza vybraných překladatelských jevů.....	16
4.1	Překlad antroponym a toponym	17
4.2	Překlad názvů povídek	18
4.3	Překlad reálií	20
4.4	Překlad frazeologismů.....	23
4.5	Překlad termínů	25
4.6	Překlad veršů.....	26
4.7	Překládání a slovosled.....	29
5	Překlad.....	33
5.1	Bez udání příjmení	33
5.2	Být jako ostatní	38
5.3	Škola.....	42
5.4	Komunistka	46
5.5	Dům chronicky nemocných na ulici Čekistů č. 5	50

5.6	Filologická ulička.....	53
5.7	Chci za hranice.....	58
6	Závěr.....	67
7	Резюме	69
8	Bibliografie.....	75
8.1	Překládané povídky.....	75
8.2	Prameny psané latinkou	75
8.3	Prameny psané azbukou.....	76
8.4	Internetové zdroje	77
9	Přílohy	78
9.1	Не называя фамилий	78
9.2	БЫТЬ как все	83
9.3	Школа.....	87
9.4	Коммунистка	91
9.5	Дом хроников на Чекистов, 5	95
9.6	Филологический переулок	98
9.7	Хочу за границу.....	103
10	Anotace.....	113

1 ÚVOD

Předmětem mé magisterské diplomové práce je komentovaný překlad vybraných povídek Natálie Tolsté ze společné knihy sester Tolstých «Двое: разное»¹. Jmenovitě jde o povídky: «Не называя фамилий», «Быть как все», «Школа», «Коммунистка», «Дом хроников на Чекистов, 5», «Филологический переулочок» a «Хочу за границу». Všech sedm povídek autorka napsala v roce 1993, některé z nich publikovány časopisecky, ale své knižní publikace se dočkaly až v roce 2001.

Obecně volba překladu uměleckého textu v rámci mé magisterské diplomové práce byla podmíněna dřívější zkušeností s překladem, a to textu neuměleckého – odborného textu. Je možné konstatovat, že překlad textu neuměleckého se mi v rámci bakalářské práce úspěšně podařilo obhájit, a proto je načase se posunout o stupeň výš – k překladu uměleckého textu, který, mám za to, je pro překladatele větší výzvou.

Pokud jde o překlad konkrétní autorky a jejích povídek, stanovil jsem si tři podmínky, podle kterých jsem postupoval ve výběru vhodné předlohy. První podmínkou bylo to, že mě předloha musí zaujmout. Musí to být dílo, které bych si sám rád přečetl ve svém volném čase. Druhou podmínkou bylo zohlednit své překladatelské schopnosti a vybrat předlohu, aniž bych se přecenil či podcenil. Třetí a poslední podmínka spočívala v absenci jakéhokoli dříve přeloženého autorova díla u nás. Rád bych českému čtenáři přinesl něco, resp. někoho nového. Musel to být autor českému čtenáři naprosto neznámý. Všechny tři podmínky splnily povídky právě Natálie Tolsté, sestry u nás známější prozaičky Taťány Tolsté.

Cílů magisterské diplomové práce jsem si předsevzal několik. Za prvé: vytvořit kvalitní a odpovídající překlad ruské předlohy do českého jazyka s ohledem na spisovatelčin osobitý styl, za druhé: vytvořit kvalitní translatologický komentář, za třetí: seznámit vás s autorkou, za čtvrté: ve stručnosti shrnout obecnou problematiku překladu a konkrétně problematiku uměleckého překladu a poznatky tím nabyté využít u samotného překladu.

---

¹ ТОЛСТАЯ, Татьяна Никитична и Наталия Никитична ТОЛСТАЯ. *Двое: разное*. Москва: Подкова, 2003.

Z **metodologického hlediska** bylo nejprve zapotřebí prostudovat odbornou literaturu věnující se problematice translatologie a lingvistiky. Zároveň jsem se seznamoval s ruskou předlohou. Následovala translatologická a lingvistická analýza textu. Po ní přišel na řadu vlastní překlad. Z procesu překladu vyplynul translatologický komentář a syntéza zjištěných poznatků.

V rámci přípravy jsem čerpal z **odborné literatury** předních teoretiků překladu a lingvistů. Pokud bych měl jmenovitě uvést několik jmen, tak z ruských: V. K. Komissarov, A. V. Fjodorov, a z českých: Z. Kufnerová, J. Levý či M. Hrdlička. Významným pomocníkem se staly také internetové zdroje, a to především v nalezení informací o autorce samotné, ale také o jejím díle či sestře.

Práce je **strukturována** do pěti kapitol. První kapitola je věnována procesu překladu. Tedy seznámení se s tím, co překlad je a co obnáší, a stanovení samotného překladatelského procesu. Dále je tato kapitola rozšířena o podkapitulu seznamující se specifiky překladu umělecké literatury.

Druhá kapitola je věnována pretranslační analýze, tedy autorce, jejímu životu a dílu, knize «Двое» a také poetice jejích povídek.

Třetí kapitola je zasvěcena analýze vybraných překladatelských jevů, a to jevů, které jsem sám považoval za zajímavé z translatologického hlediska. Jde například o komentář překladu antroponym, toponym, překlad názvů povídek, reálií, termínů, frazeologismů, a také veršů. Část této kapitoly je věnována i slovosledu.

Čtvrtá kapitola obsahuje samotný překlad ruské předlohy, tedy sedm vybraných povídek Natálie Tolsté, do českého jazyka.

Závěrečná pátá kapitola je shrnutím mých vlastních postřehů a poznatků, kterých jsem nabyl během vypracovávání této práce, a samozřejmě také zodpovídá otázku, zda a jak se mi povedlo dosáhnout stanovených cílů.

Součástí práce jsou také přílohy, které zahrnují originály překládaných povídek.

2 PŘEKLADATELSKÝ PROCES

Porozumění překládanému textu a stanovení překladatelské strategie jsou předpoklady nezbytné pro vznik kvalitního překladového díla.

Význam slova překlad a množství oblastí, kde je možné se s překladem setkat, je podle názoru A.V. Fjodorova opravdu mnoho. Sám vyděluje dva hlavní způsoby, jak překlad jako kulturní fenomén uchopit: za 1. překlad jako proces, během kterého dochází k přenosu sdělení z výchozího jazyk (j. originálu) do jazyka překladu a za 2. překlad jako výsledek tohoto procesu, tedy v našem případě text.² Zlata Kufnerová rozšiřuje tyto dva základní způsoby vnímání překladu o třetí, a to překlad jako výsledek mezijazykové a mezikulturní komunikace.³

U překladu jsem se rozhodl opřít o tři překladatelské fáze⁴ Jiřího Levého a doplnit je ještě o tzv. předtranslační fázi. Termín předtranslační fáze, resp. makro-přístup se před nedávnem objevil v anglosaských monografiích, a slovy D. Knittlové se zaměřuje „na kulturní zázemí, historické a lokální zasazení, literární narážky, reálie, vztah autora k tématu a publiku, typ publika, typ textu a funkci textu.“⁵ Tedy to, co je za textem, jeho pozadí. A právě tento makro-přístup je náplní následující kapitoly. Přibližuji v ní osobnost autorky, její slavnější sestru, specifika její tvorby, knihu Двое, ze které pocházejí překládané povídky a další.

Pakliže předlohu vnímáme jako překladatelův materiál, jež má umělecky zpracovat, pak požadavky kladené na překlad, které vyvstanou, můžeme shrnout do tří bodů, neboli fází:⁶

1. pochopení předlohy,
2. interpretace předlohy,

---

² ФЕДОРОВ, А.В. *Основы общей теории перевода: (лингвистические проблемы)*. Москва: ФИЛОЛОГИЯ ТРИ, 2002, s. 13.

³ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994, s. 11.

⁴ LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998, s. 53.

⁵ KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000, s. 21.

⁶ LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998, s. 53.

3. přestylizování předlohy.

Po překladateli požadujeme **pochopení díla**, které tlumočí. Právě proto musí být dobrý překladatel především dobrým čtenářem. Do textu, který se překladateli dostává do rukou, se snaží proniknout ve třech rovinách, které ovšem nemusí probíhat odděleně a vědomě. První rovinou je tzv. porozumění filologické, ke kterému není zapotřebí nijakého zvláštního nadání, je věcí odborné přípravy a řemeslné praxe. Druhou rovinou je tzv. náladové ladění (ideově-estetické hodnoty), které v sobě zahrnuje ironické či tragické podbarvení, útočné zaměření na čtenáře či suché konstatování apod. Zvláštností je, že běžný čtenář si tyto kvality nemusí rozumově uvědomovat, ale dobrý překladatel by je měl být schopen racionálně rozpoznat a určit. Poslední, třetí rovinou je pochopení uměleckých celků, skutečností, které jsou v díle vyjádřeny, například postavy, vztahy mezi nimi, prostředí a záměry autora. Tato, třetí rovina je ze své podstaty nejobtížnější.⁷

Pochopení uměleckého díla je nezbytnou a první podmínkou ke zvládnutí překladu také proto, že není možná úplná významová shoda vyjádření mezi překladem a předlohou. Z toho důvodu jazykově správný překlad je nedostačujícím a je nutná jeho **interpretace**. Od autora díla žádáme správnou interpretaci skutečnosti, ve vztahu k ní vyvstávají tři momenty: 1. hledání objektivní ideje díla, 2. interpretační stanovisko překladatele a 3. interpretace objektivních hodnot díla z tohoto stanoviska. Interpretace je správná, pakliže jsou jejím východiskem nejpodstatnější rysy díla a jejím cílem jeho objektivní hodnoty. Překladatelské pojedí díla bude působit realisticky jen tehdy, pakliže neupadne jako čtenář do laciné osobní sentimentality a vztahovačnosti. Opěrným bodem překladatelské koncepce je interpretační stanovisko. Dobrý překladatel si na rozdíl od prostého čtenáře intuitivně nevybírání nejintenzivnější složky díla, ale naopak si vědomě stanoví své interpretační stanovisko a díky tomu ví, co chce svým překladem čtenáři sdělit. S ohledem na předpokládaného čtenáře vzniká překladatelovo pojetí předlohy, překladatelská koncepce, tj. ideový základ jeho tvůrčí metody. Překladatel nemůže do překladu vkládat své subjektivní nápady, ale může přinést nový pohled na dílo.⁸

---

⁷ LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998, s. 53-59

⁸ Tamtéž, s. 59-68

Zatímco od autora díla žádáme umělecky hodnotnou stylizaci skutečnosti – od překladatele žádáme umělecky hodnotné **přestylizování předlohy**. V této fázi, při jazykové stylizaci, přichází na řadu překladatelský talent a nadání stylistické. Jazykovou problematiku překladu vnímáme především v poměru dvou jazykových systémů, ve stopách jazyka originálu ve stylizaci překladu (tj. problém interference) a napětí ve stylu překladu, jež vzniká tím, že myšlenka se převádí do jazyka, v němž nebyla vytvořena. Překladatel má možnost při vyjádření obsahu předlohy volit mezi různými jazykovými prostředky, a právě tady končí překladatelské řemeslo a začíná umění. Čím dokonalejší je překladatelovo poznání díla, tím důsledněji dochází k výběru překladatelských řešení. Čím větší je jeho umělecký a jazykový talent, tím dokonalejší prostředky k vystižení této správné interpretace má k dispozici.

Překladatelské umění vyžaduje slovy J. Levého především představivost, schopnost objektivace a stylistické nadání.⁹

Vedle ekvivalence na úrovni lingvistické, popř. literárněvědného základu s přihlédnutím k extralingvistickým faktorům, je třeba zohlednit ekvivalenci formálně grafickou. Ta porovnává formálně grafické charakteristiky originálu a překladu.¹⁰ Zmiňuji ji především kvůli její nepostradatelnosti především při překladu uměleckých textů, kterými povídky Natálie Tolsté bezesporu jsou, navíc jsou často doplněny o verše či básně. V mém překladu jde především o správnou prostorovou strukturu textu, tj. členění do odstavců a strof.

Už jsem ozřejmil, co překlad je a jak k němu přistupovat, ale dle některých teoretiků je velmi důležité zohlednit také výběr textu, který se překladatel chystá přeložit. Olga Krijtová, která věnovala celou kapitolu výběru textu k překladu ve své publikaci *Pozvání k překladatelské praxi*, přistupuje ke zmíněnému výběru velmi prakticky.¹¹ Výběr překládaného textu nelze podcenit. Překladatel by měl zhodnotit, zda jsou jeho překladatelské zkušenosti adekvátní vybranému textu. Také by se měl zohlednit autorův styl, a pakliže překladateli nesedí – měl by raději hledat vhodnější text. Já jsem se již

---

⁹ LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998, s. 68-83

¹⁰ HRDLIČKA, M. *Překladatelské miniatury*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1995, s. 24-25.

¹¹ KRIJTOVÁ, Olga. *Pozvání k překladatelské praxi: kapitoly o překládání beletrie*. 1996, s. 56

s autorčiným stylem patřičně seznámil a v následující kapitole vás s ním obeznámím také. Uvědomuji si i možný přínos překladu jejich povídek, a to z toho důvodu, že podle mnou dostupných informací neexistuje doposud překlad žádného z jejich děl. Autorčín styl je mi velice blízký a věřím, že bude atraktivní i čtenářům, a proto shledávám povídky za vhodné k překladu a případnému vydání.

2.1 SPECIFIKA PŘEKLADU UMĚLECKÉ LITERATURY

Jak již bylo řečeno, dobrý překladatel musí být především dobrým čtenářem. Pokud jde o uměleckou literaturu, je nutné, aby překladatel vzal v potaz také její specifika. Charakteristickým specifíkem umělecké literatury jsou projevy individuálních spisovatelů s ohledem na jejich světonázor, vliv estetiky doby nebo literární škola.¹² Osvojení si překladu umělecké literatury tak vyžaduje také hlubokou stylistickou analýzu materiálu, která by odhalila jeho vlastní osobitost.¹³

Umělecká literatura se od jakéhokoli jiného textu lidí především přítomností zvláštního rysu, který můžeme pojmenovat jako sémantickou kapacitu (смысловая емкость). Zmíněný rys se projevuje tak, že umělecká literatura předává svému čtenáři více než přímý smysl slov jako celku, ale nutí k zamyšlení, vyvolává pocity a vzbuzuje čtenářovu fantazii.¹⁴ Můžeme ji objevit například ve mnohoznačnosti napsaného či v jeho alegoričnosti. Významný je také vliv období, ve kterém bylo dílo napsáno. Pevná vazba mezi historickým obdobím a jeho uměleckým zobrazením v díle.¹⁵

Díla umělecké literatury stojí v naprosté opozici ve srovnání s ostatní texty díky, slovy V. N. Komissarova, své jedné dominantní komunikativní funkci, a to funkci umělecko-estetické a poetické. Hlavním cílem jakéhokoli díla tohoto typu je dosažení přesného estetického vlivu, vytvoření umělecké představy. To je to, co Fjodorov

---

¹² ФЕДОРОВ, А.В. *Основы общей теории перевода: (лингвистические проблемы)*. Москва: ФИЛОЛОГИЯ ТРИ, 2002, s. 277

¹³ Тамtéž, s. 278

¹⁴ Тамtéž, s. 279

¹⁵ Тамtéž.

pojmenoval jako sémantická kapacita. Díla neumělecká si naopak kladou za hlavní cíl informovat.¹⁶

Umělecká literatura zahrnuje vedle povídek, které jsem si zvolil jako téma své diplomové práce, doplněných o několik veršů, také divadelní hry, satirická díla, texty písní a další.¹⁷

---

¹⁶ КОМИССАРОВ, В. Н. *Теория перевода: лингвистические аспекты*. Москва: Высшая школа, 1990, s. 95

¹⁷ КОМИССАРОВ, В. Н. *Теория перевода: лингвистические аспекты*. Москва: Высшая школа, 1990, s. 97

3 PRETRANSLAČNÍ ANALÝZA

Jak již bylo řečeno na začátku předcházející kapitoly, dobrý překladatel by se měl před tím, než se pustí do samotného překladu, seznámit s tím, co je za textem, tedy s jeho pozadím. Seznámit se s autorkou není pouze otázkou četby autobiografií, ale v mém případě také prostudování interview, které s ní byly vedeny a publikovány, a v neposlední řadě jsou vynikajícím zdrojem informací povídky samotné pro jejich autobiografický ráz.

3.1 OSOBNOST NATÁLIE TOLSTÉ

Natálie Nikitična Tolstá přišla na svět 2. května 1943 ve městě Jelabuga (dnešní Tatarstán). Právě zde byla její rodina evakuována během blokády Leningradu. Natálie se narodila do rodiny s bohatou spisovatelskou tradicí. Byla vnučkou věhlasného spisovatele a sběratele lidových pohádek Alexeje Nikolajeviče Tolstého, jenž byl vzdáleným příbuzným jednoho z předních představitelů ruského realismu Lva Nikolajeviče Tolstého. Dále byla vnučkou básnířky a spisovatelky akmeismu – Natálie Vasiljevny Krandijevské-Tolsté a básníka a překladatele Michaila Leonidoviče Lozinského. Byla dcerou profesora fyziky a občansky i politicky angažovaného Nikity Alexejeviče Tolstého a Natálie Michailovny Lozinské. Natálie měla sedm sourozenců, při čemž většina z nich se profilovala ve veřejném životě, ať už na poli vědy, politiky či literatury.¹⁸ Právě v literatuře a publicistice prorazila také její mladší sestra Taťána Tolstá, která se spolupodílela na vydání knihy «Двое».

Natálie Tolstá prožila bezstarostné dětství obklopena nejen širokou rodinou, ale také chůvou, pomocnicí v domácnosti a učitelkou hudby či angličtiny. Snila o tom dostat se na univerzitu a naučit se nějaký exotický jazyk. Nechtěla vystudovat anglický, francouzský či německý jazyk, ty se jí zdály obyčejné. Byla přesvědčena, že pakliže budete umět nějakou neobyčejnou řeč, stane se i váš život neobyčejným. A jak si přála, tak se i stalo. Dostala se na sekci švédštiny Petrohradské státní univerzity (dnešní název). Vystudovala, obhájila disertaci a začala přednášet na téže místě. Pracovala tam většinu svého života. Vycestovala do Švédska, a protože se jí tam pomalu utíkal čas, rozhodla se začít psát. Řekla si, jestliže něco napíšu, určitě to rychle vydají – tady ve Švédsku se dělá vše velmi rychle. Domnívala se správně a její povídky se začaly brzy vydávat. Když se pak vrátila

---

¹⁸ Толстая, Наталия Никитична. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-02-25].

do Ruska, Jefim Etkind (literární vědec – pozn. překl.) ji požádal, aby mu poslala své povídky. Když je pro něj překládala, uvědomila si, že psát rusky a švédsky je zcela něco odlišného, a tak začala psát rusky.¹⁹

Jak již bylo řečeno, první povídky Natálie Tolsté se objevily v 90. letech minulého století a byly nejdříve publikovány ve švédštině. Ve druhé polovině 90. let se rozhodla začít psát rusky. Na povídkových knihách «Сестры» (1998) a «Двое» (2001) se spolupodílela její mladší sestra Taťána Tolstá. Samostatně pak vydala kniha «Одна» (2007) a také povídku «Иностранец без питания» (2001), která se později stala součástí zmíněné knihy. Také se spolupodílela na vytvoření učebnice švédského jazyka společně s S. S. Maslovovou-Lošanskou (2005).²⁰

Za svůj život získala několik ocenění, např. Dvlatovské ceny, kterou uděluje časopis „Zvezda“. V roce 2004 ji byl udělen švédský Královský řád Polární hvězdy rytířské úrovně za přínos v rozvoji vztahů mezi Švédskem a Ruskem.²¹

A ačkoli mají texty Natálie Tolsté nezpochybnitelnou uměleckou hodnotu, nedosáhla komerčního úspěchu, tak jako její mladší sestra Taťána, což dokládá například fakt, že doposud nebylo u nás přeloženo a vydáno ani jediné dílo. Naopak český čtenář má na výběr hned z několika titulů její sestry.

Natálie Tolstá zemřela po vážné nemoci 15. června 2010 v Petrohradě, a to ve svých 68 letech.²²

3.2 КНИГА ДВОЕ

Společná kniha sester Natálie a Taťány Tolstých poprvé vyšla v roce 2001 v nakladatelství Podkova, a to nákladem padesát tisíc výtisků. Já sám jsem vlastníkem výtisku vydaného v roce 2003.

---

¹⁹ ТОЛСТОЙ, Иван. Сестра: Памяти Наталии Толстой. *Радио Свобода* [online]. 20 Июнь 2010 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <https://www.svoboda.org/a/2078451.html>

²⁰ Толстая, Наталия Никитична. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-02-25].

²¹ Тамtéž.

²² Умерла писательница Наталия Толстая. *Коммерсант.ру* [online]. 16.06.2010 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <https://www.kommersant.ru/doc/1387345>

V anotaci knihy se píše: Двое je kniha sester Tolstých. Devadesátá léta se na jejich tvorbě projevila odlišně. Taťána se v tomto období věnovala publicistice, zatímco Natálie psala prózu. Nicméně pozorný čtenář si zajisté všimne zřejmé blízkosti v textech Tolstých. Součástí knihy jsou jak povídky Taťány Tolsté, tak povídky Natálie Tolsté, povídky, které čtenáři už znají, ale i nové. Anotaci příkládám především ve vztahu k přívlastku knih – разное. Kniha je rozdělena na pomyslné dvě poloviny, přičemž první část patří právě starší ze sester Natálii Tolsté a druhá Taťáně Tolsté.

3.3 POETIKA POVÍDEK NATÁLIE TOLSTÉ

Více než polovina povídek Natálie Tolsté je vyprávěno v první osobě. Ve zbytku jsou hlavními postavami prostě pojmenované Káti, Mariny, Olji či Nataši, které se v ničem zásadním mezi sebou, ani od autorky nijak neliší. Jazyk je velice přirozený, bez jakékoli potřeby ho násilně zkrášlovat tropy. Sama autorka se v mnoha rozhovorech vyjádřila, že je pro ni na prvním snaha předat pocity a forma, jakou je toho dosaženo, je až druhořadá. Velmi často využívá přímé řeči.²³

Středobodem povídek je vždy žena a její život – takový jaký je. Upřímný, napovrch obyčejný, často velmi těžký, i když to autorka sama nedává najevo. Také vztahy, touhy a sny. Námětem jsou běžné (často banální) životní situace jejího dětství, dospívání, ale i dospělého života, jako například: stání ve frontě na mouku, vyřizování byrokratických záležitostí pro zahraniční cestu či spojení chlapecké a dívčí školy. V opozici k ženě pak stojí mužové, ke kterým, jak to vypadá, autorka cítí téměř nevraživost. Nenechte se ovšem zmást, jak sama v jednom z rozhovorů prozradila, nejde o nevraživost, spíše o to, že jsou muži úplně jiní, jako by pocházeli z jiné civilizace či byli mimozemšťané.²⁴

Vedle toho, že Natálie Tolstá často využívá přímé řeči, najdeme v jejích povídkách také množství reálií Sovětského svazu, výrazů používaných v medicíně, lingvistice či na akademické půdě, také několik zkratk, idiomů a veršů. Ty nejzajímavější si zaslouží translatologický komentář a je jim věnována následující kapitola.

---

²³ ТОЛСТОЙ, Иван. Сестра: Памяти Наталии Толстой. *Радио Свобода* [online]. 20 Июнь 2010 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <https://www.svoboda.org/a/2078451.html>

²⁴ Тамtéž.

4 ANALÝZA VYBRANÝCH PŘEKLADATELSKÝCH JEVŮ

Dříve bývalo dobrým zvykem, že překladatel doprovázel překlady významných děl překladatelským komentářem o vlastní práci. Jde o tradici, sahající až k počátku novověku, pokračující v obrození a přetrvávající až do první poloviny 20. století. Připomeňme překlady Viktorina Kornela ze Všehrd knih Jana Zlatoústého (1495) a překlad Řehoře Hrubého z Jelení *Chvály bláznovství* (1513), oba byly opatřeny komentářem. Podobně tomu bylo i v obrození, například u Antonína Jaroslava Puchmajera, který byl předchůdcem a později i spolupracovníkem Jungmanna. V roce 1804 vyložil své překladatelské krédo v předmluvě k Montesquieuovu *Chrámu gnídkému*. Na konci 19. století komentovali své překlady mnozí překladatelé, jmenujme alespoň ty nejvýznamnější, a to Jaroslava Vrchlického, Elišku Krásnohorskou, Josefa Zubatého či Josefa Krále. Na počátku 20. století pak mnoho překladatelů zanechávalo své komentáře v rámci předmluv děl či v rámci samostatných studií publikovaných v periodikách, mezi nimi například Karel Čapek, Bohumil Mathesius či Jiří Taufer.²⁵

Po válce se bohužel tato tradice začala vytrácet až postupně úplně vymizela. Je pravdou, že se překládá podstatně větší množství děl a v mnoha ohledech kvalitněji, ale o překladatelově individuálním přístupu k textu předlohy či o tom, jak si počínal a proč, víme často velmi málo. To je dáno i tím, že ne každý překladatel má svůj přístup k překládanému literárnímu textu natolik koncepčně přemyšlen, aby měl o něm co říct.²⁶

Sám jsem toho názoru, že by měl být komentářem opatřen každý překlad, který je za a) překladem experimentálním a za b), jehož zhotovil překladatel začátečník, za kterého se považují. Je to pro něj velmi praktické. Komentář pomáhá uchopit překlad jako celek, a jestliže nejsme schopni okomentovat, proč jsme se rozhodli pro konkrétní variantu, není tato varianta velmi pravděpodobně správná.

V následujících podkapitolách analyzuji vybrané překladatelské jevy: překlad antroponym, toponym, reálií a frazeologismů, protože jsou jimi povídky nasyceny a jsou základem při překladu umělecké literatury, dále překlad termínů, které se také v povídkách objevovaly. Zvláštní pozornost věnuji překladu samotných názvů povídek, veršů

---

²⁵ KUFNEROVÁ, Zlata. Překládání a čeština. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994. *Linguistica*, s. 40

²⁶ Tamtéž, s. 40

a slovosledu. Ke komentáři posledních tří jevů jsou studenti obvykle skeptičtí a nejsou tak součástí jejich prací, a právě proto je považují za obzvlášť přínosné.

Při analýze jsem vycházel ze skript *Введение в теорию перевода для русистов*²⁷ Zdeňky Vychodilové.

4.1 PŘEKLAD ANTROPONYM A TOPONYM

Při překládání vlastních jmen, ať už jde o pojmenování osob či míst, „je třeba brát v úvahu především tyto okolnosti: 1. grafické systémy daných jazyků, 2. stupeň frekvence jména a stupeň jeho „domestikace“, osvojení, 3. dobové zvyklosti.“²⁸ Specifickým problémem při překládání z ruského jazyka do českého, který má na svědomí právě rozdílnost grafických systémů, se tak stává přepis cyrilice do latinky.

Pokud je dané jméno domestikováno a běžně užíváno, překladateli se tak skýtá pravděpodobně jediná správná možnost překladu daného jména, a to užitím překladu, který je již používán. Jde především o jména historických osobností, kulturních tvůrců či vědců. Konkrétně v povídkách Natálie Tolsté bylo možné užít již zažitých jmen spisovatelů *Чехов, Достоевский* – *Čechov, Dostojevskij*, či jejich předků, například *Михаил Леонидович Лозинский* – *Michail Leonidovič Lozinský*. Zajímavým problémem byl také překlad nizozemského jména, resp. příjmení, německé socialistické spisovatelky, které autorka ve své povídce transkribovala jako *Анна Зегерс*, na mě jako překladateli bylo rozklíčovat, že jde o jméno nejen reálné osoby, ale také osobnosti, jejíž jméno se v českém jazyce už objevilo, tedy *Anna Seghersová*.

Za opravdový překladatelský oříšek pak považuji překlad křestních jmen v jejich domáckých a familiárních podobách. Uveďme si dva příklady, u kterých jsem se rozhodl postupovat odlišně. Jde o jméno *Серый*, které by nezkušený překladatel mohl přeložit jako *Šedý*, jednalo by se ovšem o zásadní chybu. *Серый* je hovorová varianta jména *Сергей*, česky *Sergej* a jeho česká hovorová varianta je *Serža*. Pokud jde o domácké *Нюра*, rozhodl jsem se pro přepis *Ňura*, ačkoli by bylo možné užít českého *Anička*, *Andula* či *Nanynka*.

---

²⁷ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Vvedeniije v teoriju perevoda dlja rusistov*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.

²⁸ KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994. *Linguistica*, s. 172

Rozhodl jsem se tak pouze na základě pocitu, že užití jednoho z českých ekvivalentů by vedlo k násilnému počestění a jisté ztrátě osobitosti jména, zohlednil jsem také dvojslabičnost ruských jmen obou chůviných neteří. Pravděpodobně největší ztrátou by byla ztráta zvukomalebnosti jména a zároveň by se u čtenáře objevily pochybnosti o tom, zda se nachází ruské či české realitě.

Dalším specifikem odlišnosti ruského a českého jazyka je přístup k přebírání, resp. přepisu německých vlastních jmen. Zatímco do českého jazyka zcela běžně přejímáme německá jména v původní podobě, naši ruští kolegové transkribují. Český překladatel tak musí přeložit jméno německého původu z ruštiny zpět do němčiny. Jako příklad uvádím německé jméno *Розенштейн* v ruském jazyce, které jsem do češtiny přeložil jako *Rosenstein*.

Samostatným problémem je **překlad místních jmen**. I pro něj platí stejná tři pravidla, resp. okolnosti, která je zapotřebí při překladu zohlednit. Bez problémů jsem tak přeložil frekventovaná místní jména jako *Дания, Ленинград, Кировский проспект, Елабуга* – *Dánsko, Lenigrad, Kirovská třída, Jelabuga*. Komplikovanější byl překlad dvou místních názvů, které se doposud v českém jazyce vůbec neobjevily, konkrétně osada *Кавголово* a jezero *Хеппоярви*. U obou jsem se rozhodl pro překlad transliterací, tedy *Kavgolovo* a *Chjepojarvi*. A i přesto, že při vyslovování druhého z názvů si čtenář málem zlomí jazyk, rozhodl jsem se na základě faktu, že oba názvy v zmíněné podobě jsou dohledatelné na podrobných anglických online mapách.

4.2 PŘEKLAD NÁZVŮ POVÍDEK

Dovolte mi se krátce zmínit o mém přístupu k překladu názvů povídek. Domnívám se, že na rozdíl od překladu názvu titulů, ve kterém v současné době nemají překladatelé pod tíhou komercializace knižního trhu prakticky žádnou svobodu, je tomu při překladu názvů jednotlivých povídek jiné. Nemyslím si však, že by to měl být prostor pro experimentování či jiné svévolné zacházení, i tomu jsem se sám snažil vyhnout. B. Ilek a J. Levý píší, že titul by měl vystihovat podstatný rys díla a zároveň být poutačem

na čtenáře. Samotní autoři ho volí po zralé úvaze a není proto důvod, se od něj distancovat.²⁹

Ve většině případů nebyl žádný problém s překladem názvů jednotlivých povídek, jde o povídky *Школа, Коммунистка, Дом хроников на Чекистов 5* a *Филологический переулок* – *Škola, Komunistka, Dům chronicky nemocných č. 5* či *Filologická ulička*.

Podstatně zajímavější, ale o to složitější byl překlad názvů zbylých tří povídek. Pokud jde o povídku *Быть как все*, slovník nabízí pro slovo *все* varianty *všichni, všechny, všechna*³⁰, ale kontextově jsem se rozhodl použít jiného slova a název jsem přeložil jako *Být jako ostatní*. Na samotném konci povídky se píše: „A Nataša už dávno nechce být jako ostatní.“

Při překladu názvu povídky *Хочу за границу* bylo opět rozhodování, zda jde o nabízenou *hranici* nebo *cizinu, mez*³¹ byla úplně mimo. Vyvstaly tedy dvě možnosti s lehce rozdílnou konotací, které si čtenář může a nemusí být vědom. První *Chci do ciziny* vyjadřuje především navštívit cizí zemi, cizí kulturu či exotiku. Možná to bylo jediné upřímné přání hlavní postavy Mariny. Druhá *Chci za hranice* k dříve zmíněnému mírně zavání politikou, a proč taky ne, když zohledníme, kolik toho musela Marina vytrpět a vše to bylo k ničemu. Tedy jako *hranice* mezi světy, tím západní a tím východním. Jsem přesvědčen, že i přes drobné rozdíly obou variant, jsou obě stejně vhodné pro pojmenování.

Pravděpodobně nejvíce kreativity bylo zapotřebí při překladu názvu první povídky *He называя фамилий*. Náročnost situace byla dána především přechodníkovou vazbou v ruském originálu. Napadala mě kostrbatá a příliš dlouhá řešení jako *Aniž bych uvedla své jméno*, dále na můj vkus až příliš experimentální *Nechtěné příjmení* či *Nevítané příjmení*. Nakonec jsem dospěl k variantám s předložkou *bez*, *Bez vyřčení příjmení* a *Bez udání příjmení*. Nakonec jsem se rozhodl pro druhou variantu. Domnívám se, že je zvukomalebnější, úsečnější a také více vystihuje situaci hlavní postavy, tedy autorky, popisované v povídce.

---

²⁹ LEVÝ J., ILEK B., *Kapitoly z teorie a metodiky překladu*. Praha 1956, s. 69

³⁰ STEIGEROVÁ, Marie. *Česko-ruský, rusko-český kapesní slovník*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005, s. 596

³¹ Tamtéž, s. 609

4.3 PŘEKLAD REÁLIÍ

Před tím, než se pustím do komentování překladu jednotlivých reálií, je nezbytné si reálie přesně definovat a této definice se následně držet. J. Hasil definoval reálie jako veškeré věcné znalosti a informace o společnosti, jejím životě, tradicích a zvycích, prostředí, historii, institucích apod., které jsou relevantní při studiu cizího jazyka.³² Sám považuje překlad reálií za jeden z nejzajímavějších aspektů překladu, ale zároveň tento aspekt můžeme považovat za jeden z neobtěžnějších. Při překladu reálií se může začínající překladatel unáhlit a přeložit dané slovo doslovně, aniž by se poučil o jeho skutečném významu. Proto při překladu jakýchkoli reálií, ať už zeměpisných, historických nebo kulturních, platí obecná zásada: vše, co neznám – přesně ověřuji.³³

Z. Vychodilová ve svých skriptech *Введение в теорию перевода для русистов* uvádí tři možné postupy, kterých lze využít při překladu reálií (dokladový materiál pochází z uvedených skript):

- a) transkripce – např. *спутник* – *sputnik*
- b) tzv. bezprostřední překlad, v několika variantách:
  - a. kalkování, tj. záměna morfémů za jejich ekvivalenty – např. *skyscraper* – *небоскреб*
  - b. částečné kalkování, tj. dochází k záměně části morfémů – např. *Dritte Reih* – *третьей рейх*
  - c. záměna reálie reálií cílového jazyka, tzv. naturalizace (jejím opak je exotizace) – např. *bell-boy* – *коридорный*
  - d. adaptace reálie – např. *Walkure* – *валькирия*
- c) opisný překlad, překlad s komentářem – např. *щу* – *zelná polévka*³⁴

---

³² HASIL, Jiří. *Interkulturní aspekty mezikulturní komunikace*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011, s. 24.

³³ KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. 1. vyd. Jinočany: H, 2009, s. 37.

³⁴ VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Vvedeniye v teoriju perevoda dlja rusistov*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 60-61

колхоз – v našem případě sice nejde o kolchoz, tedy jakého české JZD, nýbrž nese označení pro vesničana s negativní konotací, tedy *vidlák, vesnický balík, vesnický nádiva, husopaska*

блокада, эвакуация – bylo třeba si dohledat historický kontext, tedy obležení Leningradu během druhé světové války, samotná blokáda trvala mezi lety 1941-1944 trvala 872 dní

Вы не видели ли, Лили, лили ли лилипуты воду? Ну-ка, детка,- дед кадетуки сказал. – *Řekni Lili, nalili-li liliputáni liliím vodu? Strč prst skrz krk.* – Jazykolamy jsou obrazem národního koloritu a nejlepším způsobem, jak k jejich překladu přistupovat, je dle mého naturalizace. V prvním případě jsem se rozhodl zvolit variantu zvukově podobnou, i když nedokáži zohlednit, jaká je míra užívání české podoby. Obávám se, že otázka jazykolamů je silně krajová. Sám jsem tuto variantu neznal, ale našel jsem ji ve slovnících. Ve druhém případě jsem se rozhodl zvolit pravděpodobně nejužívanější český jazykolam.

протягивать физику – *dělat dlouhý nos* – mimika, gesta, opět záležitost reálií, i když by toto slovní spojení mohlo být uvedeno i ve frazeologii, naturalizováno

двоечник – *pětkař* – je třeba vycházet z rozdílnosti českého a ruského vzdělávacího systému, při čemž ruský systém nemá jedničky, nejhorší známkou tak je dvojka, naopak u nás je nejhorší známkou pětka

десятиклассницы – *deváťáčky* – opět stejný problém, jako v předchozím případě

антоновка – *jablka* – antonovka je odrůda jablek vyšlechtěných v Sovětském svazu, při překladu jsem se rozhodl mezi třemi variantami: 1. transkribovat, 2. použít název běžné české odrůdy, 3. zobecnit. Nakonec jsem se rozhodl pro zobecnění. Nebyl jsem si totiž jist, zda jsou antonovky rozšířeny i v české republice. Máme malý sad a tento název jsem doposud neslyšel. Váhal jsem i nad českou odrůdou jablek, ale došel jsem k závěru, že je informace o odrůdě marginální, ne-li úplně zbytečný.

При ней лаборатория десять лет переходящее знамя держала. – *Díky ní byla laboratoř deset let vyznamenávána řády.* – Zajímavá sovětská reálie, bohužel jsem se ji v zájmu čtenáře rozhodl zobecnit. Ve své podstatě šlo o vyznamenání doprovázená

peněžními odměnami, která mohli získat zástupci sovětských organizací (úřadů, podniků, kolchozů apod.) za vynikající pracovní výsledky.³⁵

из провинции – z vesnice – vychází z rozdílného členění územních celků v ruské a české realitě, zároveň je v něm zahrnut patos, konstatování reality, že obyvatelé velkoměst jsou obvykle bohatší než lidé žijící na vesnicích a maloměstech

комсомол – *komsomol* – zkratka Коммунистический союз молодежи, tedy politická a výchovná organizace pro mladé tehdejšího Sovětského svazu, transkribováno, běžně se používá, je zažito širokou veřejností

частушки – ruské lidové písně – domnívám se, že i transkripce by byla vhodná, přeci jen je toto slovo stejně známé jako předchozí, nakonec jsme se rozhodl pro opisný překlad

винегрет – *viněgret* – opět podobný případ, jako dvě předcházející slova, transkribováno, běžně známo

халы – *ty s drdolem* – ruský originál je možná lehce expresivnější, o pár vět dřív se v povídce mluví o účesu typickém pro členky strany a také, že nesnášely mladé učitelky, kterou byla i naše hlavní postava, vyhnul jsem se experimentálním pokusům jako *drdolnatky* nebo něco podobně obskurního a zakomponoval jsem typicky české nadužívání osobních zájmen, tedy překlad opisem

*ленинские субботники*³⁶ – *leninské pracovní soboty* – připodobnil bych k Akcím Z, které byly prováděny v době totality u nás, šlo o „dobrovolně povinnou“ neplacenou práci či výpomoc ve své obci, například při úklidu, rekonstrukci budov apod. Ačkoli byly formálně dobrovolné, bralo se na ně ohled, pokud jste například potřebovali dostat děti na školu nebo vycestovat do zahraničí (případ z povídky).³⁷ Rozhodl jsem se nenaturalizovat pro větší či menší nuance. Místo toho jsem rozšířil výraz o slovo pracovní,

---

³⁵ ДУРОВ, Валерий а Николай СТРЕКАЛОВ. Война и победа: Орден Красного Знамени. *Родина* [online].

³⁶ СИДОРЧИК, Андрей. Праздник освобождённого труда. История о субботнике, Ленине и бревне. *Аргументы и факты* [online].

³⁷ Vyprávění rodičů, prarodičů.

a tak má čtenář možnost, ať už zná Akce Z nebo třeba Mamulovy soboty nebo nikoli, si význam domyslet.

4.4 PŘEKLAD FRAZEOLISMŮ

Závažným kritériem při hodnocení překladu je překladatelův vztah k frazeologismu, tj. frazeologickému výrazu. Při překladu frazeologismu totiž ani tak nejde o to překládat, ale dosazovat, substituovat to, co se v dané situaci v daném jazyce říká.³⁸ U frazeologismů tedy nepřekládáme jednotlivé komponenty, ale celý frazeologický celek substituujeme jiným, situačně adekvátním a výskytově podobným frazeologismem.³⁹

Frazeologie není uzavřenou oblastí, ale dynamickou⁴⁰, to znamená, že se neustále vyvíjí, vznikají nové frazeologismy a užívání některých klesá až na minimum. Navíc odrážejí dobový kolorit.

Při překládání frazeologismů je zapotřebí zohlednit tři faktory:

1. expresivnost frazeologických prostředků – nad základním významem často převládá význam přidružený, konotativní
2. jejich efemérní, pomíjivý charakter – ten je zdrojem jejich dynamiky, frazémy rychle zevšedňují, jsou stále nahrazovány novými podle toho, jak to dovolují kreativní, tvůrčí schopnosti mluvčích
3. jejich variabilitu, proměnlivost – ta se týká především dvou věcí:
  - a. rozsahové variace – možnosti vypouštět některé složky frazémů, např. *být (na někoho) (sladký) jako med*
  - b. komponentové variace – možnost variace jedné složky, např. *mít peněz jako želez (jako smetí, jako šlupek apod.)*⁴¹

Situace, které k frazeologii vedou nebo ji dokonce „napovídají“, jsou v zásadě identické. Významnou úlohu zde hrají faktory historické, např. u evropských jazyků

---

³⁸ KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. 1. vyd. Jinočany: H, 2009, s. 85.

³⁹ Tamtéž, s. 86

⁴⁰ Tamtéž, s. 86

⁴¹ Tamtéž, s. 87

reminiscence antické (Achillova pata) či biblické (starý jak Abrahám). Další faktory jsou areálové, kulturní a další.⁴²

V povídkách jsem zaznamenal následující frazeologismy, přičemž nejdříve uvádím originál, za pomlčkou se nachází užitý překlad a u některých případů uvádím v závorce další možné překlady:

жить, как у Христа за пазухой – *žít si jako v bavlnci (mít se jako prase v žitě, sedět si v teple)*

как ни в чем не бывало – *jako by se nechumelilo*

просто так, за компанию – *jen tak do počtu* (společně s ostatními, jistá míra solidarity)

сбить с толку – *sejít na scestí*

повалить дурака с – *dělat (ze sebe) hlupáka (před)*

Где вы пропадаете? – *Kde vězíte?*

зеленый от страха – *strachem bílý (bledý)*

злые, как осы – *protivní jako štěnice*

Полнятого, а его и след простыл. – *Ještě před půl pátou se vypařil jako pára nad hrncem.*

он расправил плечи – *narostla mu ramena (vzrostlo mu sebevědomí)*

Při hledání českých variant frazeologismů jsem čerpal z publikace *Ruské idiomy Русские фразеологизмы* Aljony Podlesnych, několika monografií L. Stěpanové, dále jsem využil internetové zdroje a v neposlední řadě rady rodilých mluvčích.

---

⁴² KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. 1. vyd. Jinočany: H, 2009, s. 87-88

4.5 PŘEKLAD TERMÍNŮ

Ačkoli jsou termíny charakteristické spíše pro odborné texty, v povídkách se jich několik objevilo, a proto jsem se rozhodl jim věnovat také prostor v komentáři, který je opřen o teorii uváděnou v knize *O české terminologii* B. Poštolkové. Klasifikace způsobů tvoření termínů je doplněna mými příklady.

1. Morfologické tvoření

- a. derivace (odvozování slov) – pomocí prefixů, sufixů nebo jen koncovek (*беспозвоночные* – *bezpáteřní*)
- b. kompozice (skládání slov) – slova vznikají pomocí slovtvorných předpon a přípon, které vznikly z původních samostatných slov (*спецкласс* – *výběrová třída*, *детдом* – *děčák*, *дetský domov*, *завкафедрой* – *vedoucí katedry*, *невропатолог* – *neuropatolog*, *гинеколог* – *gynekolog*)
- c. abreviace (zkracování) – vznik zkratk hláskových (*ЭКГ* – *электрокардиограф*, *ТЮЗ* – *Театр Юного Зрителя*, *СНГ* – *SNS*, *ЛГУ* – *Ленинградский государственный университет*, *лор* – *отоларингология* – *ORL*), slabičných (*колхоз* – *коллективное хозяйство*) nebo smíšených, také sem patří značky veličin a jednotek

2. Syntaktické tvoření

- a. terminologická sousloví (*матерное слово* – *vulgarismus*, *каузативные конструкции* – *příčinné konstrukce*, *нулевой артикль* – *nulové členy*, *дуративные глаголы* – *durativní slovesa*, *пучки фонем* – *shluky fonémů*)
- b. dvouslovné termíny (*беспозвоночные животные* – *bezpáteřní živočichové*, *видовременная система* – *vidočasový systém*)
- c. tříslavné termíny
- d. víceslovné termíny (čtyř- až šestislovné)

3. Sémantické tvoření

- a. zpřesnění významu slov z běžného sdělovacího jazyka – význam terminologizovaných slov se významově zužuje
- b. metaforické a metonymické přenášení slov (významů) – na základě podobnosti či vnitřní souvislosti

4. Přejímání z cizích jazyků – např. z francouzštiny (*буриме – burimé, fr. Bourimés*, pozn.: jde o hru spočívající ve skládání básní podle předem určitých rýmů)

Je třeba konstatovat, že především jsem se několikrát rozhodl rozklíčovat abreviatury a ponechat termíny v nezkrácené podobě, ať už to bylo úplnou absencí původního nezkráceného ekvivalentního termínu v českém jazyce nebo v případech, kdy termín sice existuje, ale není příliš zažitý českou společností. Tak tomu bylo například u názvů *ЛГУ – Leningradská státní univerzita* či *ТЮЗ – Moskevské divadlo mladého diváka*. Párkrát jsem se rozhodl zvolit opačný postup, a tak z *кардиограммочка* vzniklo *EKG*, které se běžně používá a je zažito širokou veřejností oproti plnému názvu.

Zároveň je možné konstatovat, že pokud jde o množství, tak nejčastěji se vyskytovaly právě termíny vzniklé syntaktickým tvořením, dále pak morfologickým, konkrétně kompozicí a abreviací.

4.6 PŘEKLAD VERŠŮ

Pravděpodobně za nejzajímavější, nejkreativnější, nejrozporupnější a ze své podstaty subjektivně nejhůře hodnotitelný můžeme označit překlad veršů. Doposud jsem se s ním setkal pouze na několika hodinách Semináře překladu uměleckého textu pod vedením paní doc. Vychodilové. Vzhledem k tomu, že se obecně nevyučuje a nepřednáší na téma překladu veršů, jsme se každý ze studentů zhostili jednotlivých překladů často naprosto rozdílně. V některých případech jsme se snažili o udržení rýmu, jindy ho vypustili, stejně jsme přistupovali také k ekvivalenci v počtu slabik či rytmu, někteří z nás upřednostňovali formu před obsahem a naopak.

Vzhledem k tomu, že se nepříliš diplomových prací zabývá překladem veršů, rád bych tuto kapitolu věnoval krátkému vhledu do překladu veršů a komentáři mého přístupu k překladu jednotlivých veršů.

Jak už jsem psal v úvodním odstavci této kapitoly, překlad veršů je rozporupný, názory teoretiků a praktiků literární vědy se v této otázce různí podstatně výrazněji, než je tomu u jiných problémů překladu. Doposud nedošlo ke shodě, jak k překladu veršů přistupovat, a návod k překladu jednotlivých případů je neobjevený svatý grál. Existuje

ovšem jistá obecná představa, co všechno by měl překladatel při překladu respektovat, co všechno by měl podstoupit, aby byl překlad co nejvěrnější, nejpřesnější a zároveň estetický působivý tak, aby zprostředkoval maximum funkčních počinů. Tedy aby se stal funkčně ekvivalentní.⁴³

Překladatel by měl v co největší míře sledovat vztah obsahu a formy. Je třeba, aby se u každého obsahového i formální prvku textu ptal, proč je tomu právě tak, a ne jinak, co je na daném obrazu či výrazu zvláštního, individuálního a nepostradatelného, a co v dané situaci, je-li to nutné, z obsahu či formy v zájmu nejdůležitějších složek básně obětovat. Překladatel si tedy vytváří vlastní hierarchii hodnot, které bude při interpretaci konkrétního textu zohledňovat.⁴⁴ Zohledníme-li tento přístup, ideálním překladatelem poezie tak není řadový překladatel či čtenář poezie, ale básník sám, protože právě ten je nadán vycítit ony nejdůležitější složky básně, o kterých píše Z. Kufnerová. Bohužel málokterý básník je zároveň i překladatelem, a tak se vžila praxe spolupráce překladatele uměleckého textu a básníka, který je, pokud možno blízký ve svém počínání k přístupu autora překládané básně.

Co tedy zohlednit při překladu veršů, resp. poezie:

Za první. Uvědomit si rozdíly mezi veršem a prózou, které se nejvýrazněji projevují v jazykové stylizaci díla. Laicky řečeno jde o to, že v próze je základní stavební jednotkou spíše rozvitější myšlenky (tedy často bohatě členěná věta), ve verši jde o dílčí motiv (vyjádřený kupř. obrazem).⁴⁵

Za druhé. Zohlednit význam rýmu, který je zvukovou shodou koncových hlásek ve verši. Díky němu dochází ještě k vyššímu stupni ve stylizaci jazyka. Je to ovšem velmi obtížné, jen zřídka se v češtině povede najít dvě slova, která by souzněla a zároveň významově odpovídala dvojici slov v předloze. Dochází tak často k rozvolnění myšlenkové kompozice básně. Na druhou stranu českého překladatele potěší fakt, že ze statistického hlediska se k tomuto konsenzu při výběru dvou souznějících slov snáze dochází v syntetických jazycích, mezi něž patří i čeština. Oproti tomu analytické jazyky

---

⁴³ KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. 1. vyd. Jinočany: H, 2009, s. 135.

⁴⁴ KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. 1. vyd. Jinočany: H, 2009, s. 135

⁴⁵ LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998, s. 225

jako je angličtina to mají o mnoho těžší. Rád bych upozornil na riziko při překladu veršů a tím je používání vycpávkových slov.⁴⁶⁴⁷ Ta nejenom ruší čtenáře, ale sám je považuji za dopouštění se násilí na jazyce. Proto pokud je to možné, je třeba se vycpávkám vyhnout a užívat je opravdu zřídka ve výjimečných případech.

Za třetí. Při překladu básně si překladatel velmi rychle uvědomí, že pro zformulování téže myšlenky potřebujeme různý počet slabik. Hovoříme o tzv. významové hustotě. Rozdílnost v sémantické hustotě jazyka předlohy a češtiny nutí překladatele k významovým zkratkám nebo k vycpávkám, obojí tak ovlivňuje interpretaci díla. Pro srovnání přináším tato: průměrná délka slova v próze je v češtině 2,4 slabiky a v ruštině 3,0 slabiky. Pro překlenutí těchto rozdílů mezi jazyky a při hledání vhodných synonym je možné za a) volit kratší/delší slova, za b) kondenzovat několika významů do jednoho významů nebo vynechat některé dílčí významy předlohy, za c) výjimečně rozšířit počet veršů, za d) změnit počet slabik.⁴⁸

Za čtvrté. Zachování stylu poezie. Tedy zachovat „ty rysy, které se kdysi označovaly jako tzv. vnější forma strofickou kompozici, pořadí rýmů a metrické schéma.“⁴⁹ Tato zásada ovšem není vždy přejímána a také není zcela jednoznačná.⁵⁰

Pokud jde o můj osobní přístup k poezii a k překladu poezie obecně: v hodnotové hierarchii bude vždy na prvním místě obsah a pocity, které báseň vyvolává, a snaha vyvolat stejné pocity i u čtenáře překladu. Pro zachování pocitů je dle mého klíčová volba správného lexika a celková zvukomalebnost. Dochází tak k silnému upozadění otázek rýmu, počtu slabik apod. Zachování zvukomalebnosti je subjektivní záležitostí způsobenou individualitou každého jednotlivého překladatele, potažmo čtenáře. Celková volnost je pro mě v této oblasti naprosto klíčová.

---

⁴⁶ KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. 1. vyd. Jinočany: H, 2009, s. 135

⁴⁶ LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998, s. 227-232

⁴⁷ KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. 1. vyd. Jinočany: H, 2009, s. 131.

⁴⁸ LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladu*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998, s. 232-236

⁴⁹ Tamtéž, s. 236

⁵⁰ Tamtéž, s. 236-237

Pokud bych se měl vyjádřit k překladu veršů, resp. miniatur, které se nachází v povídkách *Bez udání příjmení*, *Komunistka* a *Chci za hranice*, je zde můj přístup lehce odlišný. Snažil jsem se v nich částečně zohlednit výše uvedené, ale zároveň vzít v potaz autory veršů, kterými jsou (popořadě) vnučka Kát'a, dědeček a spisovatel Lozinský, bývalá laboratorní vědkyně a komunistka srdcem i duší teta Valja a tři nemocniční pracovníci. Důvod, proč to zmiňuji, je následující: kvalita, resp. umělecká hodnota verše musí být rozdílná. Nejpropracovanější, a to včetně historické aluze, jsou verše dědečka a spisovatele Lozinského. Naopak budovatelské pokusy komunistky Valji či medicínských pracovníků nejsou vysokého formátu.

Blíže k problematice překládání poezie viz. *Umění překladu* J. Levého počínaje s. 225 a dva články Z. Kufnerové *Rým v českém překladu a Básník, nebo filolog?* ve sborníku *Překládání a čeština* počínaje s. 131.

4.7 PŘEKLÁDÁNÍ A SLOVOSLED

Slovy teoretika překlad Gačečiladzeho je syntax jako oblast překladatelských transformací často nedoceňována, přičemž její význam je skrytý v širokém výběru při uspořádání věty, se kterou bezesporu roste překladatelova zodpovědnost.⁵¹ Nezbyvá než souhlasit s tím, že každé dílo se vždy částečně liší svou specifickou syntaktickou výstavbou. Navíc v této oblasti se překladatelský nováček, za kterého se stále považují, často nechá ovlivnit magií ruského originálu, a tak vzniká sice obsahově správný doslovný překlad, ale český text je vměstnán do ruské větné konstrukce a čtenáři přirozeně nemůže znít česky.

Následující část vychází z praxe zpracované ve skriptech českých rusistů H. Flídrové a S. Žaži *Sintaxis ruského jazyka v srovnání s češtinou*, které jsou věnovány srovnávání gramatické stavby ruštiny a češtiny. Všechny další citace a parafráze se nacházejí v poznámkovém aparátu. Slovosled se v českém i ruském jazyce vyznačuje víceméně volností (flexibilitou), avšak tato volnost není absolutní. Mantinely jí tvoří tři faktory:

---

⁵¹ ГАЧЕЧИЛАДЗЕ, Г. *Художественный перевод и литературное взаимодействие*. Москва: Советский писатель, 1972, s. 200

1. Syntaktická větná struktura
2. Aktuální větné členění
3. Stylistický charakter věty

Slovosled je také pevně svázán s intonační stránkou věty, konkrétně s větným přízvukem. Navíc zmíněné faktory existují v těsné blízkosti a není možné je od sebe oddělovat.

Pokud jde o **syntaktickou větnou strukturu**, rád bych upozornil především na dvě odlišnosti mezi ruským a českým originálem, se kterými jsem se musel při překlad potýkat poměrně často. V prvé řadě jde o inverzi, tedy postavení přídavného jména za jménem podstatným (v postpozici),⁵² například *hřib smrkový, uhličitan draselný*. Když odhlédneme od užívání postpozice v terminologii, kde je tato praxe nejvíce rozšířená, případně u názvů produktů, například *jablka raná, utka žarenaja*, docházím k závěru, že ruská umělecká literatura je bohatší na inverzi ve srovnání s češtinou a je třeba, aby byl tento fakt českými překladateli zohledňován. Navíc u termínů je inverze obvyklejší v češtině, u neterminologických spojení pravděpodobně v ruštině.

Druhou záležitostí je tzv. obmykání neboli interpoziční slovosled, které český jazyk postrádá. Jedná se o takovou konstrukci, ve které přívlastek stojí před podstatným jménem, při čemž členy, které upřesňují přívlastek, stojí mezi ním a podstatným jménem, například *стоящий в углу комнаты стул*. Obmykání je zcela běžné především v ruské umělecké literatuře.

Možná největší interferenční problém překladatelských nováčků vychází z neznalosti **aktuálního větného členění**, se kterým přišel Vilém Mathesius někdy na přelomu třicátých a čtyřicátých let minulého století. Jde o základní princip, který určuje pořadí větných členů v jazycích s volným (flexibilním) slovosledem.

Pro účely aktuálního větného členění se v každé větě rozlišuje téma a réma. Téma (výchozí, to, co je dané, známé), jde o skutečnosti (informace), které jsou příjemcům známé, už se o nich mluvilo či jsou široce známou pravdou. Jsou základním předpokladem pro sdělení nových skutečností. Réma (jádro výpovědi, nová skutečnost), jde o novou skutečnost, která rozvíjí již známé sdělení. V češtině se réma zpravidla klade na konec

---

⁵² KUFNEROVÁ, Zlata. Překládání a čeština. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994. Linguistica, s. 82

věty, zatímco v ruštině bývá na předposledním místě ve větě. Pokud bychom hovořili o větěném přízvuku, ten se nachází na posledním slově. Konstrukce s tzv. objektivním slovosledem má následující strukturu: východisko – jádro, téma – réma.

Schéma na příkladech (objektivní): téma – réma + možné otázky

Дедушка придет завтра. = Когда он придет? Что известно о дедушке?

Завтра придет дедушка. = Кто придет завтра? Что произойдет завтра?

Toto schéma je ovšem platné pouze v případě, že se jedná o objektivní vyjádření, které je pronášeno bez jakéhokoli emocionálního zbarvení.

To, co předmětem interferencí, mají na svědomí subjektivní vyjádření, které jsou otázkou mluveného jazyka a v literatuře pak především přímé řeči. Ruský jazyk je na tyto záměny pořadí téma – réma nesrovnatelně bohatší ve srovnání s českým jazykem. Vznikají tak schémata:

Schéma na příkladech (subjektivní): réma – téma + možné otázky

Победили наши хоккеисты! = Что известно о наших хоккеистах? Победили ли наши хоккеисты?

Наши хоккеисты победили! = Кто победил?

Se **stylistickým charakterem věty** se pojí větný přízvuk, který vyjadřuje aktuální větné členění. V ruském jazyce je větný přízvuk silnější než v českém jazyce, a také hraje významnou roli především v hovorovém jazyce.

Na závěr této kapitoly bych rád uvedl několik příkladů prvotního chybného překladu slovosledu, který byl způsobem magií originálu, ale při zpětné kontrole došlo k přehodnocení. Rád bych v této souvislosti zmínil osobní postup překladu. První překlad provádím velmi nahrubo, jde mi o mechanický přenos, doslovný překlad. Během něho si označuji místa, která jsou problematická, a píšu si k nim technické poznámky. Chyby, které uvádím, pochází právě z tohoto prvního překladu. Pak samozřejmě dochází k dalšímu a dalšímu čtení a upravování, dokud není list s poznámkami kompletně proškrtán.

Příklady: originál – ~~první chybný překlad~~ – správný/závěrečný překlad

А сколько подарков подарено... – ~~А kolik dárků jsem dostala...~~ – A kolik jsem dostala dárků...

Я расплачиваюсь и ухожу, потому что больше не могу отвечать на такие вопросы. – ~~Ale s brekem odcházím, protože už nemám síly odpovídat na takové otázky.~~
– Ale s brekem odcházím, protože odpovídat na takové otázky už nemám síly.

Меня так и тянуло совратить неслышаемого большевика... - ~~Мěla jsem chuť nachytat neoblomnou bolševičku...~~ - Měla jsem chuť neoblomnou bolševičky nachytat...

Скоро стало трудно различать крики учителей... - ~~Brzy bylo velmi těžké rozlišit křik učitelů...~~ - Brzy bylo velmi těžké křik učitelů rozlišit...

5 PŘEKLAD

5.1 BEZ UDÁNÍ PŘÍJMENÍ

Celý život se mě ptali: „Ke kterým Tolstým patříte? Lev Tolstoj je váš...?“ Na vojenské akademii, kde z nás filologů připravovali zdravotní sestry v záloze, se mě plukovník ptal:

„Studentko Tlustá, povězte nám něco o hygieně nohou při pochodu.“

Což spolužačky, když se dosyta vynasmály, komentovaly:

„Soudruhu plukovníku, proč ji urážíte?“

Plukovník si nasadil brýle:

„Je to tu napsáno nečitelně... Studentko Tolstá, odpovězte na otázku!“

O naší rodině jsem se dozvídala spoustu zajímavých věcí.

„Četl jsem, že Zlatý klíček napsal Bunin a Alexej Tolstoj mu ho ukradl a vydal pod vlastním jménem.“

„Říká se, že před válkou zdědil Tolstoj rozsáhlé polnosti i s rolníky, a že mu Vorošilov daroval letadlo.“

„Je pravda, že Alexej Nikolajevič odkázal každému svému vnoučeti milion?“

„Váš dědeček napsal něco půvabného: „Uprostřed hlučného bálu...“

Když Alexej Tolstoj zemřel, byly mi dva roky. Babička Natalja Vasiljevna Krandijevská, jež s ním žila více než dvacet let, napsala knihu vzpomínek. Dočtete se tam vše o lásce, která vzplanula v předvečer světové války, o emigraci a o návratu do Ruska. O životě v Leningradě a Dětském Selu. O válce a blokádě.

Prohlížím si fotografii. Babičce je šestnáct, vedle ní stojí bratr, sestra a rodiče. Jejich krásné tváře vypadají vyrovnaně. Žili v neobyčejné, jedinečné zemi, kde bylo hodně, opravdu hodně lidí s krásnými tvářemi.

Z jiného alba vypadly fotografie mladého kadeta s přáteli, postaršího důstojníka s dcerkami, dělníka, hrdého proletáře s krásnou ženou. Nemohu od nich odtrhnout oči. Nechci myslet na to, co se s nimi stalo, když nastala nová doba.

Šlechtické tituly brala babička Nataša s humorem. Když se v roce čtrnáct vdala za hraběte A. N. Tolstého, stala se její jasností.

„Tři roky jsem si jasnila,“ říkávala. „A v sedmnáctém roce mi ten jas uhasili.“

Babička ráda vzpomínala na to, jak jednou po válce jela tramvají zahalená v šátku. Naštvaný chlap ji okřikl:

„Kam se cpeš, ty husopasko?“

V porodnici jsem ležela vedle správkyně lázní. Když zjistila, jak se jmenuju, řekla mi:

„Kvůli tobě mě nevzali do školy.“

„Nevymýšlej si!“

„Babička mě dovedla k zápisu do první třídy, ale pověděli jí: děvčeti ještě není sedm. Přijďte za rok. Letos budeme otevírat výběrovou třídu. Bude k nám chodit vnučka Alexeje Tolstého.“

Smála jsem se tak hlasitě, že se mámy z oddělení šestinedělí přišly podívat, co se to děje. Kdyby ta žena jenom věděla, v jaké rodině jsem vyrůstala. Bylo nás sedm sourozenců, veselých a otrhaných uličníků. Dokázali jsme se zabavit sami. A měli jsme blízko k obyčejným lidem, k chůvě a pomocnici v domácnosti.

Když jsme se vylítali venku, vtrhli jsme do bytu, kam záhy dorazily učitelky francouzštiny a hudby. Děti se učit nechtěly, lenošily a mně hudba obzvláště nešla. A taky jsem dlouho nechápala, proč bych se měla učit cizí jazyky.

Na polici stálo patnáct modrých svazků. Ve všech byly fotografie spisovatele napříč léty. Upírala jsem zrak na obličej jednou ponurého, podruhé zase unaveného člověka. Snažila jsem se v sobě vyvolat city jako k člověku mému srdci blízkému. A když jsem poprvé přečetla povídku „Ibikus“, pocítila jsem zločinecké rodinné pouto s autorem: to jsem napsala já. Spíše bych to tak chtěla napsat.

I dnes se nad naším příjmením lidé pozastavují.

Odnáším prádlo do prádelny.

„Jaké je vaše příjmení?“ Ptá se žena za přepážkou.

„Napsala jsem to na lístek – Tolstá.“

Žena přestala s počítáním povlaků na polštáře.

„Tolstoj, to je kdo? Gorkij?“

Její sečtělá parťáčka ke mně přistoupila zpoza přepážky.

„Povězte, je pravda, že Alexej Tolstoj je pseudonym? Jak se skutečně jmenoval?“

Mám sto chutí jim říct: „Skutečné příjmení je Čechov, ale po matce Dostojevskij.“
Ale s brekem odcházím, protože odpovídat na takové otázky už nemám sil.

V tom pokoji ve městě Jelabuga, kde jsem v roce čtyřicet tři přišla neplánovaně na svět, jsem ležela v košíku, zatímco dědeček Michail Leonidovič Lozinský dokončoval překlad Dantovo „Ráje“. Místnost osvětlená olejovou lampou byla průchozí a zdmi do ní prostupoval mráz.

Kopírovací papír byl v Jelabuze nedostatkové zboží. Syn Lozinského jen s obtížemi nějaký sehnal a poslal telegram s radostnou novinou. Na telegrafní pásce stálo: „Poslal jsem kopírák.“ Pod tím byla poznámka pošty: „Kopírák. Ano.“ Od té doby jsme kopírovacímu papíru neřekli jinak.

Po evakuaci se Michail Leonidovič a Taťána Borisovna vrátili do svého původního bytu na Kirovské třídě. Oblíbení spisovatelé Taťány Borisovny byli Alexandr Ivanovič Gercen, Nikolaj Gavrilovič Černyševskij a Nikolaj Alexandrovič Dobroljubov. Posléze jsem zjistila, že Alexandr Ivanovič byl vynikající spisovatel a Nikolaj Gavrilovič byl jeho opakem, ale i tak je babička milovala stejně. Držela se pravidla, že povinností každého občana je pomoci druhému v nouzi. A do nouze se v to báječné poválečné období dostal téměř každý, kdo přežil 30. léta. V bytě na Kirovské třídě bylo ticho. Dědeček pracoval. Babička Lozinská s výčitkami pozorovala bezstarostný život dětí Tolstých. Byla by raději, kdyby si četly nebo pomohly chudým.

V létě jsme spolu s Lozinskými pobývali na chatě v Kavgolovu. Dědeček jezdil na oběd a povídal si se svými vnoučaty jako s přáteli s respektem a zájmem. Večer jsme hrávali burimé, psali příběhy nebo po dědečkovi opakovali jazykolamy, které si pamatoval z dětství: „Řekni Lili, nalili-li liliputáni liliím vodu?“ „Strč prst skrz krk.“ Bylo mi jedenáct, když se mě Michail Leonidovič zeptal: „Co myslíš, je možné napsat: Vzchopila

se a usedla ke stolu?“ Ležela před ním kniha jedné leningradské spisovatelky. Nevěděla jsem, co říct, aby byl se mnou dědeček spokojený a nadlouho jsem se zamyslela. Usmál se a pohladil mě po vlasech.

Od té doby, co Michail Leonidovič zpoza okna chaty obdivoval jezero Chjepojarvi, uplynulo půl století. Teď je jezero zarostlé stromy a keři, že už ani není vidět. A na verandě visí plakát, který vnučka Káťa namalovala dědečkovi k narozeninám. Je na něm dědeček s holí. Dívá se vzhůru na strom, po kterém šplhají vnoučata. A vedle je napsáno:

Dědovi našemu nejlepšímu,

Blahopřání posíláme.

S radostí vzduchem nese se mu.

Dědečku, rádi tě máme.

Michail Leonidovič tu básničku pochválil, vždy povzbuzoval spisovatelské snahy svých vnoučat.

Po dědovi zůstalo hodně žertovných veršů. Na Nový rok v čtyřicátém šestém věnoval své dceři, mé mamince, tuto báseň:

Na překrásnou dceru svou

Pyšný byl, jenž prošel vojnou,

Z oprátky pad ve svůj hrob.

Ať svědkem je našim dnům,

Jako starší by šel k nebesům,

V závistných křečích, bezmoc.

Život Lozinských v sovětském Rusku balancoval na okraji propasti. Několikrát už sklouzli po hraně, ale zázrakem to ustáli.

Měla jsem štěstí, že jsem je poznala a pamatuji si je. Nevím, ke komu je přirovnat. Možná k prvním křesťanům, řeckým stoikům nebo vzdělavcům období Osvícenství.

Umřeli ve stejný rok i den. Navždy budou plout oblohou ve zlatém kočáře,
nebešťané, kteří se tak nějak stali mými dědečkem a babičkou.

5.2 BÝT JAKO OSTATNÍ

Sousedka zazvonila u dveří: „Na ulici Literátů mají mouku!“ Chůva oblékla všechny tři děti a pospíchala na sousední dvůr velkého domu. Každý dostal půl kila mouky a deset vajec. Poválečné fronty bývaly poklidné a dlouhé. Stávalo se s dětmi i vnoučaty. To abyste dostali víc.

Nataša milovala stání ve frontách. Zkoumala, jací asi lidé jsou a představovala si jejich životy. Okny, která vedla do dvora, byla vidět fronta. Nataša pozorovala vzrušující detaily neznámého života. V oknech jsou vidět jablka a sklenice s jakousi červenou zavařeninou. Babička drží pod pažemi dítě, které stojí na parapetu a dívá se na svět. Čas od času políbí svého vnuka do vlasů. Muž v tílku přistoupil k oknu, aby zavřel větrací okénko. Nataša neměla muže ráda. Proč s nimi jen ženy žijí? Opravdu u té milé babičky s vnukem žije nějaký chlap?

Když se dívala do oken, vybírala si Nataša zvláště ta, která byla něčím zajímavá. Například ta, kde si hrála kořata nebo kde ležely smrkové větvičky s kousky vaty. Při tom si představovala, jaké by to bylo, kdyby tam žila ona a jací by byli asi sousedé. To, že jsou to komunální byty a že v nich nemají ani koupelnu, ani teplou vodu, už dávno věděla od žen z fronty. Poklidnou náladu kazili bratr a sestra. Nechtěli stát klidně a držet chůvu za ruku, jak se sluší a patří. Místo toho dokola obíhali frontu. Sestra čas od času pošeptala bratrovi do ucha některou ze svých nepřeborných vylomenin. A ten její pokyny ochotně realizoval. Z dálky vyplazoval jazyk a hrozil pěstí.

Nebo se přikradl a plácal Natašu po zádech. Chůva ho odháněla síťovkou. „To nejsou děti, ale trest boží!“

Lidé ve frontě ji se zájmem poslouchali chůvu.

„U Němců jsem žila pět let. Byli to báječní lidé. Když odjížděli z Petrohradu, nabídli mi, abych jela s nimi. Nejela jsem. Já husa hloupá! U Židů jsem si tři roky žila jako v bavlnce. Měli zlaté děti. A tyhle, ty nemají žádné vychování.“ Chůva pohodila hlavou směrem na sestru a bratra, kteří na ni střídavě dělali dlouhý nos. „Pořídili si psa a teď s ním nikdo nechce chodit ven. Pan domácí si kupuje každý rok nové auto. Učitele si najímají, ale školní zástěry jim nekoupí. Věci rozhazují, že je hledáte celý den. Je třeba za ně odsloužit bohoslužbu.“

Chůvino vyprávění našlo odezvu u žen v obnošených kabátech.

„Dnes už nejsou milostpáni jako dřív.“

„Rodiče jsou bohatí vědci, a tak je rozmazlují.“

„Když umřel jejich dědeček, bylo v závěti napsáno, že každému vnoučeti zanechává milion.“

„Proč tedy stojí na mouku? Když mají miliony!“

Chůva zmkla. Neměla radost z toho, že s tím začala. Nataša se k ní tiskla a zavírala oči. Už nechtěla žít za oknem s koťaty. Chtěla domů.

Brzy se dovtípila, že za to může. Je to její vina, že k nim dochází učitelka hudby a učitelka angličtiny. Za to, že si babička jezdí do Moskevského divadla mladého diváka taxíkem, a po skončení představení je staříčkový režisér hostí čajem ve své kanceláři. Za to, že hosté jejich rodičů jsou jiní než lidé ve frontě. Za to, že je chůva vodí do školy a pomocnice v domácnosti pere a vaří. Kéž by se proměnila v jinou holčičku a žila tak, jak žijí ostatní. V těsných pokojích, kde nemají knihy, jen školní učebnice, kde babičky hodně pečou a vždy je v nich čisto. A na posteli s pokrývkou sedí panenka, která natahuje ruce i nohy směrem k přichozím.

Nataša se cítila vinna i za to, že učitelka zpěvu Ida Ilinična přichází do školy vždy se slzavýma červenýma očima. Na tváři se jí zrcadlil odraz skrytého utrpení. Hodiny zpěvu se konaly v místnosti bývalé gymnaziální toalety. Odstranili jen záchodová prkénka a přidali několik řad židlí, ale příčky nechali. V zadních řadách tak žáci seděli odděleni přepážkami z překližky, aniž by se navzájem viděli.

„Krvavá stopa tá-á-áhne se vlhkou travou,“ zpívala děvčata falešně.

Nataša s láskou pozorovala Idu Iliničnu, ale ta nikdy nezvedla oči. Jiné učitelky vždy ztichly, když šla okolo nich. Jak jen udělat něco hezkého pro Idu Iliničnu, vrtalo Nataše hlavou. Nenápadně položit na klavír chléb se sýrem nebo jí vsunout do stolu pohlednici s přáním k svátku.

Před spaním Nataša žadonila: „Chůvo, pověz, jaké to bylo žít u Židů?“

„Žila jsem si jako neteř samotného cara! Měla jsem to nejlepší. Šatili mě i obouvali. A kolik jsem dostala dárků... Když si pro pana Rosensteina přišli, už jsem ho neviděla. Škodil, říkali. Já vím, že vždy stál za pracujícími. Proč Michaila Natanoviče zavřeli, nám neobjasnili. Že prý to není naše starost. A Jašenka a Žoržik se z války nevrátili. Berta Michailovna zůstala úplně sama.“

Občas Nataša potkávala Bertu Michailovu na Kirovské třídě. Byla to vysoká plnoštíhlá žena v prochozených střevících. Vždycky se s chůvou objala a obě plakaly.

„Navštívím vás, navštívím,“ slibovala chůva. „Je těžké k ní chodit,“ vzdychala potom. „Pokaždé začne vzpomínat na své syny, ale ty už jí nic nevrátíš.“

Chůvu navštěvovaly její dvě neteře. Ňura pokaždé přinesla domácí sušenky a jablíčka. O Věře se říkalo, že si osvojila sirotka. Byla stále zticha. Čaje se ani nedotkla. To, abychom si nemysleli, že je snad hladová. Nataša je moc ráda poslouchala.

„Tak jak, Ňuro? Co ta tvá nová sousedka? Dá se s ní vydržet?“

„Ale jo. Pořád si kupuje knížky.“

„Pro pána Jána! Jen na ně sedá prach.“

„Povídám jí: Olgo, vždyť si samým čtením poškodíš zrak. Ani se neuráčila odpovědět.“

„A co společné prostory? Ty uklízíš?“

„Uklízím... ale jen, aby se neřeklo. V rozích zůstává všechen prach.“

Pak se Nataše často zdálo, že se k nim do bytu přestěhovaly Ňura a Věra, a to napořád. Už nesměla hrát na klavír a předvádět se. A číst knihy taky nebylo vhodné.

Nataša cítila opravdové vzrušení během celonárodních svátků 7. listopadu a 1. května. O svátcích chodily cikánky s nafukovacími balonky. Nataša upírala zrak na obrovské břicho cikánky. To břicho měla pořád stejně velké, jak v květnu, tak v listopadu. Nataša si myslela, že má teta nějakou strašnou nevléčitelnou nemoc, ale chůva jí se sevřenými rty sdělila, že cikánka opět čeká dítě. Nataša si představovala samu sebe těhotnou, jak postává hodiny u okna nebo jak se prochází po večerech na rozcestí.

Nataša měla obzvláště ráda svátek 1. května. Na čistém náměstí Lva Tolstého ozářeném přívětivým sluncem vyhrávala hudba. Ve květnovém vánku vlál portrét Stalina na budově kina "Are". Obrovská radost jí naplňovala nitro. Co jen mám udělat? Aby se dozvěděl, jak ho mám ráda? Jaký čin? Vymyslet lektvar nesmrtelnosti. Nebo najít poklad. Milion rublů a s nimi hurá na poštu. Prosím na adresu: Moskva, Kreml od Nataši.

Ochota zemřít za Stalina jí nebránila v tom opakovat po jiných děvčatech ve dvoře tajemné:

Vsádníme se?

Vsádníme! Tvoje nohavice rozpárem, moje zašijem a Stalinovi pošlem.

Věčně těhotná cikánka s balonky je minulostí. Už nejsou mezi námi ani Berta Michailovna, ani Ida Ilinična. Není ani chůva. Už nikdy nezavlaže Stalin v květnovém vánku. A Nataša už dávno nechce být jako ostatní.

rok 1993

5.3 ŠKOLA

O klucích jsem si myslela své. Tak jo. Ať si žijí, ale na speciálně vyhrazených místech. Třeba na ostrovech obklopených oceánem.

Co jsou kluci, zač jsem věděla moc dobře. Když jsme s mámou přišly do chlapecké školy za bratrem, měla jsem pocit, že jsem se ocitla ve stádě zuřících paviánů. Zpocení, šílení chlapci se mlátili pytlíky s přezůvkami.

„Dej jednu Seržovi!“

„Kuzjo, pusť, to bolí. Pusť mě, ty svině!“

„Tlust'ochu, naval patku. No nech mi trochu...“

„Tůdle. Sám mám málo!“

V rohu dva velcí kluci drželi za ruce menšího. A třetí chudákovi mazal po rtech koblihu, aniž by mu dal kousnout. Pak si sám strčil koblihu do úst a mastnou ruku si otřel do vlasů oběti. Když kluka pustili, vyskočil s řevem jednomu z trýznitelů na záda a ten s ním běžel nahoru po školním schodišti, jako by se nechumelilo. Tohle mi nešlo na rozum.

V naší škole bylo při sebemenší příležitosti veselo. „Vše se dozvíte!“ A přátelský dupot kroků na chodbě, kdo to dřív vyzvoní učitelce. Dívky byly čitelné. Podvodnice. Drbny. Nafrněné. Chamtivé. Všechny chtěly být chválené učitelkou. Všechny, dokonce i pětkářky, měly z chování a píše jedničky. Všechny sbíraly fotografie umělců a nažehlovací obrázky. Každá doma měla krabičku se svými poklady: rozsypané korálky, pohlednice s koťaty, saténové pláténko, hřebínek k česání plyšových zvířátek. Medvídek s vydřenými místy od neustálého mazlení uložený ke spánku, čeká až se jeho paní vrátí ze školy. Jak já miluji ten dívčí svět, jak já mu rozumím. A každá dívka snila o tom, že až vyroste, stane se z ní krasavice a že se její život zastaví na posledním řádku pohádky: „A v paláci už svatbu slaví...“ Mezitím vřava se vzdouvá a všechna zvěř, která může napomoci štěstí krasavice, přikládá ruku k dílu. Život po svatební hostině se neplánoval.

Jak se, například, starat o palácovou domácnost? Je to vůbec třeba? Existuje létající koberec a kouzelný ubrousek, který sám prostírá? Zatleskáš a dobré víly utkají plátno a vysají?

Ty z dívek, které si příliš dlouho hrály s panenkami a četly pohádky, ani náhodou nedokázaly pochopit algebru a fyziku. Pamatuji si, jak jsem v páté třídě přestala chápat, co píšou v učebnici. Dokonce z botaniky jsem dostávala pětky.

„Živá buňka se skládá z bílku a žloutku.“

„Zelí patří do čeledi brukvovitých.“

„V poušti roste sexuál.“

Z hodin botaniky jsem si zapamatovala, že učitelka neměla žádná prsa. Ze světa vědy mi utkvěl v paměti jen Newton. V učebnici měl přimalované modré brejličky a jizvu od ucha k uchu. Před písemkou z fyziky se chtělo letargicky usnout a probudit se až po skončení školy. Všechny předměty jsou uzavřeny a staříčkový ředitel předává vysvědčení s jedničkami.

V polovině padesátých let se stala nebyvalá věc. Sloučili chlapeckou a dívčí školu. Nikdy nezapomenu na to ráno, když do třídy vešlo dvacet šestáků. Stydlivě se usmívali a měli rudé uši. Zdi kláštera se zhroutily a chlapce posadili do lavic s děvčaty. Když zavřu oči, vidím tu poreformní školu.

A už se dívky převlékají v studené šatně. Další hodina je nenáviděný tělocvik. Kopnutí do dveří a do šatny vlétá Bugorkov na laně. Kyvadlo se zjevením mizí, ale Bugorkovi se povedlo postříkat napůl oblečená děvčata vodou z dětského klystýru. Věcičky na lumpárny měl vždycky u sebe. Vřískot děvčat politých vodou a výsměšné pokřikování přátel hrdiny předznamenal začátek nové éry. Éry společného vzdělávání.

Nebylo dne, kdy by jednoho z kluků, většinou jednoho a téhož, nezatlačili na dívčí záchod. Pak drželi dveře, aby nemohl ven. Dívky ho stihly ztřískat smetákem. Ten, kdo se ocitl na dívčí toaletě, byl zostuzen.

V létě byla ve škole vyhlášena brigáda. Sbíralo se rozbité sklo a odnášelo se k plotu nebo se hrabalo listí na hromady, i když se do hodiny opět rozletělo po školním dvoře.

Támhle prcek Makarov sbírá červy a ti mu lezou z dlaně. Víím, že ty červy pak strčí někomu za límec. Jestli mě, tak zešílím.

Chlapci nečtou ty knihy, kterými jsou mé přítelkyně poblouzněny, například tu o osiřelé aristokratce. Každá z nás s ní prožívala její život a plakala nad jejím hořkým osudem.

Chlapci se zabývali nezajímavými věcmi. Ořezávali klacky. Lezli vysoko na stromy a odtud plivali sežvýkaný papír. Seděli v úkrytech a kreslili výbuchy. Ale zároveň chápali, proč se nezřítí letadlo a nepotopí se parník.

Matikářky jsem se moc bála. Řvala na celé kolo a klela. Hulákat začala už v devět ráno. Přešla k nám z chlapecké školy. Zinaida Ivanovna vyrostla v děcáku a žila v ohromné komunálce, v místnosti bývalé koupelny. Nikdy se z té černé díry nedostala. Dožila, aniž by měla někdy okno.

V šesté třídě se mi líbil učitel fyziky Jurij Isaakovič. Bylo mi ho tak líto, že jsem si ho dokonce chtěla vzít. Žárlila jsem na plochou botaničku. Občas jsem je viděla spolu. Jurij Isaakovič pokaždé hleděl někam vzhůru na matná laboratorní okna nad hlavami. Poslouchal s nakloněnou hlavou a klidně říkal: „Sedni si, chlapče, nic nevíš.“ Když si vyslechl dívku, odpověděl jí s vlídným zármutkem dívaje se z okna: „A ty, dívkenko, posad' se, taky ses to nenaučila...“ Skříň v kabinetě fyziky byly pokryty takovou vrstvou prachu, že se na ně dalo něco napsat. Zdálo se, jako by Jurij Isaakovič nic z toho okolo sebe neviděl, a tak se vulgarismus ztrácel pod nánosem nového prachu.

Učitele dějepisu nikdo neposlouchal. Byl to hubený stařík zaprášený popelem. „Nejstarší učitel ve městě,“ říkali o něm. Pokaždé, když vcházel a vycházel ze třídy, držel vodorovně ve svých svěšených rovných rukou ukazovátka. Trápilo mě. Představovala jsem si, že s ním v noci spí. Leží na zádech a drží ho na peřině napříč postelí. Když se snažil vyslovit slovo „Habsburkové“, z kropil první lavici kapkami slin ze svých úst. Na začátku hodiny obvykle tiše hrozil: „Budu dávat čtyřky, neúprosně...“ Nebáli se ho, a on se taky nikoho nevyptával a nechtěl mít zbytečné problémy.

Mnoho dívek mělo sestry ve vyšších třídách a setkání s kosmickými cizinci se zdála osudová. Žárlivost, hádky důvěrných přítelkyň a slzy. To přineslo sloučení chlapecké a dívčí školy. A kolik vášní vřelo na školních večírcích...

„Veděnějev dvakrát tancoval s Vasiljevovou, a to má beďary! A ona má na nohou moje lodičky, co si vyprosila.“

„Vidělas to? Ginsburg a Semjonova šli na školní dvůr a byli tam celou hodinu, a pak se vrátili jakoby nic. Drzouni.“

„A Petrova probřečela celou noc doma, neměla, co na sebe. Doma nemají ani jeden pár silonek. Křičela na svou matku: Proklínám tě!“

A všechny devátáčky, oplácané i štíhlé. Ta, která měla jen jedny šaty, a to hnědé školní. A ta, královna se třemi blůzičkami. Ty všechny snily o lásce. Sestra mojí kamarádky Ljuba byla v poslední třídě, když se školy sloučily. Když se vracela domů ze školního večírku, spolužák ji vzal za ruku. „Jsem já nestoudnice nebo ne?“ vrtalo Ljubě hlavou.

Když přijela tramvaj a Ljuba už stála na stupátku, políbil ji. „Já coura!“ rozmrzela se. O dva týdny později ji matka uviděla, jak si krejčovským metrem měří obvod břicha, jestli jí roste. Tabletky pro případ sebevraždy měla schované na bezpečném místě.

Tak nás škola připravovala na život. Hodila nás do rozbouřeného moře, aniž by se slůvkem zmínila o mořských vírech a útesech. Z břehu nás učitelé naváděli: „Pořádně o sebe dbejte! Plavte tam, kde to budete mít těžké. Vysoko držte prapor, a přitom dlouhý krok! A blíž, a blíž k lidem...“ Brzy bylo velmi těžké křik učitelů rozlišit, jen vítr jim čechrал šedavé vlasy, proud nás unášel životem.

rok 1993

5.4 KOMUNISTKA

věnováno Jefimu Etkindovi

S tetou Valjou jsem se seznámila v době, kdy už byla v důchodu, ale ještě chodila dobrovolně vypomáhat do práce. Nikterak se s ní nemohla rozloučit. Ráno se nacpala do přeplněné tramvaje a vezla se na druhou stranu města, aby dorazila do práce dřív než ostatní, a dělala zadarmo to, co dělala celý život. Pracovat se svazáckým zápalem (čím tvrději, tím veseleji). Radovat se z úspěchů kolegů, a když už kritizovat, jedině z očí do očí.

Zdalo se mi, že ctnosti tety Valji mohly existovat jen v brožurách o „novém člověku“, vymyšlených tklivými pitomci z úřadu pro politickou osvětu.

Ale tahle teta Valja žije přímo podle metodiky kurzu „Vědecký komunismus“, a je všemi milována. Popravdě, v laboratoři byla považována za podivínku.

Měla jsem chuť neoblomnou bolševičku nachytat a přimáčknout ji ke zdi.

„Teto Valjo, co si myslíte o Stalinovi?“

„No, co na to říct. Jisté chyby samozřejmě udělal. Ale objektivně vzato vykonal hodně dobrého. Podívej se sama: za první kolektivizace, za druhé industrializace. A vítězství nad Německem? To vše mu můžeme připsat k dobru.“

„Teto Valjo! Ten tyran zavraždil miliony lidí! A ve stalinských věznicích se mučilo!“

„Souhlasím. Mučení nebylo správné. Ale nezapomínej na to, že právě strana skoncovala s kultem osobnosti, a taky strana obnovila leninské normy.“

Abych po více než pěti minutách politických debat s tetou Valjou nevybouchla, změnila jsem téma:

„Jak děláte zelí? To vaše kvašené mi moc chutná.“

„Zapisuj si. Koupit nenahnílou hlávkou bílého zelí...“

Teta Valja byla nezničitelná. Všechny lidské starosti obvykle sváděla na jedno:

„Špatně pracujeme. Vedoucí podniku (institutu, kolchozu) ztratil kontakt s kolektivem. Ještě před půl pátou se vypařil jako pára nad hrncem. V poválečných letech

ředitelé přespávali v práci! Na to nezapomínej, Leno, a na křížovou výpravu USA proti komunismu.“

„Teto Valjo! Čím myjete kachličky?“

Jako chemik technolog se pouštěla do psaní diplomové či disertační práce na jakékoli téma: o antické filozofii, o norských nářečích, o roli strany při mobilizaci...

„Taky jsem pomáhala muži napsat ročníkovou práci, ačkoli jsem se nikdy o trupy letadel nezajímala. Také jsem napsala sousedce odbornou práci tak, že za ni dostala vyznamenání! A téma bylo, mimochodem, pro mě úplně nové: metodika vyprávění pohádek dětem z neúplných rodin. Každá práce se dá napsat, když si zvolíš cíl, plán práce, termíny a vedoucího.“

Když jsem večer ležela v posteli, přemýšlela jsem o tetě Valje. Chtěla jsem porozumět jejímu skutečnému nitru. Opravdu to nepředstírá? Opravdu věří tomu, o čem žvaní?

Teta Valja nezapadala do žádné ze sociálních škatulek. Její otec byl carský generál. Během revoluce se stal nosičem a hned se ztrhal. Oba bratři tety Valji šli sedět ještě před válkou. Jeden za to, že byl knězem, a druhý jen tak do počtu. Oba zastřelili. Nutno dodat bez průtahů. Po bolševicku.

„Vždyť vaše bratry zlikvidovala vámi milovaná vláda. A nic?“

„No, Lenočko, my nevíme, s kým se paktovali. Oba byli mladí a mohli lehce sejít na scestí. Vzpomeň si, země byla plná nepřátel.“

Teta Valja žila v malinkém jednopokojovém bytě. Dostala jej jako vojenský veterán. Kuchyň byla tak stísněná, že bylo jedno, jestli jsi do ní vcházel hrudí nebo bokem napřed, buď ses udeřil do zad plynovým sporákem nebo jsi něco shodil. Nebo odněkud začaly padat jablka. Chodbu v bytě neměla. Když jste otevřeli vchodové dveře, zabořili jste se do jejího černého kabátu. Ten kabát nedával žádnou naději na soukromý život, ale jeho majitelkou byl vysoce ceněn. Byl teplý a nešpinil se. Vydržel všechno. Hned pod kabátem, na nízkém taburetu, stál telefon. Teta Valja byla tvrdohlavá a nedovolovala si pohodlnější život.

„Jen nechte ten telefon, kde je. Je dobře, že je to nepohodlné. Méně se vykecává o hloupostech. A práce stojí.“

Nad otomanem visela fotografie. Ona s manželem na mořském pobřeží. Ona - koketka s deštníkem a on - dobrosrdečný chlap jak hora v kalhotách pomačkaných, jako měli všichni před válkou. Manžela teta Valja opravdu milovala, žila pro něj. Jejich dcera se narodila v době blokády do nejděbelnější zimy. Zemřela tři dny po porodu přímo v nemocnici. Tetě Valje tenkrát řekli: „Běž domů. Nikdo tě tu nedrží.“ A ona šla. Plížila se na druhý konec města, bez dcerunky, do své zmrzlé komůrky. Její manžel Kolja byl v té době na frontě ve službách NKVD v zadržovacím oddíle.

Pokaždé, když teta Valja mluvila o blokádě a mrtvé dceři, řinuly se jí do očí slzy a ty tam na čas zůstávaly, aniž by stekly po tvářích. Čtyřicet let žili teta Valja spolu s manželem jako jedna duše. Když strýce Kolju pochovala, nedokázala žít sama, a tak si na celý rok k sobě nastěhovala studujícího synovce. Vova svou tetu miloval. Byla starostlivá, nakupovala mu na trhu a povzbuzovala ho v jeho medicínských úspěších. Vova z celého srdce nesnášel společenské vědy. Teta Valja mu během nocí psala výpisky. Čím blíž bylo k rozbřesku, tím častěji psala bláboly a dělala chyby. Každý článek začínal slovy: „Ve světle cílů vycházejících z rozhodnutí sjezdu...“ Ráno byl Vova povinen si nahlas přečíst článek, aby alespoň věděl, o čem je řeč. Ve Vovově nevyspalé hlavě se světlem vzněcovaly cíle a širá řeka odnášela rozhodnutí... Hlava mu padala na stůl. Rád ze sebe před tetou dělal hlupáka.

„Vovo, co se děje?“

„Už nemohu dál. Je mi líto Trockého.“

„Tak běž do koupelny a strč hlavu pod studenou vodu. Připravím ti silný čaj a přejdeme ke kritice buržoazních falzifikátorů.“

Nepohodlí bytu tety Valji se nedala ničím ospravedlnit.

„Proč si nekoupíte poličky na knihy? Pojdme vyhodit ten otoman. Vždyť je úplně proleželý.“

„Lenočko, materialismus je bič dnešních lidí. Když jsme byli mladí, nezajímaly nás cetky a všelijaké harampádí. A jak veselý byl život! Zpívali jsme a tančili. A mimochodem, zamilovávali jsme se.“

* * *

Když se rozpadlo to srozumitelné, každodenní a neochvějné, teta Valja klesla na mysl. O Gorbačovovi nechtěla ani slyšet.

„Vyslaný na příkaz mezinárodního měnového fondu. Agent provokatér.“

Nikdo už nechtěl její práce o sjezdech strany, měsíční souhrny „Pravdy“. Zrušili historii KSSS a studentu Vovovi narostla ramena. (KSSS - Komunistická strana Sovětského svazu pozn.překladaatele) A tetu Valju připoutala nemoc na lůžko a už nevstala.

Člen místního výboru v prázdném bytě nařizoval: „Přání předat rodinným příslušníkům a blízkým osobní věci zesnulé na památku.“ V příborníku ležela medaile za obranu Leningradu, malá busta Lomonosova a vkladní knížka na pět set rublů. Na jeho dně se bělal papír s rozepsanou básní pro neznámého oslavence:

Pracuj se ctí, s elánem,

Proměň všechno kolem.

Její kolegyně krájely cibuli ke sled'ům, a kolegové si potichu domlouvali, že si otevřou lahvinku.

„Lidí na kremaci přišlo opravdu hodně, a to i přesto, že Valja byla už dvanáct let v důchodu.“

„Ano, opravdu si Valentiny Michailovny vážili. Spolehlivá. Nesobecká. Vše dělala pro druhé, nic pro sebe. Díky ní byla laboratoř deset let vyznamenávána řády.“

Narodit se a zemřít. A nad tím vším se klenou jako duha – cíl, termíny, vedoucí práce.

rok 1993

5.5 DŮM CHRONICKY NEMOCNÝCH NA ULICI ČEKISTŮ Č. 5

Už dávno chtěl švédský ochotnický sbor vystoupit v nějakém domě invalidů. Já jsem měla za úkol najít stacionář a o repertoár a dárky se starali sboristé. Měsíc před příjezdem mi zavolali ze Švédska: „Rádi bychom zazpívali starým lidem, kteří prožili dlouhý a těžký život. Teď řešíme kostýmy. Co bude lepší? Trička s Jelcinem, nebo dlouhé jednoduché šaty s dvouhlavými orly na výložkách?“

Sehnat stacionář nebylo vůbec jednoduché.

„Jejda, k nám to nepůjde. Před chvílí jsme začali s rekonstrukcí.“

„Eduard Eduardovič je na dovolené a bez něj to nemůžu schválit.“

„Ne, děkujeme. Nemůžeme vás přijmout. My sami jsme umělci. Zpíváme a tančíme. Kdybyste s sebou přivezli nějaké lahůdky, nebo něco podobného...“

„Švýcaři chtějí přijet? A proč k nám? A neleknete se? Půlka lidí tu má Downův syndrom. Do sálu přijdou v podstatě všichni.“

Nakonec jsem sehnala stacionář na ulici Čekistů č. 5. Ředitel Robert Sergejevič se mi zalíbil. Nedělal ze sebe hlupáka a dárky nechtěl.

„Zařídíme, zařídíme. Jen je přivezte. Všichni si vás rádi poslechnou. Máme sto chodících a dvě stě dvacet ležáků. Pokoje jim ukazovat nebudeme, jsou velmi ponuré. Ukážeme jim zimní zahradu a dílny. Měli jsme tu jednu umělkyni. Dělala obrazy ze zrníček. Cizincům se to líbí, dokonce je chtěli i koupit. Jen přijďte. Přijmeme vás.“

Ve stanovený den třicet sboristů vstoupilo do stacionáře. Slavnostní a provonění v zářivých halenkách a košilích s malými trojbarevnými vlaječkami na hrudi. Každý nesl tašku s dárky. Byly tam instantní polévky ze šípků (aby se staří lidé nezdržovali vařením), balíčky porcovaného čaje (příchuť tropického ovoce), mentolové pastilky (zmírňují sucho v ústech) a hodně balzámu na vlasy (ten se vtírá do vlasů hned po umytí šampónem).

„Je třeba přivést jednoduše použitelné a praktické věci,“ pravděpodobně to rozhodlo v otázce, co přivést „starým lidem v Rusku.“ Balzám na vlasy chronickým ležákům ...

Zatímco drželi v rukách nepochopitelné a zbytečné zahraniční zázraky, invalidé uctivě poslouchali vysvětlování, jak se dárky používají. Ve tvářích starých lidí nebyla

radost. Jakoby se za něco styděli. Buďto za vlastní nechápavost nebo za své ubohé oblečení.

Když jsme vstoupili do sálu, bylo tam pouze patnáct lidí. Robert Sergejevič nás uklidňoval: „Už jdou. Už je to dvacet minut, co vyšli. Třicet minut to trvá, než sem do sálu dojdou ze svých pokojů. Už přicházejí.“

Ti, kteří už přišli, seděli ve třetí řadě. Byly to velmi staré ženy s hůlkami. Mnohé měly flanelové haleny s kapsami. Při pohledu na ty haleny se člověku sevřelo srdce. Naposledy jsem takové viděla před čtyřiceti lety. Babičky chudých dívenek tyhle ani pánské, ani dámské, nosily. Čas neměl moc nad modrou flanelovou halenou. Nosí je v domech chronicky nemocných. V sále se objevilo několik mužů, kdoví proč, v kloboucích. Sedli si za ženy a čas od času se dotkli jejich zad nebo ramen, aniž by změnili výraz ve tvářích. To byli tiší lidé s downem a ženy na ně nijak nereagovaly. Vnímaly to stejně, jako když se vám kočka otře o nohy.

Sbor vystoupil na pódium. Diváci tleskali, ale bylo vidět, že jsou myšlenkami jinde.

„To jsou ale hodní lidé. Vzpomněli si i na nás.“

„Němci to jsou. U nich v Německu dobře zpívají, to vím.“

„Bůh jim požehnej. Ale co my... už brzy umřeme. A když začala perestrojka, přestali jsme dostávat i sušenky.“

„Už přestaňte s tím jídlem. Rušíte koncert.“

Po koncertu šli umělci do sálu a sedli si do první řady. Ředitel připravil debatu o invalidech v SNS. Stařeny se pokusily strážníky usadit blíže k pódiu.

„Robert Sergejevič zakázal sezení v prvních dvou řadách.“

„Jsem invalida prvního stupně. Mám na to právo!“

„Jste drzá ženská. Sama jsem invalida. Pracovala jsem celých třicet let v jednom závodě a nesedám si tam, kde je to zakázáno!“

Když jsme odcházeli ze stacionáře, přišla nám naproti drobounká stařenka v pantoflích. Teprve teď došla do koncertního sálu, a to i přesto že vyšla zavčasu. Švédí ji obestoupili, dojati jejím příjemným vzezřením a výřečností.

„Teprve teď jsem došla. Děti moje, nohy mi neslouží. Děkuji, že jste nás navštívili. Přijďte znovu a nezapomeňte na nás. Cože? Co to říkají, děvenko? Jsem sama, zcela samotinka. Syn se mi utopil a Bůh si mě k sobě vzít nechce. Život byl opravdu těžký...“

„Co kecáš?“ přerušil ji muž na invalidním vozíku. „Přeložte zahraničním hostům: Všechno máme. Park okolo stacionáře. Dostáváme noviny. Do cirkusu nás vozí. Stát se o nás ve všem stará. Nejdůležitější je, aby byl mír. Ukázali jste hostům Leninská místa? Ne? Na „Auroru“ se musíte zajet podívat. No a pozdravujte švédský lid.“

„Lichodějev na vyšetření,“ řekla sestřička, která šla okolo.

Muž se otočil a těžký vozík se rozjel po chodbě, na jejímž konci se rýsoval omšelý autobus a sanitář odvázející lacinou rakev.

rok 1993

5.6 FILOLOGICKÁ ULIČKA

V posledních letech přicházela Marina k Marii Jakovljevně jen zřídka. Vždy jen proto, aby získala vyjádření ke článku nebo chtěla zkontrolovat teze referátu. Jakmile uslyšely zazvonění, z místnosti vyšly sestry Marie Jakovljevny v kuchyňských zástěrách. Každá se postavila na jednu ze stran úzké chodby. Přívětivě se usmívaly na příchozí a byly připraveny okamžitě nabídnout něco k snědku. Chodba byla plná turistického vybavení. Dcera Marie Jakovljevny Aňa se opět chystala na túru. Marina Aňu nikdy v životě neviděla. Vůbec se nechtěla vidět s příchozími hosty. Říkalo se, že už není nejmladší a má komplexy. Aňa nebyla vdaná, a proto se vydávala na túry. „A vdávat se nebude, dokud nepřestane s tím svým kajakem,“ mstivě si myslela Marina, když pozorovala, jak Marie Jakovljevna s úzkostí naslouchá klepotu kladiva vycházejícímu z pokoje dcery. Marina s ostychem vešla do jídelny, kde již byl prostřený stůl. Bylo prostřeno a navařeno jen pro ni, pro bývalou žačku. „Proč věnuje svůj čas cizímu člověku? To jí není líto času a sil?“ přemýšlela Marina. „A já? Když ke mně domů přišel diplomant, moje trpělivost trvala jen půl hodiny. Potom jsem začala tiše zuřit. Jak dlouho mě ještě bude okrádat o čas? Zítřejší referát jsem ještě nenapsala. Mlýnek na maso není umytý. Dnes večer ještě musím trávit šváby!“

Po večeři jsme se přesunuly do pracovny, která byla cítit léky. Za stěnou ležel ochrnutý otec Marie Jakovljevny. Hrál mu nahlas rádio a já jsem nechápala, jak je možné v takovém prostředí pracovat. Na stěnách visely fotografie přátel a učitelů. Učitelé měli neuvěřitelná jména Ingeborg Teodorovna a Gudrun Christianovna. „Obě zemřely,“ upozornila Marie Jakovljevna. Marině bylo jasné, že přežít válku s takovými jmény je velmi nepravděpodobné. „A to jsou mí milovaní přátelé, Mojsej Zacharovič a Faina Zinovjevna. V době blokády pracovali v Leningradě v Akademii věd. Po válce se museli... přestěhovat do Ivanova...“ Nechce o tom mluvit, vyzorovala Marina.

„Marie Jakovljevno, a víte, že jsem se vás v prvním ročníku bála? Celá skupina se vás bála.“

„Ale nepovídejte,“ nemohla mi uvěřit. „To jsem byla tak hrozná?“ Marie Jakovljevna se neradostně zasmála. „Ano, uplynulo tolik let. A vy, Marino, byla jste tehdy úplně jiná... A proč jste si vybrala naši katedru?“

Když měla Marina před maturitou, toužila se naučit nějaký neobyčejný jazyk. Třeba turecký nebo holandský, bylo jí jedno jaký. Zdálo se, že když budete umět exotickou řeč, tak se i váš život stane neobyčejným, plným tajemna. Známi vás budou prosit: „Řekni nám něco albánsky!“ A ty, přijata do zednářské lóže, se shovívavě usměješ.

Když byla Marina ještě žačka, ocitla se na chodbě hlavní budovy univerzity a její srdce se rozbušilo: „Tady chci studovat. Pust'te mě sem!“ Chodba se táhla dál a dál. Nekončila, ale volně přecházela do dospělého života. Na univerzitu se Marina dostala a během studentských let milovanou chodbou tisíckrát procházela. Ta často bývala plná slunečních paprsků. A přesně tak se jí zaryla do paměti. Prosluněná chodba nenaplněných nadějí. Nebyly na ní ani židle, ani lavice. Mohli jste na ní jen tak stát, jako v kostele anebo jít vpřed. A Marina šla vpřed. Na univerzitě milovala vše: cizí katedry, staré knihovnice s dávno vyhlazeným příbuzenstvem, nástěnku „Geolog na bramborách“ a vyšoupané schůdky rodné fakulty. Když procházela katedrou bezpáteřních, pokaždé si myslela: „No a co jste zač, vy bezpáteřní? Vás také někdo miloval, také jste měli matku?“ Veselý byl život na tehdy ještě živé, jednotné univerzitě. Na fakultních dvorech byl hluk a také na Mendělejevské ulici. Z autobusů a trolejbusů se vyřítily studentky: oslňující krasavice na filologickou fakultu a přísné premiantky na fakultu fyziky. A na všech fakultách jste mohli potkat jak ukázněné komsomolské aktivisty, tak podivíny, kteří ještě nebyli znali svého hořkého osudu. Lidé se tlačili v jídelnách a bufetech. Kávu ve hrubých sklenicích míchali hliníkovými vidličkami. Když kolem běžela myš, mohli jste po ní mrsknout vařeným vejcem, a když se někomu udělalo mdlo po rybičkách v rajčatové omáče, tak na to nikdo neumřel.

Před třiceti lety byla Marie Jakovljevna pro Marinu záhadou. Byla drobná a přísná. Hodiny vedla ve stoje a nedovolila si sednout na židli. Ani jednou si před studenty nezívla nebo nekýchla. Nikdo ji neviděl, že by šla na záchod. Pro studenty bylo nemožné si ji představit, jak umývá podlahu v kuchyni nebo jak snídá v natáčkách. Nikdo nedělal tolik dobře jako Marie Jakovljevna. S těmi, co se špatně učili, seděla až do tmy. Zachraňovala je před vyloučením. Dávala peníze lidem v nouzi. Ale nedělala to jen tak na oko, aby se neřeklo.

V Marinině skupině byli jenom dva kluci, oba z vesnice. Jeden z nich, mistr sportu ve skoku do vody, a druhý byl syn kolchozníka. Oba mladíci se na hodinách Marii Jakovljevny trápili a do hodin se nepřipravovali.

„Soudruzi, proč jste nepřeložili text?“

„Marie Jakovljevno, nemáme slovníky. V knihovně je nepůjčují a na to, abychom si je koupili, nemáme peníze. Vždyť nejsme z Leningradu...“

Nadcházejícího dne přinesla Marie Jakovljevna z domu své slovníky a červenajíc se je předala lenochům.

„Zacházejte s těmito knihami pěkně, soudruzi, je v nich věnování. Jakmile uděláte zápočet, co nejdříve mi je vraťte.“

Aniž by se mladíci snažili udělat zápočet, nenápadně zanechali studia a slovníky čmajzli. Nějakou dobu chodila Marie Jakovljeva zamyšlená, ale žádné závěry z toho nevyvodila. Znovu a znovu věřila v duševní krásu sociálně slabších, ale peníze a knihy jí nikdy nevraceli.

Oklamat Marii Jakovljevnu nebylo těžké. Jako výmluvy používali to, co je první napadlo:

„Soudruhu Petčenko, proč nechodíte na mé hodiny? Probíráme tam materiály, které nejsou v učebnici.“

„Marie Jakovljevno, tetu jsem nemohl nechat samotnou. Započalo u ní v Cheyneovo–Stokesovo dýchání.“

„A vy soudruhu Malyševe?“

„Nemohl jsem se dostat z kolejí. Praskly odpady. Splašky jsme měli až po kolena.“

„Ale vždyť živelné katastrofy nemohou trvat měsíc.“

„Omlouvám se, v Komsomolu je toho na mě moc. Chtějí mě zvolit tajemníkem.“

Pokud by se Marie Jakovljevna začala smát s ostatními, milovali by ji za to. Pokud by jim pohrozila pětčkou, pochopili by ji. Ale její vyčerpávající šlechetnost znejišťovala.

„Soudruzi, určete sami, kdy máte volný čas, probereme to individuálně.“

Úcta k ní rostla s každým rokem, ale láska to nebyla. Ne, láska to nebyla.

Marie Jakovljeva přednášela o vývoji mrtvých jazyků a vedla seminář o fonetice živého. Museli jste mít nadlidskou vůli, abyste se nevykašlali na přednášku o historii jazyka, která probíhala během sobotního prosincového podvečera. Když byla Marina ve třetím ročníku, Marie Jakovljeva přednášela o gótské syntaxi jen pro ni samotnou, na niž nikdo v sobotu nečekal ve vestibulu fakulty, a za to si ji Marie Jakovljeva zamilovala.

Na jaře se otevřenými okny, která vedla ke garážím, nesly do fonetické laboratoře zřetelné nadávky. Tyto jednoduché konstrukce se dvěma třemi klíčovými slovy představovaly těsnou vazbu mezi školou a životem. Marie Jakovljeva se dobře naučila, že proletariát má vždy pravdu, a stará profesorka, a k tomu ještě židovka, je vinna a zesměšněna, a proto neobratně předstírala, že se nic zvláštního neděje.

Marie Jakovljeva byla vynikající profesorkou pro ty, kdo se nebránili poznání. Bránili se mnozí ti, kteří toužili pracovat s živým hovorovým jazykem. A to ona naučit nemohla. Ona přednášela pro poznání, ne pro život. Mohlo se stát, že sis zamiloval homonyma morfémů nebo roli měkkého patra v dialektu němčiny, ale pracovat v zahraničí budou úplně, ale úplně jiní.

Oba semestry nad Univerzitním nábřežím foukal vítr. Přinášel proudy vzduchu, který u studentů vyvolával pocity nejasného utrpení, ale i touhu po poznání. Na filozofickou fakultu vítr přinášel prázdná snění. Během dne otevřených dveří se v aule shromáždili zájemci o studium na univerzitě.

„Je pravda, že od třetáku vyplácejí stipendium v cizí měně?“

„Ale vy jste říkal, že na portugalskou sekci přijímají šest lidí. Jeden bude velvyslancem, a co zbytek?“

„Kam se zapsat, abych měl jistotu, že se dostanu do zahraničí?“

Marina byla už odbornou asistentkou, když se dověděla o tom neštěstí. Dcera Marie Jakovljevy se utopila, převrhl se s ní kajak. Aňa zemřela na počátku léta. Marina pochopila, že Marii Jakovljevu neuvidí dřív než na začátku akademického roku. Mám jí zavolat nebo ne? Co se v takových případech říká? A co když se jí po takových hovorech ještě přitíží? Nezavolám jí...

Na podzim se Marina setkala s Marií Jakovljevnu ve vestibulu a vrhla se k ní s opožděným projevem soustrasti.

„Víte, že jste byla jediná, kdo mi nezavolał, ani ke mně nepřišel po smrti Aňi,“ řekla Marie Jakovljevna, vyhýbajíc se objetí, a vyšla na nábřeží.

Stále chodila na fakultu vyrovnaná a vlídná jako dřív, jen si přestala barvit vlasy. Noví studenti se jí, stejně jako kdysi Marina, trochu báli. Nikdy se neusmála. Více už k Marii Jakovljevnu Marina nechodila. Veškeré záležitosti řešila na katedře.

Jak tomu bylo i před mnoha lety, kolem fakulty proplouvá ledová kra a na ní stojí racek, který ztratil veškerý smysl pro zodpovědnost. Voříšek vyhřívající se na chodbách fakulty, který je stejně milován germanisty i romanisty, se ukládá ke spánku u radiátoru bývalého stranického výboru, aniž by věděl, kde bude spát zítra. Studentka sedí na parapetu, na prsou si tiskne učebnici latiny a vyhlíží z temného okna.

A když jde Marina kolem univerzity, zahlédne Marii Jakovljevnu i přesto, že už není mezi živými. Marie Jakovljevna jde pomalu vpřed ve svém staromódním kabátě a má prázdné ruce. A není možné ji předejít.

rok 1993

5.7 CHCI ZA HRANICE

Po univerzitě byla Marina přidělena do Ústavu jazykovědy. Natřené parkety v chodbě, skříně přeplněné „Filologickými věstníky“ a hrobové ticho. Vědečtí pracovníci seděli v místnostech a psali a psali... nebo vypisovali z knih na lístečky. Tady nebylo ticho jako v knihovně, bylo to ticho jiné. Ticho k stárnutí a cestu ven skrze akademický dvůr do důchodu. Tady pracovali ti, kdož měli rádi příčinné konstrukce a nulové členy, durativní slovesa a shluky fonémů. Mluvílo se tady zvláštním odborným jazykem, kterému se Marina nijak nemohla poddat. Nemohli jste říct: „Jejda, v článku jsem popletla stránky.“ Museli jste říct: „Dopustila jsem se chyby ve stránkování.“

Z Ústavu jezdil do zahraničí pouze ředitel, a to jen do Rakouska. Vždy, když se vrátil, vyvěsil oznámení:

„Přednáška s ukázkou diapositivů „Dva týdny v Rakousku“ (na základě osobních dojmů).“

Hodinu a půl spolupracovníci pozorovali zasněžené hřebeny, hřeben za hřebenem...

„Tady to je Nina Sergejevna z Moskvy a já ve slunečních brýlích. Nepoznali byste mě, že? A tady jsme se členy spolku „Rakousko – SSSR“... Tady předáváme suvenýry v mlékárně... Já a Nina Sergejevna doma u aktivního člena spolku...“

Všechny, kdo byli v zahraničí, řadila Marina do dvou kategorií.

Typ první. Pohled vypravěče je zastřen, nijak mu nevezmete z tváře zvláštní zasněžený úsměv, který se objevuje vždy po zahraniční cestě. Ti, co tady žijí, si to nedokáží představit. Jaké tam mají cesty! A sýry! A jak mě pohostili!!!

Typ druhý. Vypravěč má smutnou tvář a zapšklý pohled.

„Zkažená země. Tomu říkají město? Sto tisíc obyvatel. V chatové osadě u nás žije více lidí. Jídlo bylo hrozné. Chleba se vůbec nedá sehnat, místo másla margarín. Ani jednou mi nenabídli hrníček čaje. A v televizi vůbec nic nedávali.“

Tváře vypravěče jsou pokryty opálením. Sako, košile, ponožky, to vše zakoupeno s rozvahou v dobrém obchodě, aniž by člověk pospíchal. Každému je jasné, že takový bude jezdit tam, kde je vše zlé, až do posledního dechu.

Když Marině nabídli přednášet na univerzitě, okamžitě souhlasila. A velice se jí zachtělo zajet si do zahraničí, do Dánska, kam jinam.

Touha navštívit Dánsko se dala každému snadno vysvětlit, když člověk deset let učí dánský jazyk a literaturu. Tak mohu se podívat, co je to za zemi, ne? Ne?

Přání, které v ní roky spalo, se probudilo, když na katedru přišlo ze zahraničního oddělení jedno místo na týdenní poznávací zájezd do Dánska. Vedoucí katedry řekl: „Posudek si napište sami. Vy máte jet, ne? Tak si to sama oběhejte.“

Posudek (v šesti kopiích) bylo nutné nejdříve ukázat chlapíkovi z kanceláře pro vyřizování zahraničních služebních cest. Byla to taková kancelář v rohu za místností zapisovatelů, a zdvořilý chlapík působil starostlivě. Šla z něj cítit právě vypitá káva.

„Marino Nikolajevno, posudek musíte přepsat. Neuvedla jste nic o svém prvním manželství:

manželovo jméno, příjmení a jméno po otci, rok a místo jeho narození, kde pracuje...

Na samostatný řádek napište:

„Stranický výbor, odborový výbor a rektorát jsou obeznámeni s příčinami rozvodu docentky Petrové a souhlasí s příčinami rozvodu.“

Marina byla dojata. Sama nevěděla, proč se husa rozvedla, ale na rektorátu (stovka bab) to ví a souhlasí.

Na zahraničním oddělení stála frontu na formulář. Oddělení pracovalo hodinu ráno, hodinu večer, středa byla neúřední den. Dvě slečny, brunetka a blondýnka, byly už z rána otrávené tím, že se lidi desetkrát ptají na jedno a totéž. Mluvily tichými monotónními hlasy, aby skryly své podráždění:

„Opakuji ještě jednou. Tyto čtyři formuláře se vyplňují rukou. V žádném případě na stroji! Tady máte osm růžových formulářů, tyto vyplňte pouze na psacím stroji! Uveďte rodné příjmení matky a manželky.“

„Vždyť tam není dost místa.“

„Prosím vás, vždyť jste jak malý, probůh! Můžete to napsat zkráceně - rod. příjm. Uveďte úplně všechny příbuzné... Tak, vezměte si šest světle modrých, tady napište

národnost a stranickou příslušnost, a místo výkonu práce není nutné. No a dvacet čtyři fotografií, matných, oválných, bez rožků.“

Ti, kdo tu byli poprvé, byli zmateni. Proč dvacet čtyři? Jednu na cestovní pas a těch třiatdvacet nalepí kam?

„Další!“

Starší dáma předběhla celou frontu:

„Už jsem tam byla. Jen se zeptám! Buďte tak laskaví...“

Zpoza dveří šel slyšet provinilý hlas:

„Promiňte, Taněčko, že vás opět vyrušuji. Když otec už umřel, také ho mám napsat?“

„Zajisté. A uveďte, zda byl členem strany.“

„Zemřel před třiceti lety!“

„A v okamžik smrti byl členem strany nebo ne? A taky napište, kde je pochován. Název hřbitova, řada a místo. Irišo! Zavři dveře. Dnes už více neberem, i tak nestíháme.“

Marina se připravovala na cestu. Stála v čítárně a zkoumala portréty členů politbyra. Snažila se najít asociační vazby mezi jejími příjmeními. Potom si je začala představovat jako manžely nebo milence, aby ji to rychleji uteklo. Alieva a Suslova zamítla okamžitě. Nemohla se rozhodnout a nakonec se zastavila u Vorotnikova. Neznámý umělec vmaloval do jeho očí intelektuální smutek. Laborantka vrátila Marinu zpět do reality. „Kde vězíte? Ted' zasedá ideologická komise. Jak jaká? Fakultní!“

Před tím, než otevřela dveře a překročila práh, Marina nasadila zvláštní obličej: „Jedu do zahraničí nikoli pro zábavu, chraň Bůh. Já jsem jet nechtěla. Katedra mě donutila: Marino, musíš. Je třeba shromáždit materiál pro novou výběrovou přednášku.“

Ideologická komise se skládala ze dvou starších dam se špatně nabarvenými vlasy. Jedna byla docentka, expertka na Annu Seghersovou, a druhá byla asistentka bez titulu píšící na téma „Obraz dělníků v bulharské próze“. Dámy vysílaly vlídnou energii. Zvláštní obličej nasadila Marina zbytečně.

„Marino Nikolajevno, jaká je oblast vašeho vědeckého zájmu?“

„Vidočasový systém skandinávských sloves.“

Dámy se zdvořile usmály, téma tedy schválily.

„Jak se chystáte využít čas během zahraniční cesty?“

Kdybych jim tak řekla: Koupím si dobrou uzeninu a tu sním. Zapiji to pivem z plechovky. Koupím si pohodlné boty, a ty mizerné, co mám na sobě, hodím do průlivu Skagerrak. A pokud mi zbydou nějaké peníze, koupím i voňavá mýdla jako dárky.

„Myslím si, že budu pracovat v knihovnách. Navštívím muzea.“

Expertka na Annu Seghersovou přikývla:

„Přejeme vám šťastnou cestu!“

„Jaké to milé ideoložky,“ říkala si Marina cestou domů. „Netrápily mě, netahaly po plénech. Bůh vám to oplat' dobrou zahraniční barvou na vlasy.“

Každý čtvrtek bylo zasedání stranického výboru fakulty. Před dveřmi stálo patnáct lidí, byli předvolávání podle jmen.

„Jaké otázky dostane Marina Nikolajevna?“

„Jak se připravujete na cestu? Máte plán přípravy?“

Na to se zeptal starý dědek, odborník na Alexandra Fadějeva. Čtyřicet let zkoumá „Mladou gardu“, ale disertaci ještě neobhájil. Ale vyhodit ho nemůžou. Účastnil se průvodu vítězství na Rudém náměstí. Odborník na Fadějeva nesměl v přijímací komisi chybět, a pokaždé prvkům zadával jednu a tutéž otázku: „Co bylo nejdůležitější v historii univerzity?“ Prosté duše se těšily z toho, že je možné ukázat své znalosti. Začali mluvit jako kniha o budově Dvanácti ministerstev, někteří začali od 17. století, panstvím plukovníka De la Gardie. Říkali si, že to ocení, vyzvedne. Ale vlastně stačilo jen říct: „Vladimír Iljič tady dělal zkoušky na právnickou fakultu,“ a odešel bys s jedničkou.

„Studuji historii dánského dělnického hnutí. Pracuji s novinovým materiálem.“

Marina se doslechla, že na stranickém výboru mají rádi, když neříkáte, že jste noviny pouze četli, ale že jste s nimi „pracovali“.

Tajemník stranického výboru (zkoumá ruské lidové písně sovětské epochy, ale přitom na stáže jezdí do Anglie) zakašlal.

„Předpokládám, že je vše jasné. Můžete odejít. Předvolejte Ptičku Anatolije Vasiljeviče.“

Ti, co prošli stranickým výborem fakulty, byli posláni na centrální ideologickou komisi univerzity. Tady, v chodbičce, byli lidé ze všech fakult. V takových frontách vám vždy lidi poradí, sdílí své zkušenosti. Mnozí byli samou nervozitou vzrušení. Někteří stáli s nepřítomnými výrazy ve tvářích. Nepouštěli se do rozhovoru. Vše připomínalo frontu na potrat: Všem teď bude zle, i těm veselým, i těm, co jsou strachem bílí. Nikdo tě nezachrání. Již není cesty zpět. Modli se.

Marina se přidala k těm, co si povídali. Od nich se dověděla, že v komisi sedí šest mužů a jedna ženská. V žádném případě nechodte k té ženské! Vypytává se na africké bojovnice za svobodu. Navíc vyžaduje, abyste znala jejich příjmení. Také, kdo jsou ve vězení a kdo je na svobodě. Tři z mužů jsou komsomolci, protivní jako štěnice. Soucit neznají, dělají kariéru. Pokuste se dostat ke staříkům, a obzvlášť doporučovali plukovníka z vojenské katedry. Má rád ženy bez rozdílu vzhledu i věku. Marina měla štěstí. Dostala se ke staršímu historikovi, autorovi monografie „O právech člověka – skutečných a zdánlivých“, a také rád mluvil o sobě. Marina se dověděla, že sloužil v Koreji, a že tam byly zvláštní krysy. Byly bílé s krátkými ocasy. Krysy záškodnice byly školené v USA a napadaly sovětské vojáky. Snižovaly jejich bojeschopnost. Marina poslouchala historika s hlubokým zájmem, sama mu kladla otázky, smála se, když se jí zdálo, že je to vhodné.

Na půl ucha zaslechla, jak komsomolec s šedým obličejem povídá docentu biologie:

„Bohužel, ale budete muset přijít ještě jednou. Kolik plynu bylo vytěženo v pětiletce, nevíte. Cíle nepálských komunistů nedokážete zformulovat...“

Marinin zkoušející vytáhl hřeben, projel s ním řídké vlasy, foukl na špinavé zuby hřebenu, povzdechl si a udělil požadovaný podpis.

Stranická komise univerzity zasedala v mramorovém petrovském sále. Zkušení radili nováčkům:

„Až tě zavolají do sálu, běž doprostřed. Je tam židle. Když ti nabídnou sednout si, sedni si. Když budou číst tvůj posudek, sed'. Když ti začnou klást otázky, postav se. Ten, kdo i nadále sedí, ten si neváží stranické komise.“

„A co když si vůbec nesednu?“

„Ne, jestli ti řeknou, sedněte si, pak by sis měl určitě sednout.“

Marinin posudek četla právnička, prvotřídní mrcha. O počtu zveřejněných prací nesrozumitelně drmolila, ale o rozvodu četla nahlas a jasně.

„Máte otázky, soudruzi?“

„Soudružka Petrova se chystá do Dánska, jako by ve vlastní zemi nebylo, co k vidění?“

Tajemník stranické komise se nečekaně ujal slova:

„Marina Nikolajevna je ještě mladá. Svou zemi také stihne procestovat. A když na týden odjedete do zahraničí, zvládne to váš manžel sám doma?“

Vtip, pochopila Marina. Teď musím znejistět, ponížit se a zastydět se. To mají rádi.

„Manžela samotného nechat nemůžete. A co když se něco... Další!“

Okresní výbor KSSS byl poslední překážkou, která se musela zdolat. Z okresního výboru pošlou dokumenty tam, kde je budou v tichosti a bez zadávání otázek zkoumat. Na okresní výbor je dobré přijít v čistém, ale ne příliš pěkném oblečení. Bez kosmetiky, bez francouzských voňavek! Komise se skládala ze třech žen se stranickými účesy, bílými načesanými drdoly. Ženy z okresního výboru nesnášely mladé učitelky z vysokých škol.

Marinu předvolali jako jednu z posledních, před ní šly garáže a podnik „Vibrator“. Ty s drdolem byly unavené a hleděly nepřátelsky.

„Účastníte se leninských pracovních sobot?“

„Samozřejmě, každý rok se jich účastním.“

„A do zeleninových skladů chodíte?“

„Jednou měsíčně podle plánu.“

Žena s opovržlivým výrazem si probodla vysoký účes ostře ostrouhanou tužkou a opatrně se poškrábala na hlavě:

„Ti z univerzit pracují ve skladech nejhůře ze všech. Jsou zhýčkaní. Zelí neumí očistit. Pravděpodobně jim v tom překáží vzdělání. Máme hlášení, že za minulý měsíc deset lidí z Leningradské státní univerzity bylo zadrženo na vrátnici. Snažili se odnést čištěné citrony.“

Jiná žena znovu četla Marinin posudek, lehce pohybovala rty:

„Váš první manžel se znovu oženil nebo ne? Má děti se svou novou manželkou?“

Takové ženské měla Marina ráda. S nimi se vždy dala najít společná řeč. Ženská zvědavost se musí uspokojovat, popovídat o osobním životě detailně, s humorem, aniž byste se litovali. Ony si to rády poslechnou. Po Marinině vyprávění o tom, kdo s kým žije, ženy roztály a bylo zřejmé, že okresní výbor zvládla.

Zbývalo poslední, sehnat potvrzení o zdravotním stavu. Internista v pleteném baretu se na Marinu zběžně podíval a začal rychle psát doporučení k neuropatologovi, na ORL, ke gynekologovi, na rentgen, ... Vyšetření krve a moči.

Už vám bylo třicet? To znamená, že vám ještě změříme EKG... Moč a krev bylo nutné odevzdat do osmi hodin ráno, a ostatní lékaři ordinovali, bohužel, až po šesté odpoledne. Zatímco se Marina snažila sehnat neuropatologa, výsledky krve a moči už byly neplatné a musela je odevzdat znovu. „Každému dones bonboniéru,“ radili kolegové. „Ale kdy jim mám tu bonboniéru strčit?“ trápila se Marina. „Hned na prahu nebo vysvlečená během vyšetření nebo snad položit přímo na chorobopis, zatímco si lékař myje ruce za plentou?“

Během toho, co seděla Marina v čekárně, přečetla všechny nástěnky. Na každé poliklinice mají lékaře, co píše, a tak se Marina naučila nazpaměť verše ze „Sanlistku“ a „Hlasu mediků Leningradské státní univerzity“.

Studentko! Pravidla důležitého pamatuj.

Na uklízení pouze mokrou hadru obětuj.

Ftizeolog B. Mokjejev

Odpudivý jsi, narkomane,
Se stříkačkou v ruce. Chatrný a neholený.
Radíme ti kamaráde,
Na hrazdě hledej opojení.
Vrchní sestra A. Nikitjenok
Záření pomůže dětem,
Neonemocnět křivicí.
Zimu zažene
Sluneční paprsek na tvář zářící.
Laborant F. Klyčko
Marina konečně získala potvrzení:

„Vzhledem k tomu, že Petrova M. N. nemá zdravotní kontraindikace, má dovoleno vycestovat na jeden týden do Dánska.“

Dát kulaté razítko na potvrzení mohla pouze vedoucí polikliniky Tamara Ivanovna. Razítka dávala jen v určitou dobu, jednou za týden, a to v pondělí.

Profesor, se kterým se Marina spřátelila ve frontách na poliklinice, sháněl validol: „Ta pakáž. Vlastnoručně bych je uškrtil. Vždyť se nám vysmívají! Jedeš do Francie, dej sem krev z prstu, a jestli jedeš do Anglie, tak z žíly! A tomu kdo se chystá do USA? Tomu vezmou všechnu krev.“

V pondělí od sedmi ráno se tvořila fronta na razítko u Tamary Ivanovny. V deset hodin čilá a svěží vedoucí polikliniky oznámila: „Soudruzi! Musíte chvíli vydržet. Čeká mě neodkladná porada s vedoucími pracovníky polikliniky. Nebojte se! Na všechny se dostane!“

Čtrnáct žen z vedení polikliniky vešlo za sebou jako husy do pracovny Tamary Ivanovny. Zpoza dveří se do chodby doneslo:

„Prosím vás, tišeji! Dnešní příděl jsou dvě plechovky dušeného masa, bohužel vepřového, tři balíčky indického čaje, plechovka hrášku a mletý černý pepř. A navíc čtyři plechovky mořských řas.“

„Slušný příděl! Mořské řasy můžete velmi jemně nakrájet a po troškách přidávat do viněgretu.“

„Potichu, soudruzi! Ještě máme teplé jugoslávské podvlékačky z česané tkaniny. Pouze malé velikosti.“

„Větší nejsou? A jakou mají barvu?“

„Vždyť jsou to podvlékačky! Není snad jedno, jakou mají barvu?“

„Áno, áno,“ říkali si učitelé trápící se za dveřmi, „vždyť musely složit Hippokratovu přísahu, že jim není hanba...“

Dva týdny před odjezdem doběhla Iročka ze zahraničního oddělení Marinu na nábřeží.

„Jejda, to jsem ráda, že jsem vás potkala! Nepustili vás. Řekli, že se zkomplikovala mezinárodní situace. Pouštějí jen straníky se zkušeností vyučování v zahraničí. Nic se neděje. Pojedete příště!“

Iročka naskočila do příjíždějícího trolejbusu, jen dveře ji přivřely kousek červené sukně, a tak jí vyčnívala ven.

V Marinině hlavě duněla prázdnota. Tři měsíce promrhala u idiotských komisí, obešla deset lékařů... Podlézala. Ponižovala se... Zaslouženě.

Domů se jí jít nechtělo. Chtěla si jen tak posedět na lavičce. Nevšimla si, že se zatoulala do zoo. Jen nohy si pamatovaly, že jsou tam lavičky. Ve špinavé kleci na podlaze leželo nějaké bezejmenné zvíře středního věku. Jmenovka na kleci chyběla. Leželo v protějším rohu ocasem k veřejnosti a čenichem ke špinavé zdi, a nehýbalo se. Nechtělo se mu dívat na lidi. Opovrhovalo jimi. Nebo už velmi dávno ztratilo chuť žít. Marina si uvědomila, co chce. Lehnout si vedle něj zády k dětem a manželovi, a ležet dlouho bez pohnutí.

rok 1993

6 ZÁVĚR

V úvodu své magisterské diplomové práce jsem si předsevzal několik cílů. Prvním z nich bylo vytvořit kvalitní a odpovídající překlad vybraných povídek současné ruské spisovatelky Natálie Tolsté, a to s ohledem na spisovatelčin osobitý styl. K překladu jsem zvolil úvodních sedm povídek z knihy «Двое: разное» (2001). Na tomto souboru povídek participovala mimo Natálie Tolsté i její mladší, ale populárnější sestra Taťána Tolstá. Povídky jsou čtenářsky zajímavé především díky osobitému stylu autorky, který dokáže vtáhnout do situace a čtenář se tak plně vcítí do hlavní hrdinky, kterou je vždy sama autorka nebo na chlup ji podobné ženské postavy.

Pokud jde o zhodnocení kvality překladu, udělal jsem pro něj maximum. Věřím, že je po faktické, ale i stylistické stránce odpovídající. Domnívám se ale, že nejsem dostatečně kvalifikovaný na to, abych dokázal posoudit, zda se mi povedlo zachovat dojem a pocity, které originály povídek vyvolávají. Nejsem bilingvní mluvčí. Ale udělal jsem pro to maximum.

Za druhý cíl jsem si kladl vytvořit kvalitní translatologický komentář. Při výběru překladatelských jevů, které jsem se rozhodl komentovat, jsem zohlednil jejich frekvenci, dále zajímavost a také jsem se rozhodl komentovat místa, která mně osobně dělala problémy. Vedle komentáře překladu antroponym, toponym, reálií, frazeologismů, termínů a slovosledu, který je základním kamenem většiny překladových diplomových prací, považuji za přínosné komentáře věnované překladu názvů povídek a veršů. Komentář překladu názvů povídek se opíral především o vlastní zkušenost. Nepouštěl jsem se do žádného experimentování. Při komentování překladu veršů jsem vytvořil „návod k překladu veršů“ opřený o vlastní zkušenosti a teorii Jiřího Levého. Tato práce je jedna z mála, která dané problematice dala prostor. Translatologický komentář byl vždy opřen o teorii českých či světových teoretiků překladu či lingvistů a doplněn vlastními příklady. To považuji za velmi důležité, protože překladatel by měl být schopen vyargumentovat, proč se rozhodl postupovat, tak jak postupoval.

Pokud bych hovořil konkrétně o postupech, které jsem použil při překladu jednotlivých překladatelských jevů, tak u překladu antroponym a toponym dominovaly domestikované názvy, transkripce pak převažovala u překladu jmen vlastních, naopak u jmen místních transliterace. U překladu reálií jsem nezaznamenal dominanci některého

z postupů. Vždy jsem postupoval individuálně: naturalizoval, zobecňoval, transkriboval, překládal opisem a někdy rozšiřoval základ a objasňoval. Významově odpovídající české frazeologismy jsem vyhledával ve frazeologických slovnících a v internetových zdrojích. Pokud jde o množství termínů, tak nejčastěji se vyskytovaly termíny vzniklé syntaktickým tvořením, dále pak morfologickým, konkrétně kompozicí a abreviací. Několikrát jsem se rozhodl rozklíčovanou abreviaturu ponechat v nezkrácené podobě, ale v pár případech jsem se rozhodl i pro opačný postup – tedy ruský termín transformovat do abreviatury, jejíž užívání je v českém prostředí frekventovanější než v nezkrácené podobě. V komentáři překladu slovosledu jsem uváděl vedle výsledných příkladů, také první chybné varianty překladů, což považuji za obzvlášť přínosné a sebereflektivní.

Třetím cílem bylo seznámit čtenáře s autorkou. Vzhledem k tomu, že autorka doposud nebyla překládaná do českého jazyka a zároveň není natolik populární, jsem většinu informací získal z volně dostupných internetových zdrojů, včetně rozhovorů s autorkou, které byly velice zajímavé. Napsal jsem její krátký životopis, včetně rodinných vazeb, neboť Natálie Tolstá pochází z rodiny s bohatou spisovatelskou historií, také to, jak se dostala k psaní. Zároveň jsem popsal poetiku autorčiných povídek a její specifika.

Čtvrtým a zároveň posledním cílem bylo shrnout obecnou problematiku překladu a konkrétně problematiku uměleckého překladu. Tomuto jsem věnoval kapitolu a poměrně podrobně rozepsal. Za zajímavá a pro mě nová byla otázka makro-přístupu, který přichází ze Západu, a je jakýmsi pozadím textu. Zohledňuje například kulturní zázemí, publikum autora, realie, ale i život autora. Zajímavá byla také otázka sémantické kapacity, která je specifikem umělecké literatury. Ta nepředává čtenáři pouze přímý význam slov, ale nutí ho i k zamyšlení. Obojí v kapitole dále vysvětlují.

Práci na překladu delšího, a navíc uměleckého textu považuji za přínosnou. Při překladu delších útvarů se musí překladatel snažit udržet konzistenci, která při překladu kratších celků není nutná. Navíc překlad uměleckých textů s sebou přináší podstatně významnější obohacení překladatelova jazyka, resp. slovní zásoby, oproti překladu textů neuměleckých. Rozšířil jsem si tak nejen obzory v rovině jazykové, ale také kulturní, pokud bychom mluvili o realích. Za největší přínos své diplomové práce považuji zpřístupnění dalšího, doposud českému čtenáři neznámého, ruskojazyčného autora.

7 РЕЗЮМЕ

Настоящая дипломная работа посвящена комментированному переводу рассказов писательницы Наталии Толстой. Я выбрал первые семь рассказов, вошедших в книгу «Двое: разное» (2001), которая является совместным произведением Наталии Толстой и ее младшей, но более знаменитой сестры – Татьяны Толстой. Мой перевод включает в себя следующие рассказы: «Не называя фамилий», «Быть как все», «Школа», «Коммунистка», «Дом хроников на Чекистов, 5», «Филологический переулок» и «Хочу за границу».

Целью данной дипломной работы является не только перевод рассказов с русского языка на чешский с учетом своеобразного писательского стиля автора, а также создание транслатологического комментария, посвящённого определенным переводческим явлениям. Следующая цель – ознакомление с автобиографией, с книгой «Двое: разное» и поэтикой рассказов Наталии Толстой. И последняя цель – краткое изложение общей проблематики перевода, в частности проблематики перевода художественной литературы.

Из методологического аспекта я начал с изучения научной литературы, посвященной проблематике транслатологии и лингвистики. Также прочел рассказы в оригинале на русском языке. Затем следовал транслатологический и лингвистический анализы текстов. После я работал над собственным переводом. Из процесса перевода вытекли транслатологический анализ и синтез полученных знаний.

Во время написания дипломной работы я опирался на труды выдающихся русских теоретиков: А. В. Федорова, В. Н. Комиссарова, Г. Зачичаладзе. Из чешских теоретиков я хочу подчеркнуть работы: И. Левого, М. Грдлички, Д. Книттловой, З. Куфнеровой. Я также использовал ресурсы интернета, с целью поиска информации об авторе и его творчестве.

Дипломная работа состоит из шести глав. Первая глава посвящена процессу перевода. Она включает в себя информацию о том, что такое перевод в общем. Перевод можно считать самим процессом, или результатом процесса, значит переведенный текст – результат межъязыковой и межкультурной коммуникации. Далее детально описываю три переводческие фазы с учетом требований

качественного перевода: изучение подлинника, интерпретация подлинника и перевыражение подлинника. Частью первой главы также является описание специфики перевода художественной литературы, которая включает не только особенности смысловой емкости.

Вторая глава посвящена претранслационному анализу, также называемому макро-подходом. В рамках данной главы я ознакомился с автобиографией автора. Наталия Никитична Толстая родилась 2 мая 1943 в городе Елабуга (Республика Татарстан, Россия). Туда была эвакуирована ее семья во время блокады Ленинграда. Наталия родилась в семье с богатой писательской традицией. Она – внучка известного русского писателя и коллекционера народных песней Алексея Николаевича Толстого, который является дальним родственником одного из главных представителей русского реализма – Льва Николаевича Толстого. Ее бабушка, Наталия Васильевна Крандиевская-Толстая была поэтессой. А дед по материнской линии, Михаил Леонидович Лозинский – литературный переводчик и поэт.

Родители Наталии Толстой: отец – Никита Алексеевич Толстой, физик, политический и общественный деятель, а мать – Наталия Михайловна Лозинская (Толстая).

У Наталии было семь братьев и сестер, причем большинство из них – ангажированные в обществе лица.

Наталия Толстая провела беззаботное детство в окружении большой семьи, няни и учительниц музыки и английского языка. Она мечтала поступить в университет и выучить какой-либо экзотический язык. Она верила, что если знаешь какой-то необыкновенный язык, то и твоя жизнь становится необыкновенной. Ей это удалось. Она защитила диссертацию по специальности «Шведский язык» и начала работать в университете. Во время командировки в Швецию она скучала и это стало поводом к написанию первых рассказов. Сначала на шведском, а позже на русском языке.

Первые рассказы она написала в 90-ых годах прошедшего века. При создании сборников рассказов «Сестры» (1998) и «Двое» (2001) она работала в соавторстве со своей младшей сестрой Татьяной. Её индивидуальные работы - книга

«Одна» (2007) и рассказ «Иностранец без питания» (2011), который позже вошёл в состав названной книги. Также писательница принимала участие в создании учебника шведского языка С. С. Масловой-Лошанской.

Наталия Толстая – обладательница Довлатовской премии, вручаемой журналом «Звезда». Также она была удостоена шведского Королевского Ордена Полярной звезды рыцарской степени за вклад в развитие контактов между Швецией и Россией.

Частью главы является краткое описание книги «Двое» и лаконичный анализ поэтики рассказов Наталии Толстой. Они написаны от первого лица. Рассказчиком является или сама писательница, или ей полностью соответствующие женщины – Марины, Оли, Кати и Наташи. Темой рассказов являются жизненные ситуации детства, созревания и зрелости. Например, описание того, как во время войны стояли в очередях за мукой или оформляли бюрократические дела для зарубежной стажировки. Типичными для рассказов Наталии Толстой являются: прямая речь, реалии Советского Союза, фразеологизмы, термины, сокращения и стихи.

Третья глава посвящена анализу определенных переводческих явлений. Начинается с описания изменяющегося исторического подхода к комментированию переводов. Необходимо подготовить комментарий в двух случаях, первый случай – перевод экспериментален, и второй случай, когда перевод делает начинающий переводчик. Если переводчик не способен аргументировать свои конкретные действия в части перевода, его работа не будет качественной.

В отдельных частях главы я комментирую приведенные явления: перевод антропонимов, топонимов, реалий и фразеологизмов, потому что рассказы ими насыщены. Далее – перевод терминов, которые тоже встречаются в рассказах Наталии Толстой. Особенное внимание уделяю переводу самих названий рассказов, стихов и порядку слов в них. К комментированию трех вышеназванных пунктов студенты часто относятся скептически, и не включают их в свои дипломные работы. Я же считаю иначе и именно разбор этих частей в моей работе особенно полезен.

При переводе антропонимов и топонимов я руководствовался тремя принципами. Первый – разнообразие графических систем данных языков, второй – степень частоты и степень доместикации, третий – традиции конкретной эпохи. Специфической проблемой при переводе с русского языка на чешский является как раз отличие их графических систем и необходимость транскрипции кириллицы в латиницу. В большинстве случаев существовала доместикация названий, и в противоположных случаях я решил переводить транслитерацией, конкретно у топонимов. Особенной проблемой являлся перевод домашних форм имен. Несмотря на то, что у некоторых существовали чешские эквиваленты, я решил натурализовать, чтобы не испортить дух русской действительности.

Часть, посвященная переводу названий рассказов, является прежде всего описанием личного приема. Она включает в себе даже названия, которые я придумал раньше, которые не являются окончательным вариантом перевода. Я понимаю, что часто переводчик не имеет возможности решить, как будет называться целая книга по причине коммерциализации книжного рынка, но что касается названий конкретных рассказов, у него больше возможностей. Несмотря на это, я решил не экспериментировать и подошел к переводу консервативно.

Реалиями являются все знания и информация об обществе, его жизни, традициях и обычаях, среде, истории и т.д., которые можно считать релевантными при изучении иностранного языка. Существует несколько вариантов перевода реалий: транскрипция, непосредственно перевод, натурализация/экзотизация, и возможен также описательный перевод. Что касается перевода реалий Советского Союза, почти не существовало трудностей. Чешская Республика являлась одной из советских республик. Историческая связь очевидна. Но если появлялась сложность, то я в большинстве случаев пользовался описательным переводом, что-то добавлял или выяснял. Интересными были также переводческие проблемы, вытекающие из отличия российской и чешской образовательной системы. Чтобы избежать ошибок я консультировался с носителями языка. Также я перевел две скороговорки, которые встречались в рассказах. Одну я натурализовал, учтя звуковое совпадение.

Когда я переводил фразеологизмы, то стремился руководствоваться тремя принципами. Первый – экспрессивность фразеологического выражения. Второй – преходящий характер фразеологизмов, они очень быстро меняются, забываются старые и появляются новые. Третий принцип – вариабельность фразеологизмов. Можно менять их компоненты, какие-то даже исключать без потери первоначального значения. Для понятия значения отдельных фразеологизмов помогали прежде всего фразеологические словари, носители языка и интернет.

Для качественного перевода терминологии необходимо узнать, как образованы отдельные термины: морфологическим путем (композицией, деривацией и аббревиацией), синтаксическим и семантическим путем, а также заимствованием из других языков. Можно констатировать, что больше всего терминов было образовано синтаксическим и морфологическим путем, а именно композицией и аббревиацией. Аббревиатуры я переводил полностью, не сокращал, чтобы чешскому читателю не пришлось искать и расшифровывать их.

Перевод стихов являлся самой креативной и интересной частью, и также очень сложно оценивать его качество. Среди дипломных работ студентов кафедры славистики переводов стихов мне найти практически не удалось. В своей работе руководствовался знаниями, описанными теоретиками перевода и личным опытом. Во-первых, было необходимо понять и осознать различие между прозой и стихами. В прозе базовым является длинная мысль (длинное предложение), а в стихах определенный мотив, выраженный образом. Во-вторых, обратить внимание на рифму стиха (звуковую подобность конечных звуков), что является сложным и не всегда удается. В-третьих, понять отличие в семантической плотности языков. В разных языках переводчик должен использовать разное количество слогов, чтобы выразил одну и ту же мысль. В четвертых, было необходимо сохранить стиль стихотворения. Что касается моего собственного подхода к переводу стихов, то в ценностной иерархии всегда на первом месте стоит содержание и впечатление, которое стихотворение пробуждает у читателя. Я стремлюсь сохранить те же самые впечатления и у читателя перевода. Форма уходит на задний план. Должен сказать, что перевод стихотворения является очень индивидуальным делом.

Последним переводческим явлением, которое я комментировал, являлся порядок слов. Нужно сказать, что это для меня было самым тяжелым. В моем переводе очень часто появлялась интерференция, вытекающая из различной структуры предложений в русском и чешском языках. По этой причине я решил подготовить комментарий на данную тему. Надо сказать, что порядок слов в русском языке, как и в чешском языке, является относительно свободным, но не совсем. Границами являются три фактора: первый – синтаксическая структура предложения, второй – актуальное членение высказывания, третий – стилистическая окраска предложения. Я развел данные факторы и дополнил своими примерами, включая также мои первые ошибочные переводы.

В четвертой главе - перевод отдельных рассказов Наталии Толстой с русского языка на чешский язык.

Пятая глава – заключение. В заключении настоящей дипломной работы я могу констатировать, что определенные цели работы были успешно выполнены. С учетом нынешнего переводческого опыта, свой перевод считаю качественным и адекватным. Я также ознакомил вас с автобиографией, книгой «Двое: разное» и поэтикой рассказов Наталии Толстой, коротко изложил общую проблематику перевода, а также проблематику перевода художественной литературы. Я считаю полезной возможность перевести длинный художественный текст, испытать переводческие проблемы и наконец успешно создать текст перевода.

Частью приложений является русский оригинал текстов.

8 BIBLIOGRAFIE

8.1 PŘEKLÁDANÉ POVÍDKY

ТОЛСТАЯ, Татьяна Никитична а Наталия Никитична ТОЛСТАЯ. *Двое: разное*. Москва: Подкова, 2003. ISBN 978-5-699-43753-5.

8.2 PRAMENY PSANÉ LATINKOU

HASIL, Jiří. *Interkulturní aspekty mezikulturní komunikace*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. Acta Universitatis Purkynianae. ISBN 978-80-7414-400-4.

HOCHÉL, B., *Preklad ako komunikácia*. Bratislava 1990.

HRDLIČKA, M. *Překladačské miniatury*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1995. ISBN: 80-7066-987-X.

HRDLIČKA, M. *Translatologický slovník*. Praha, 1998.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladač*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 80-244-0143-6.

KRIJTOVÁ, Olga. *Pozvání k překladačské praxi: kapitoly o překladač*. 1996.

KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překladač*. 1. vyd. Jinočany: H, 2009. ISBN 978-80-7319-088-0.

KUFNEROVÁ, Zlata. *Překladač a čeština*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1994. Linguistica. ISBN 80-85787-14-8.

LEVÝ J., ILEK B., *Kapitoly z teorie a metodiky překladač*. Praha 1956.

LEVÝ, Jiří, HAUSENBLAS, Karel, ed. *Umění překladač*. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: I. Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-x.

MATHESIUS, V. *Čeština a obecný jazykozpyt*, 1947.

MOKIJENKO, Valerij Michajlovič a Ludmila STĚPANOVÁ. *Ruská frazeologie pro Čechy: Russkaja frazeologija dlja Čechov*. 2. vyd., (rozš.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, 259 s. Skripta. ISBN 978-80-244-1916-9.

PODLESNYCH, Alena. *Ruské idiomy: Russkije frazeologizmy*. Brno: Computer Press, 2011. Jazykové učebnice pro samouky (Computer Press). ISBN 978-80-251-2779-7.

POPOVIČ, A., *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava 1975.

POŠTOLKOVÁ, Běla. *O české terminologii*. 1. vyd. Praha: Academia, 1983.

STEIGEROVÁ, Marie. *Česko-ruský, rusko-český kapesní slovník*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005. ISBN 80-7182-185-3.

STĚPANOVÁ, Ludmila. *Česká a ruská frazeologie: diachronní aspekty*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, 297 s. Monografie. ISBN 80-244-0795-7.

VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Vvedenije v teoriju perevoda dlja rusistov*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3417-9.

8.3 PRAMENY PSANÉ AZBUKOU

ФЕДОРОВ, А.В. *Основы общей теории перевода: (лингвистические проблемы)*. Москва: ФИЛОЛОГИЯ ТРИ, 2002.

КОМИССАРОВ, В. Н. *Теория перевода: лингвистические аспекты*. Москва: Высшая школа, 1990.

ГАЧЕЧИЛАДЗЕ, Г. *Художественный перевод и литературное взаимодействие*. Москва: Советский писатель, 1972.

FLÍDROVÁ, Helena a Stanislav ŽAŽA. *Sintaxis ruskogo jazyka v sopostavljenii s češskim*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 163 s. ISBN 8024411040.

ADAMEC, P. *Porjadok slov v sovremennom russkom jazyke*, 1966.

8.4 INTERNETOVÉ ZDROJE

Hajičová E.: "AKTUÁLNÍ ČLENĚNÍ VĚTNÉ (AČ, informační struktura věty)" IN Karlík P., Nekula M., Rusínová Z. (eds.): *Nový encyklopedický slovník češtiny* (online), 2017, citováno 2017-02-25. Dostupné na WWW: <https://www.czechency.org/slovník/AKTUÁLNÍ ČLENĚNÍ VĚTNÉ>

ДУРОВ, Валерий а Николай СТРЕКАЛОВ. Война и победа: Орден Красного Знамени. *Родина* [online]. [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: https://archive.is/20121211041637/www.istrodina.com/rodina_articul.php?id=1883&n=98

СИДОРЧИК, Андрей. Праздник освобождённого труда. История о субботнике, Ленине и бревне. *Аргументы и факты* [online]. 4.4.2014 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <http://www.aif.ru/society/history/1137148>

Толстая, Наталия Никитична. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%BE%D0%BB%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%8F,%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%8F_%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0

ТОЛСТОЙ, Иван. Сестра: Памяти Наталии Толстой. *Радио Свобода* [online]. 20 Июнь 2010 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <https://www.svoboda.org/a/2078451.html>

Умерла писательница Наталия Толстая. *Коммерсант.ру* [online]. 16.06.2010 [cit. 2018-02-25]. Dostupné z: <https://www.kommersant.ru/doc/1387345>

9 РЎІЛОНУ

9.1 НЕ НАЗЫВАЯ ФАМИЛИЙ

Всю жизнь меня спрашивали: вы из каких Толстых? Лев Толстой вам кем приходится? На военной кафедре университета, где из нас, филологов, готовили медсестер запаса, полковник обращался ко мне так:

- Студентка Толстая, расскажите о гигиене ног в походе.

Однокурсницы, отсмеявшись, ерничали:

- Товарищ полковник, зачем вы девушку оскорбляете?

Полковник надевал очки:

- Тут неразборчиво написано... Студентка Толстых, отвечайте на вопрос!

Много интересного узнавала я о нашей семье:

- Я читал, что "Приключения Буратино" написал Бунин, а Алексей Толстой у него выкрал и напечатал под своим именем.

- Говорят, что еще до войны Толстому оставили латифундию с крестьянами, а Ворошилов подарил ему самолет.

- Правда, что Алексей Николаевич завещал каждому внуку по миллиону?

- У вашего дедушки есть прелестная вещь: "Средь шумного бала, случайно..."

Когда Алексей Толстой умер, мне было два года. Бабушка, Наталия Васильевна Крандиевская, прожившая с Толстым больше двадцати лет, написала книгу воспоминаний. В них есть все: и любовь, вспыхнувшая накануне мировой войны, и эмиграция, и возвращение в Россию. Жизнь в Ленинграде и Детском Селе. Война и блокада.

Смотрю на фотографию. Бабушке шестнадцать лет, рядом брат, сестра, родители. Их прекрасные лица спокойны. Они жили в необыкновенной, неповторимой стране, где было много, очень много людей с прекрасными лицами.

Из чужого альбома выпали снимки - юный кадет с товарищами, пожилой офицер с маленькими дочками, полный достоинства пролетарий с красавицей

женой. От них не оторвать взгляда. Я не хочу думать о том, что с ними стало, когда пришли новые времена.

К дворянским титулам бабушка Наташа относилась с юмором. В четырнадцатом году, выйдя замуж за гр. А.Н.Толстого, она стала Вашим сиятельством.

- Три года посиляла,- говорила она.- В семнадцатом году сияние погасили.

Бабушка любила вспоминать, как однажды после войны, закутанная в платок, она садилась в трамвай. Сердитый дядька прикрикнул на нее:

- Куда прешь, колхоз?

В родильном доме я лежала рядом с заведующей баней. Услышав мою фамилию, она сказала:

- А меня из-за тебя в школу не приняли.

- Не придумывай!

- Бабушка привела меня записывать в первый класс, а ей сказали: девочке нет полных семи лет, приходите на следующий год. В этом году у нас будет спецкласс - внучка Алексея Толстого поступает.

Я так громко смеялась, что пришли мамы из послеродового отделения посмотреть, в чем дело. Знала бы эта женщина, в какой семье я росла. Нас было семеро братьев и сестер - веселых, плохо одетых дворовых детей. Мы сами себя развлекали и были близки к народу - к няне и домработнице.

Набегавшись во дворе, мы вваливались в квартиру, куда вскоре приходили учительницы французского и музыки. Дети учиться не хотели, ленились, а я была особо неспособна к музыке и долго не понимала, зачем нужно учить иностранные языки.

Пятнадцать синих томов стоят на полке, и во всех томах - фотографии писателя, сделанные в разные годы. Я всматривалась в черты лица то хмурого, то просто усталого человека, пытаюсь вызвать в себе родственные чувства. А когда

прочла в первый раз повесть "Ибикус", то ощутила преступную семейственную связь с автором: это написала я. Вернее, я хотела бы так написать.

И сегодня людям не дает покоя наша фамилия.

Сдаю белье в прачечную.

- Как фамилия?- спрашивает приемщица.

- Я же написала в квитанции - Толстая.

Женщина перестает считать наволочки.

- Толстой - это кто, Горький?

Ее начитанная напарница выходит ко мне из-за перегородки.

- Скажите, а правда, что Алексей Толстой - это псевдоним? Как его на самом деле звали?

Мне хочется ответить: "Настоящая фамилия Чехов, а по матери Достоевский". Я расплачиваюсь и ухожу, потому что больше не могу отвечать на такие вопросы.

В той комнате в Елабуге, где я, не к месту родившаяся в сорок третьем году, лежала в корзине, дедушка Михаил Леонидович Лозинский заканчивал перевод дантовского "Рая". Комната была проходная, освещалась коптилкой, на стенах проступал лед.

Копировальной бумаги в Елабуге было не достать, и сын Лозинского, с трудом раздобыв копиру, прислал телеграмму с радостным известием. На телеграфном бланке стояло: "Жопировальную бумагу выслал". Ниже была пометка почтового отделения: "Жопировальная. Так". С тех пор копировальную бумагу в нашей семье иначе не называли.

Из эвакуации Михаил Леонидович и Татьяна Борисовна вернулись в свою прежнюю квартиру на Кировском проспекте. У Татьяны Борисовны были любимцы; Герцен, Чернышевский и Добролюбов. Потом я обнаружила, что Александр Иванович - замечательный писатель, а Николай Гаврилович - наоборот, но бабушка любила их одинаково и жила по их заветам: долг гражданина - помочь товарищу в беде. А в беду в те чудесные послевоенные годы попадали почти все, кто уцелел

в тридцатые. В квартире на Кировском было тихо: дедушка работал. Бабушка Лозинская с укором смотрела на вольную, безмятежную жизнь толстовских детей. Лучше бы сели за книгу или помогли неимущим.

Летом мы вместе с Лозинскими жили на даче в Кавголово. Дедушка появлялся к обеду и общался с внуками, как с друзьями: с уважением и интересом. Вечерами мы играли в буриме, писали рассказы или повторяли за дедушкой скороговорки из его детства: "Вы не видели ли, Лили, лили ли лилипуты воду?", "Ну-ка, детка",- дед кадетику сказал". Мне было одиннадцать лет, когда Михаил Леонидович спросил меня: "Как ты думаешь, можно ли написать: "Она взяла себя в руки и села за стол""? Перед ним лежала книга одной ленинградской писательницы. Я не знала, как ответить, чтобы дедушка остался мной доволен, и надолго задумалась. Он улыбнулся и погладил меня по голове.

Почти полвека прошло с тех пор, как Михаил Леонидович любовался через дачное окно озером Хеппоярви. Теперь из-за разросшихся деревьев и кустов озера больше не видно. А плакат, нарисованный внучкой Катей ко дню рождения дедушки, так и висит на веранде. На нем изображен дедушка с палкой. Он смотрит вверх на дерево. Внуки гроздьями свисают с веток. Сбоку написано:

Дедушке, лучшему в мире,

Мы поздравление шлем.

Носится радость в эфире.

Дедушку любит весь дом.

Михаил Леонидович стихи похвалил, он всегда поощрял литературные устремления внуков.

После дедушки осталось много шуточных стихов. На Новый сорок шестой год он посвятил своей дочери, моей маме, такое стихотворение:

Прекрасной дочерью своей

Гордился старый Кочубей,

Сошедший с плахи в ров могильный.

Будь он свидетель наших дней,

Он умер бы еще страшней:

От корчей зависти бессильной.

Жизнь Лозинских в советской России шла по краю пропасти. Несколько раз они уже скользили по кромке, но чудом удерживались.

Мне повезло: я их застала, я их помню. Не знаю, с кем их сравнить: с первыми христианами, с греческими стойками или с энциклопедистами эпохи Просвещения.

Умершие в один год и день, они вечно едут в поднебесье на золотой колеснице,- небожители, почему-то оказавшиеся моими дедушкой и бабушкой.

9.2 БЫТЬ КАК ВСЕ

Когда соседка звонила в дверь: "Муку дают на Литераторов!" - няня одевала всех троих детей и спешила во второй двор большого дома. Давали по полкило муки и десятку яиц в руки. Послевоенные очереди были тихие, длинные. Стояли с детьми и внуками, чтобы больше досталось.

Наташа любила стоять в очередях, рассматривать, какие бывают люди, и представлять их жизнь. Все окна выходили во двор, на очередь, и Наташа разглядывала волнующие подробности незнакомой жизни. Между окнами видны были яблоки или банки с чем-то красным, намятым. Бабушка держит под мышку ребенка, который стоит на подоконнике и смотрит в мир. Бабушка время от времени целует внука в затылок - любит. Мужчина в майке подходит к окну, чтобы закрыть форточку. Мужчин Наташа не любила. Зачем женщины пускают их жить в свою комнату? Неужели и у той доброй бабушки с внуком живет какой-нибудь дядька?

Смотря снизу в окна, Наташа выбирала какое-нибудь особенно понравившееся - где играли котята или лежали еловые ветки с кусочками ваты и представляла, как бы она там жила и какие оказались бы соседи. О том, что все квартиры коммунальные и что нет тут ни ванн, ни горячей воды, она уже знала от женщин из очереди. Настроение портили брат и сестра. Они не хотели стоять как положено - смирно, держа няню за руку, а бегали кругами вокруг очереди. Сестра время от времени шептала брату на ухо, ее выдумки были неистощимы, а брат охотно выполнял разовые поручения: издали показывал язык или кулак.

Или подкрадывался и хлопал Наташу по спине. Няня отгоняла брата авоськой: "Это не дети, а наказание божье!"

Очередь с интересом слушала няню.

- Я у немцев пять лет жила. Чудные люди. Когда из Петрограда уезжали, как меня с собой звали... не поехала, дура. У евреев три года жила, как у Христа за пазухой. Дети - золото. А эти ни к чему не приучены,- няня кивала в сторону сестры и брата, которые слаженно протягивали в сторону Наташи четыре фигови.- Собаку завели, никто с ней гулять не желает. Хозяин каждый год машину меняет. Учителей нанимают, а школьные передники купить не могут. Вещи разбрасают, ищи целый день. Надо молебен отслужить.

Нянины повести находили отклик у женщин в плохих пальто.

- Нынче бар нету.

- Родители ученые, денег много, вот и балуют.

- У их дедушка, когда помирал, завещание оставил: выдать на каждого внука по миллиону.

- Чего же они за мукой стоят, если у них миллионы?

Няня умолкала и уже не рада была, что начала. Наташа прижималась к ней и закрывала глаза. Больше не хотелось жить за окном с котятками. Хотелось домой.

Наташа рано догадалась, что она виновата. Виновата, что на дом приходит учительница музыки и учительница английского. Что бабушка на такси возит в ТЮЗ, а после спектакля старенький режиссер поит их чаем в своем кабинете. Что гости родителей не похожи на людей в очереди. Что няня водит в школу, а домработница стирает и готовит обед. Превратиться бы в другую девочку и жить, как живут остальные, в узких комнатах, где из книг только школьные учебники, где бабушки много пекут, и всегда чисто. И на кровати, на покрывале сидит кукла, протягивая руки и ноги навстречу входящему.

Наташа чувствовала себя виноватой и в том, что учительница пения, Ида Ильинична, приходит в школу всегда с красными от слез глазами. На ее лице лежал отсвет тайной муки. Уроки пения проходили в бывшей гимназической уборной. Убрали только стульчаки и поставили стулья в несколько рядов, но перегородки оставили, и задние ряды сидели, разделенные фанерными стенками, не видя друг друга.

"След кровавый сте-е-елется по сырой траве",- пели девочки дурными голосами.

Наташа смотрела с любовью на Иду Ильиничну, но та никогда не поднимала глаз. Другие учительницы замолкали, когда она проходила мимо. Как Наташе хотелось сделать Иде Ильиничне что-нибудь приятное! Незаметно положить на рояль бутерброд с сыром или сунуть ей в стол открытку "Поздравляю с праздником!".

Перед сном Наташа просила: "Няня, расскажи, как ты жила у евреев".

- Как царева племянница. Вот как жила. Лучший кусок - мне. И одевали, и обували. А сколько подарков в деревню надарено... Хозяина, Розенштейна, как забрали, так и пропал. Вредил, говорили. Я-то знаю, он всегда за рабочих был. Почему Михаила Натановича посадили, нам не докладывали. Не нашего ума дело. А Яшенька и Жоржик с войны не вернулись. Берта Михайловна совсем одна осталась.

Изредка Наташа видела Берту Михайловну на Кировском проспекте, полную высокую женщину в стоптанных туфлях. Она всегда обнимала няню, и обе плакали.

- Зайду к вам, зайду,- обещала няня.- Тяжело к ней ходить,- вздыхала она потом.- Начинает мальчиков своих вспоминать, а их уже не вернешь.

К няне приходили в гости две племянницы. Нюра всегда приносила домашнее печенье и мелкие яблоки. Про Веру говорили, что она прижила ребенка на фронте. Вера больше помалкивала и не притрагивалась к чаю, чтобы не подумали, что голодная. Наташа любила слушать племянниц.

- Ну как, Нюра, твоя новая соседка? Спокойная?

- Так-то ничего. Книжки всё покупает.

- Господи! Только пыль разводит.

- Я ей говорю: Ольга, глаза испортишь книжками своими. Даже не соизволит ответить.

- Места-то общего пользования убирает хоть?

- Убирает... Как одолжение делает. В углах всю пыль оставляет.

Потом Наташе часто снился сон, в котором Нюра и Вера навеки переезжали к ним в квартиру, и больше нельзя было играть на рояле, показывать шарады. И книги читать тоже не рекомендовалось.

Очень волновали Наташу общенародные праздники 7 ноября и 1 мая. В праздники появлялись цыганки с воздушными шарами. Взгляд Наташи упирался в огромный живот знакомой цыганки - этот живот был одинаково велик и на май,

и на ноябрь. Наташа думала, что тетя больна страшной неизлечимой болезнью, ноняня сказала, поджав губы, что цыганка опять ждет ребенка. Наташа представляла себе, как она его ждет - простаивая часами у окна или выходя вечерами на развилку дорог.

Особенно любила Наташа 1 мая. На чистой площади Льва Толстого, озаренной нежарким солнцем, звенела музыка. От майского ветерка покачивался портрет Сталина на кинотеатре "Аре". Державная радость звенела в душе. Что сделать, чтобы он узнал, как я его люблю? Какой бы подвиг совершить? Изобрести бы таблетки - проглотил и не умрешь никогда. Или найти клад, миллион рублей – и на почту. Москва, Кремль, от Наташи.

Готовность погибнуть, спасая Сталина, не мешала ей повторять за другими девочками во дворе загадочную крамолу:

- Поспорим?

- Поспорим! Твои штаны распорем, мои - зашьем и Сталину пошлем.

Ушла в прошлое цыганка с шарами, вечно ждавшая ребенка. Нет на свете ни Берты Михайловны, ни Иды Ильиничны. Нет и няни. Никогда больше не зашевелится Сталин под майским ветром. И Наташе давно уже не хочется быть как все.

1993 год

9.3 ШКОЛА

Про мальчиков я думала так: ну, ладно. Пусть живут, но в специально отведенных местах. И хорошо бы на островах, окруженных океаном.

Что такое мальчики, я знала на горьком опыте. Когда мы с мамой зашли в мужскую школу за братом, мне показалось, что я попала в стадо беснующихся бабуинов. Потные, ошалелые мальчишки лупили друг друга мешками со сменной обувью.

- Бей Серого!

- Кузя, отпусти, больно. Отпусти, гад!

- Толстый, дай горбушку. Ну оставь чуть-чуть...

- Хрен тебе. Самому мало.

В углу два больших мальчика держали за руки маленького, а третий водил несчастному пончиком по губам, не давая откусить. Потом он засунул пончик себе в рот, а жирную руку вытер о волосы жертвы. Когда же мальчика отпустили, он с гиканьем вскочил на спину одного из мучителей, и тот умчал его вверх по школьной лестнице как ни в чем не бывало. Увиденное не укладывалось в голове.

В нашей школе по малейшему поводу раздавалось ликующее "Все будет сказано!" - и дружный топот ног по коридору: кто быстрее наябедничает учительнице. Девочки были понятны: кривляки, ябеды, воображалы, жадины. Всем хотелось, чтобы учительница похвалила. У всех, даже двоечниц, было поведение - 5, прилежание - 5. Все собирали фотографии артистов и переводные картинки. У каждой дома была коробка с драгоценностями: рассыпавшиеся бусы, открытки с котятами, атласные тряпочки, гребешок - расчесывать игрушечных зверей. Медвежонок, с проплешинами от постоянного ласкания, уложен спать, ждет, когда хозяйка вернется из школы. Как я люблю этот девчоночий мир, как понимаю его. И каждая девочка мечтала вырасти и оказаться красавицей, чтобы жизнь навечно остановилась на последней строчке из сказки: "А во дворце уже свадьбу играют..." Тем временем дракой издыхает, а все звери, способствовавшие счастью красавицы, тоже получили по труду. Жизнь после свадебного пира не планировалась.

Что, например, делать с дворцовым хозяйством? И надо ли его вообще заводить, если есть ковер-самолет и скатерть-самобранка? Хлопнешь в ладоши и добрые феи наткут полотна и пропылесосят.

Те девочки, которые слишком долго играли в куклы и читали сказки, никак не могли понять алгебру или физику. Помню, как в пятом классе я перестала понимать, что написано в учебнике. Даже по ботанике были одни двойки.

- Живая клетка состоит из белка и желтка.
- Капуста относится к семейству белокочанных.
- В пустыне растет сексуал.

От уроков ботаники запомнилось, что у учительницы совсем не было груди. Из мира науки в памяти остался только Ньютон - у него в учебнике были нарисованы синие очки и шрам от уха до уха. Перед контрольной по физике хотелось заснуть летаргическим сном, а проснешься - школа окончена, все предметы сданы, и постаревший директор вручает аттестат с пятерками.

В середине пятидесятых произошло небывалое: мужскую и женскую школу объединили. Никогда не забуду то утро, когда в класс вошли двадцать шестиклассников, ухмыляясь от стыда, с багровыми ушами. Стены монастыря рухнули - мальчиков посадили за парты с девочками. Закрываю глаза и вижу ту, пореформенную школу.

Вот девочки переодеваются в холодной раздевалке, следующий урок ненавистная физкультура. Вышибив ногами дверь, в раздевалку влетает на канате Бугорков. Маятник, сделав духу, исчезает, но Бугорков успел облить полуодетых девчонок из детской клизмы. Инвентарь для пакостей всегда находится у него под рукой. Визги облитых водой и улюлюканье друзей героя за дверью возвестили начало нового летоисчисления - совместного обучения.

Дня не проходило, чтобы кого-то из мальчишек, чаще всего одного и того же, убогого, не заталкивали в женскую уборную. Припирали дверь и не давали выйти. Девочки успевали отдубасить его шваброй. Побывавший в женском туалете считался опозоренным.

Летом в школе объявили практику: собирать разбитое стекло и относить к забору или сгребать листья в кучи,- через час листья снова разлетались по школьному двору.

Вот недомерок Макаров собирает червяков, они лезут у него из кулака. Я знаю, этих червяков он сунет сейчас кому-нибудь за шиворот. Если мне, то я умру.

Мальчишки не читали тех книг, которыми бредили все мои подруги, например про сиротку-аристократку. Каждая прожила ее жизнь и поплакала над ее горькой судьбой.

Мальчики занимались неинтересным: строгали палочки, залезали высоко на деревья и оттуда плевали жеваной бумагой, сидели в засадах, рисовали взрывы. Но при этом понимали, отчего не падает самолет и не тонет пароход.

Учительницу математики я очень боялась: она орала и обзывалась. Начинала кричать сразу, с девяти утра,- она перешла к нам из мужской школы. Зинаида Ивановна выросла в детдоме и жила в огромной коммуналке, занимая бывшую ванную. Она так и не выбралась из своего склепа, так до конца жизни и не пожила с окном.

В шестом классе мне нравился учитель физики, Юрий Исаакович. Я его так жалела, что хотела даже выйти за него замуж. Я ревновала его к плоскогрудой ботаничке: иногда я видела их вместе. Юрий Исаакович всегда глядел куда-то вверх, на тусклое лабораторное окно, поверх голов. Он слушал, наклонив голову, и мягко говорил: "Присядь, мальчик, урока ты не знаешь". Выслушав девочку, говорил ей с ласковой грустью, глядя в окно: "И ты, девочка, присядь, и ты не выучила..." Шкафы в кабинете физики были покрыты таким слоем пыли, что так и тянуло написать что-нибудь. Юрий Исаакович, казалось, ничего не видел вокруг себя, и матерное слово постепенно тускнело и затягивалось новой пылью.

Учителя истории никто не слушал. Это был худой старик, обсыпанный пеплом. "Старейший педагог города",- говорили про него учителя. Он входил в класс с указкой и уходил с ней - всегда держался за нее двумя руками. Он держал ее горизонтально, в опущенных вниз прямых руках. Меня томила эта указка, я представляла себе, что историк и ночью спит с ней - он лежит на спине, держа

указку поверх одеяла, поперек кровати. Когда он говорил "Габсбурги", то на первую парту летели брызги из его рта. В начале урока он обычно предупреждал тихим голосом: "Двойки буду ставить беспощадно..." Его не боялись, да и он никого не спрашивал - не связывался.

У многих девочек были сестры в старших классах, и встреча с космическими пришельцами оказалась роковой: ревность, ссоры закадычных подруг, слезы - вот что принесла мужская школа, переступив порог женской. А сколько страстей бушевало на школьных вечерах...

- Веденеев два раза танцевал с Васильевой, а у ней прыщи! И туфли на ней - мои, у меня на вечер выпросила.

- Видела? Гинзбург и Семенова выходили на школьный двор на целый час, а потом вернулись как ни в чем не бывало. Обнаглели.

- А Петрова проревела весь вечер дома - нечего надеть. В доме ни одной пары капроновых чулок. Она матери кричала: "Будь ты проклята!"

И все десятиклассницы - толстые и спортивные, та, у которой было только одно, коричневое школьное платье, и та, королева с тремя кофточками,- все мечтали о любви. Люба, сестра моей подруги, была в выпускном классе, когда школы объединили. Когда она возвращалась домой со школьного вечера, одноклассник взял ее под руку. "Я уже развратная или еще нет?" - стучало в Любиной голове.

Когда подошел трамвай и Люба уже стояла на подножке, ее поцеловали. "Развратница",- огорчилась Люба. Две недели спустя мама увидела, что дочка меряет сантиметром талию - проверяет, растет ли живот. Таблетки для самоубийства уже ждали, спрятанные в надежном месте.

Так школа готовила нас к жизни - кидала в бурное море, ни слова ни сказав про омуты и рифы. С берега педагоги напутствовали: "Строго следите за собой! Плывите туда, где труднее. Высоко несите знамя и, при этом, шире шаг!.. И ближе, ближе к народу..." Скоро стало трудно различать крики учителей, только ветер шевелил их седые волосы - течение несло нас в жизнь.

1993 год

9.4 КОММУНИСТКА

Ефиму Эткинду

С тетей Валей я познакомилась, когда, она уже вышла на пенсию, но еще ходила на службу - на общественных началах. Никак не могла расстаться. Утром влезала в набитый трамвай и так, сдавленная, пилила на другой конец города, чтобы прийти к началу работы - нет, раньше всех - и делать бесплатно то, что делала всю жизнь: с комсомольским задором трудиться (чем труднее, тем веселей), радоваться успехам товарищей, если критиковать, так в глаза.

Мне казалось, что тети-Валины добродетели могли существовать только в брошюрах о "новом человеке", придуманном тоскливыми дураками из дома политпросвещения.

Но вот она, тетя Валя - живет прямо по методичке для курса "Научный коммунизм", а всеми любима. Слывет, правда, в лаборатории чудачкой.

Меня так и тянуло совратить нестигаемого большевика, припереть старуху к стене.

- Тетя Валя, как вы относитесь к Сталину?

- Ну, что можно сказать. Определенные ошибки, конечно, были. Но, объективно, он много сделал положительного. Смотри сама: коллективизация раз, индустриализация - два. А победа над Германией? Все это Сталину в актив.

- Тетя Валя! Этот палач погубил миллионы! В сталинских тюрьмах пытали людей!

- Согласна. Пытки - минус. Но не забывай, что именно партия покончила с культом личности, партия же и восстановила ленинские нормы.

Больше пяти минут политбесед с тетей Валей я не выдерживала и, чтобы не сорваться, сбивала коммунистку с курса:

- Как вы капусту квасите? Мне ваш засол понравился.

- Записывай. Купить белый непорченный кочан...

Тетя Валя была непотопляема. Все человеческие драмы привычно сводила к одному:

- Работаем плохо. Руководитель завода (института, колхоза) потерял связь с коллективом. Полпятого, а его и след простыл. В послевоенные годы директора ночевали на работе! Не забывай, Лена, и о крестовом походе США против коммунизма.

- Тетя Валя! Чем вы чистите кафель?

Химик-технолог, она бралась написать диплом или диссертацию на любую тему: по античной философии, по норвежским диалектам, о роли партии по мобилизации кого-нибудь...

- Вот я мужу курсовые помогала писать, а ведь никогда до этого фюзеляжами не занималась. Построила соседке диплом по-научному - в результате диплом с отличием! А тема, между прочим, для меня была новая: методика рассказывания сказок детям из неполной семьи. Любая работа выполнима, если наметить - цель, план работы, сроки и ответственного.

Вечером, лежа в постели, я думала о тете Вале, хотела понять ее живую душу. Неужели не притворяется? Неужели верит тому, что мелет?

Тетя Валя выпадала из всех социальных ниш. Ее отец был царским генералом. В революцию пошел в носильщики и сразу надорвался. Оба брата тети Вали были посажены перед самой войной. Один за то, что был священником, второй - просто так, за компанию. Расстреляли обоих, надо сказать, без проволочек. По-большевистски.

- Вот ваших братьев ваша любимая власть уничтожила. И ничего?

- Ну, Леночка, мы же не знаем, с кем они были связаны. Оба были молодые, их легко было сбить с толку. Вспомни: страна кишела врагами.

Тетя Валя жила в маленькой однокомнатной квартире, получила ее как ветеран войны. Кухня была такая тесная, что как в нее ни входи - грудью ли вперед или боком - все равно ударишься бедром о газовую плиту или повалишь что-нибудь. Или откуда-то посыплется антоновка. Коридора в квартире не было. Открывая входную

дверь, человек утыкался в тети-Валино черное пальто. Это пальто не оставляло никакой надежды на личную жизнь, но высоко ценилось хозяйкой: теплое, немаркое - век прослужит. Тут же, под пальто, на низкой табуретке стоял телефон. Тетя Валя была упряма и не позволяла сделать жизнь удобной.

- Пусть телефон стоит где стоит. И хорошо, что неудобно,- меньше болтаешь по пустякам. А дело не делается.

Над тахтой висела фотография - они с мужем на берегу моря. Она кокетливая, с зонтиком, он - добродушный крепыш в мятых, как у всех до войны, брюках. Мужа тетя Валя очень любила, ради него и жила. Их дочка, родившаяся в самый сатанинский блокадный холод, умерла трех дней от роду, прямо в больнице. Тете Вале сказали тогда: "Иди домой. Тут тебя никто держать не будет". И она пошла, поползла на другой конец города, без доченьки, в ледяную комнату. Муж Коля в это время был на фронте, служил в войсках НКВД - в заградотряде.

Когда тетя Валя рассказывала о блокаде и о погубленной дочке, ее глаза каждый раз наполнялись слезами, и слезы стояли там некоторое время, не стекая по лицу. Сорок лет тетя Валя прожила с мужем душа в душу, а похоронив дядю Колю, не могла жить одна - на целый год поселила у себя племянника-студента. Вова любил свою тетку: заботливая, кормит с рынка, душой болеет за его медицинские успехи. Вова иступленно ненавидел общественные науки, и тетя Валя ночами писала ему конспекты, ближе к рассвету перепечатывая бред на машинке. Каждый раздел начинался словами: "В свете задач, вытекающих из решения съезда..." Утром Вова был обязан вслух прочитать конспект, чтобы хоть знать, о чем речь. В невыспавшейся Вовиной голове светом вспыхивали задачи и тут же привольной рекой текли из решений... Голова Вовы падала на стол - он любил повалить дурака с теткой.

- В чем дело, Вова?

- Не могу больше. Троцкого жалко.

- Так. Иди в ванную. Голову под холодную воду. Я завариваю крепкий чай, и мы переходим к критике буржуазных фальсификаторов.

Неуют тети-Валиной квартиры ничем нельзя было оправдать.

- Почему вы не купите удобные книжные полки? И давайте выбросим эту тахту, вы же спите в яме.

- Леночка, вещизм - это бич современного человека. В молодости мы были совершенно равнодушны к тряпкам, к кастрюлькам всяким. А как весело жили! И пели, и танцевали. И влюблялись, между прочим.

* * *

Когда рухнуло понятное, обмятое, устойчивое, тетя Валя сникла. Про Горбачева она слышать не могла.

- Заброшен по заданию международного валютного фонда. Провокатор.

Никому больше не нужны были ее разработки по материалам съездов, месячные обзоры "Правды". Студент Вова расправил плечи: историю КПСС отменили. И тетя Валя слегла, чтобы больше не встать.

Месткомовец распорядился в опустевшей квартире: "Просьба к родным и близким - забрать личные вещи покойной на память". В ящике буфета лежали: медаль за оборону Ленинграда, бюстик Ломоносова и сберкнижка на пятьсот рублей. На дне ящика белел лист с начатым стихотворением для неизвестного юбиляра:

Работай честно, с огоньком

Преобразится всё кругом.

Женщины-сотрудницы уже резали лук для селедки, а мужчины, переговариваясь тихими голосами, споро откупоривали бутылки.

- Народу-то как много пришло в крематорий, а ведь человек уже двадцать лет на пенсии.

- Да, очень Валентину Михайловну уважали. Безотказная. Бескорыстная. Всё для других, ничего - для себя. При ней лаборатория десять лет переходящее знамя держала.

Родиться и умереть. И над этим, радугой - цель, сроки, ответственный.

1993 год

9.5 ДОМ ХРОНИКОВ НА ЧЕКИСТОВ, 5

Выступить в каком-нибудь доме инвалидов шведский любительский хор хотел давно. Подыскать интернат должна была я, а репертуар и подарки хористы брали на себя. За месяц до приезда они позвонили из Швеции: "Мы хотим спеть старым людям, прожившим большую, тяжелую жизнь. Сейчас мы обсуждаем костюмы. Что будет уместнее: майки с Ельциным или строгие длинные платья, а на погончиках - двуглавые орлы?"

Найти интернат оказалось не просто.

- Ой, к нам нельзя. Мы только-только ремонт начали.

- Эдуард Эдуардович сейчас в отпуске, а без него ничего не решаем.

- Нет, спасибо. Принять не можем. Мы тут сами артисты - и поем, и пляшем. Если бы вкусенького чего привезли, а так...

- Швейцария хочет приехать? А почему к нам? А не испугаетесь? У нас пол- интерната - дауны. Они в основном и придут, в зал-то.

Наконец интернат был найден на улице Чекистов, дом 5. Директор, Роберт Сергеевич, мне понравился: дурака не валял и подарки не вымогал.

- Сделаем, сделаем. Привозите. Народ соберем. Ходячих у нас сто, лежачих двести двадцать. Комнаты показывать не будем - дух очень тяжелый. Покажем зимний сад и комнату с поделками. У нас художница жила, из зерен картины делала. Иностранцам нравятся, даже купить хотели. Так что приезжайте, примем.

В назначенный день тридцать хористов вошли в интернат. Торжественные, благоухающие, в ослепительных блузках и рубашках с маленькими трехцветными флажками на груди. Каждый нес сумку с подарками: сухие супы из шиповника (чтобы старым людям не возиться с готовкой), пакетики чая на нитках (вкус тропических фруктов), ментоловые пастилки (уменьшают сухость во рту) и много бальзама для волос (втирается в голову сразу после мытья шампунем).

"Надо привезти простые в употреблении и практичные вещи",- так, наверное, решили они, обсуждая, что везти "старым людям в России". Бальзам для волос - лежачим годами хроникам...

Держа в руках непостижимые, ненужные заграничные чудеса, интернатские вежливо слушали объяснения, как пользоваться подарками. На лицах стариков не было радости. Они будто чего-то стыдились: то ли собственной бестолковости, то ли своей убогой одежды.

Когда мы вошли в зал, там было всего пятнадцать человек. Роберт Сергеевич успокоил: "Вышли. Двадцать минут уже как вышли. Они из своих комнат полчаса до зала идут. Уже на подходе".

Те, что уже пришли, сидели в третьем ряду. Это были очень старые женщины с палочками. На многих были байковые кофты с карманами. При виде этих кофт сжималось сердце: последний раз я видела такие кофты сорок лет назад - бабушки бедных девочек носили такие бесполые кофты-балахоны. Время не властно над синей байковой кофтой. Ее носят в домах хроников. В зале обнаружилось несколько мужчин, почему-то в шляпах. Они заняли места за женщинами и время от времени трогали их за спину или за плечи, не меняя выражения лица. Это были тихие дауны, и женщины никак не отвечали на их прикосновения, как будто кошка прошла и задела край юбки.

Хор поднялся на сцену. Зрители хлопали, но было видно, что их мысли далеко.

- Люди-то какие хорошие. Вот и о нас вспомнили.

- Немцы это. У них в Германии голоса хорошие, я знаю.

- Дай бог им здоровья. А нам-то уж чего, помирать пора. Печенье, и то давать перестали, с перестройкой-то.

- Хватит про еду! Мешаете слушать.

После концерта артисты спустились в зал и сели в первые ряды: директор приготовил беседу об инвалидах СНГ. Старухи, наделенные мелкой властью, сгоняли пытавшихся сесть поближе к сцене.

- Роберт Сергеевич не разрешил занимать первые два ряда.

- Я инвалид первой группы, имею право.

- Вы нахальная женщина. Я сама инвалид труда, тридцать лет проработала на одном предприятии, а не сажусь туда, где запрещено!

Когда мы уходили из интерната, нам навстречу попала маленькая бабушка в шлепанцах. Она только сейчас добралась до концертного зала, хотя вышла вовремя. Шведы окружили ее, умиленные ее уютным видом и словоохотливостью.

- Только сейчас дошла, родные вы мои, ноги не идут. Спасибо, что навестили нас, приезжайте еще, не забывайте. А? Чего говорят-то, доченька? Одна я, совсем одна. Сын утонул, а мне бог смерти не дает. Жизнь-то совсем худая пошла...

- Что ты мелешь?- перебил ее мужчина на инвалидной коляске.- Переведите зарубежным гостям: у нас всё есть. Парк вокруг интерната, газеты получаем. В цирк возят. Государство нас всем обеспечивает. Главное, чтоб мир был. Ленинские места гостям показывали? Нет? На "Аврору" обязательно съездите. Ну, передавайте привет шведскому народу.

- Лиходеев, анализы сдавать,- сказала медсестра, проходя мимо.

Мужчина повернулся, и тяжелая коляска покатила по коридору, в конце которого угадывался обшарпанный автобус и санитар, увозящий дешевый гроб.

1993 год

9.6 ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ПЕРЕУЛОК

В последние годы Марина приходила к Марии Яковлевне редко и каждый раз по делу: получить отзыв на статью или показать тезисы доклада. Услышав звонок, из комнат выходили сестры Марии Яковлевны в кухонных передниках. Они становились по разные стороны узкого коридора, приветливо глядя на входящую, готовые немедленно кормить. Коридор был завален туристским снаряжением: дочка Марии Яковлевны, Аня, опять собиралась в поход. Марина ни разу в жизни не видела Аню - та не выходила к гостям и была, по слухам, уже немолодой и с комплексами. Аня не была замужем и поэтому ходила в походы. "И не выйдет замуж, пока не бросит свои байдарки",- мстительно думала Марина, видя, как Мария Яковлевна с тревогой прислушивается к стуку молотка из дочкиной комнаты. Смущаясь, Марина проходила в столовую, где было уже накрыто. Накрыто и наготовлено для нее одной, бывшей ученицы. "Почему ей не жалко на чужого человека ни времени, ни сил?- думала Марина.- А я? Когда на дом пришел студент- дипломник, то меняхватило на полчаса. Потом началась тихая паника: да сколько же он еще будет мое время отнимать? У меня завтрашний доклад не написан, мясорубка не вымыта. Мне еще сегодня вечером тараканов морить!"

После ужина переходили в кабинет, где пахло лекарствами: за стеной лежал парализованный отец Марии Яковлевны. Там, у отца, громко играло радио, и было непонятно, как можно работать в такой обстановке. По стенам кабинета висели фотографии друзей и учителей. Учителей звали неправдоподобно Ингеборг Теодоровна и Гудрун Христиановна. "Обе погибли",- предупредила Мария Яковлевна. Марина хорошо понимала, что с такими именами шансов дожить до конца войны было мало. "А это мои любимые друзья, Моисей Захарович и Фаина Зиновьевна. Всю блокаду работали в Ленинграде, в Академии наук. После войны пришлось, правда, переехать в Иваново..." - "Не хочет досказать до конца",- отметила Марина.

- Мария Яковлевна, а ведь я вас боялась на первом курсе, и вся группа вас боялась.

- Да что вы?- не верит она.- Неужели я такая страшная была?- Мария Яковлевна смеется, но как-то невесело.- Да, столько лет прошло. И вы, Марина, были тогда совсем другая... А почему вы выбрали нашу кафедру?

В выпускном классе у Марины появилась мечта - выучить какой-нибудь редкий язык,- турецкий или голландский, неважно, какой. Казалось, что если будешь знать экзотический язык, то и жизнь твоя станет особенной, отмеченной тайным знаком. Знакомые будут просить: "Скажи что-нибудь по-албански!" А ты, уже принятая в масонскую ложу, снисходительно улыбнешься.

Когда Марина, еще школьницей, попала в коридор главного здания университета, ее сердце заняло: "Хочу здесь учиться. Пустите меня сюда". Коридор уходил далеко-далеко, но не заканчивался, а переходил во взрослую жизнь. В университет Марина поступила и за студенческие годы тысячу раз прошла по любимому коридору, который часто бывал залит солнцем. Он так и остался в памяти - солнечным коридором несбывшихся надежд. В нем не было ни стульев, ни скамеек. Можно было либо стоять, как в церкви, либо идти вперед. И Марина пошла вперед. В университете она любила все: чужие кафедры, старых библиотекарей с давно истребленной родней, стенгазету "Геолог на картошке" и стертые ступени родного факультета. Проходя мимо кафедры беспозвоночных, она каждый раз думала: "Ну и что же, что вы беспозвоночные,- и вас кто-нибудь любил, и у вас мама была". Весело жилось тогда еще живому, единому университету. Шумно было на факультетских дворах и на Менделеевской линии. Из автобусов и троллейбусов вываливались студенты: ослепительные красавицы на филологический, строгие отличницы - на физический. И на всех факультетах можно было встретить и подтянутых комсомольских активистов, и чудаков, еще не знающих своей горькой судьбы. Народ теснился в столовых и буфетах. Кофе в граненых стаканах размешивали алюминиевыми вилками, в пробегающую мышь можно было метнуть вареным яйцом, а если схватит живот после рыбы в томате, так от этого никто не умер.

Тридцать лет назад Мария Яковлевна была для Марины загадкой. Маленькая, строгая, она всегда вела занятия стоя, не позволяла себе сесть на стул. Она ни разу не зевнула, не чихнула при студентах. Никому не удалось встретить ее в туалете.

Студенты не могли себе представить, как она моет пол в кухне или завтракает в бигудях. Никто не делал столько добра, сколько делала Мария Яковлевна. Она дотемна просиживала с отстающими, спасала от отчисления, давала деньги попавшим в беду. Но делала она все это неумело, с неправильным для благодеяний выражением лица.

В Мариной группе было всего два мальчика, и оба из провинции. Один мастер спорта по прыжкам в воду, другой - сын колхозника. Молодые люди маялись на занятиях Марии Яковлевны и учиться не собирались.

- Товарищи, почему вы не перевели текст?

- Мария Яковлевна, у нас словарей нет. В библиотеке не дают, а купить денег не хватает. Мы ведь не ленинградцы...

На следующий день Мария Яковлевна принесла из дома свои словари и, краснея, вручила их двум бездельникам.

- Берегите эти книги, товарищи: они с дарственными надписями. Как сдадите зачет, верните, не задерживайте.

Не пытаясь сдать зачет, провинциалы тихо отчислились, умыкнув словари. Некоторое время Мария Яковлевна ходила задумчивая, но выводов не сделала и снова и снова верила в душевную красоту малоимущих, но деньги и книги никогда не возвращались назад.

Обмануть Марию Яковлевну было нетрудно: в ход шло первое, что приходило в голову:

- Товарищ Петченко, почему вы пропускаете мои занятия? Я даю материал, которого нет в учебнике.

- Мария Яковлевна, тетю не мог одну оставить. У нее началось дыхание Чейн-Стокса.

- А вы, товарищ Малышев?

- Из общежития было никак не выбраться - канализация разлилась. Нечистоты прямо по колено стояли.

- Но ведь стихийные бедствия не могут длиться месяц.

- Извините, замотался по комсомольским делам - меня ведь на секретаря выдвигают.

Если бы Мария Яковлевна рассмеялась вместе со всеми, ее бы полюбили, если бы пригрозила двойкой, ее бы поняли. Но ее томительное благородство обескураживало.

- Товарищи, назначьте сами удобное для вас время, я позанимаюсь с вами дополнительно.

Уважение к ней росло с каждым годом, но любви не было. Нет, любви не было.

Мария Яковлевна читала историю мертвых языков и вела семинар по фонетике живого. Надо было иметь нечеловеческую волю, чтобы не прогулять лекцию по истории языка в субботу, в декабрьские сумерки. На третьем курсе Мария Яковлевна читала лекцию о готском синтаксисе для одной Марины, которую никто не ждал по субботам в вестибюле факультета, и за это Мария Яковлевна полюбила ее.

Весной в открытые окна фонетической лаборатории, выходящие на гаражи, влетал хорошо артикулированный мат. Эти односоставные конструкции с двумя-тремя ключевыми словами показывали тесную связь между школой и жизнью. Мария Яковлевна хорошо усвоила, что пролетарий будет всегда прав, а старая преподавательница, да еще еврейка, виновата и осмеяна, и поэтому она неумело делала вид, что ничего особенного не происходит.

Мария Яковлевна была замечательным преподавателем для тех, кто не сопротивлялся знаниям. Сопротивлялись многие, те, кто мечтал работать с живым разговорным языком. А этому она научить не могла. Она учила для науки, не для жизни. Может быть, ты и полюбил душой омонимию морфем или роль небной занавески в немецких диалектах, но на работу за границу поедут совсем-совсем другие.

Оба семестра над Университетской набережной дул ветер. Он приносил потоки воздуха, от которого студенток охватывало то неясное томление, то жажда

знаний. На филологический факультет ветер приносил пустые грезы. В день открытых дверей в актовом зале собирались желающие поступить в университет.

- А правда, что с третьего курса стипендию платят в валюте?

- Вот вы сказали, что на португальское отделение принимают шесть человек. Один будет послом, а остальные?

- Куда поступить, чтобы наверняка попасть за границу?

Марина уже была старшим преподавателем, когда случилась беда: дочь Марии Яковлевны утонула, перевернувшись на байдарке. Аня погибла в начале лета, и Марина понимала, что до начала учебного года она не увидит Марию Яковлевну. Позвонить или нет? Что говорят в таких случаях? А вдруг от таких звонков ей будет еще тяжелей? Не позвоню...

Осенью Марина столкнулась с Марией Яковлевной в вестибюле и кинулась к ней с запоздалым сочувствием.

- А ведь вы единственная, кто не позвонил и не пришел ко мне после гибели Ани,- сказала Мария Яковлевна, уклонившись от объятий, и вышла на набережную.

Она продолжала ходить на факультет и была ровна и приветлива, как прежде, только перестала красить волосы. Новые студенты, так же, как когда-то Марина, побаивались ее: никогда не улыбнется. Больше к Марии Яковлевне Марина неходила. Все дела решала на кафедре.

Как и много лет назад, плывет мимо факультета, стоя на льдине, чайка, потерявшая всякое чувство ответственности. Пригретая на факультете дворняга, одинаково любимая и германистами, и романистами, укладывается на ночь у батареи перед бывшим партбюро, не зная, как сложится завтрашний день. Студентка сидит на подоконнике, прижав к груди учебник латыни, и смотрит в темное окно.

А Марина, проходя мимо университета, часто видит Марию Яковлевну, хотя ее давно нет в живых. Мария Яковлевна идет впереди не спеша, в старомодном пальто, руки ее пусты. И ее нельзя обогнать.

1993 год

9.7 ХОЧУ ЗА ГРАНИЦУ

После университета Марину распределили в Институт языкознания. Натертый паркет в коридоре, шкафы, набитые "Филологическими вестниками", и гробовая тишина. Научные сотрудники сидели по комнатам и писали, писали... или выписывали из книг на карточки. Здесь была не библиотечная тишина, а другое - тишина для старения и выхода через академический двор - на пенсию. Здесь работали те, кто любил каузативные конструкции и нулевой артикль, дуративные глаголы и пучки фонем. Говорили здесь особым научным языком, который Марине никак не давался. Нельзя было сказать: "Ой, я в статье страницы перепутала",- надо: "Допустила погрешности в пагинации".

Из института за границу ездил только директор, и только в Австрию. Возвратившись, вешал объявление:

"Лекция с показом слайдов "Две недели в Австрии" (по личным впечатлениям)".

Полтора часа сотрудники смотрели на заснеженные хребты, хребет за хребтом...

- Вот это Нина Сергеевна из Москвы и я, в темных очках. Трудно узнать, да? Тут мы с членами общества "Австрия - СССР"... Вот мы вручаем сувениры на молокозаводе... Мы с Ниной Сергеевной дома у активиста общества...

Всех побывавших за границей Марина делила на две категории.

Тип первый. Взгляд рассказчика туманится, ему никак не согнать с лица особую мечтательную улыбку, которая появляется после зарубежной поездки: вам, тут живущим, не расскажешь, не объяснишь. Какие там дороги! А сыр! А как меня принимали!!!

Тип второй. У рассказчика скучное лицо и тухлый взгляд.

- Паршивая страна. Город называется! Сто тысяч жителей. У нас в Дачном больше народу живет. Я там есть не мог. Хлеба вообще не дают, вместо масла маргарин. Ни разу чая заваренного не предложили. По телевизору вообще смотреть нечего.

Лицо рассказчика покрыто нездешним загаром. Пиджак, рубашка, носки все на нем куплено с толком, не спеша, в хорошем магазине. Ежу понятно, что он будет ездить туда, где все плохо, до последнего дыхания.

Когда Марине предложили перейти в университет, на преподавательскую работу, она согласилась сразу. И очень ей захотелось съездить за границу - в Данию, куда же еще.

Желание поехать в Данию легко можно объяснить городу и миру: человек десять лет преподает датский язык и литературу. Так можно посмотреть, что за страна такая, а? Нет?

Мечта, дремавшая годами, проснулась, когда на кафедру из иностранного отдела пришло одно место на недельную ознакомительную поездку в Данию. Завкафедрой сказал: "Характеристику пишите себе сами. Вам ехать - вы и бегайте".

Характеристику (6 экземпляров под копирку) надо было сперва показать дяденьке из комнаты по оформлению заграникомандировок. Была такая комнатка в углу, за машбюро, а дяденька - вежливый, с внимательным взглядом. От него пахло только что выпитым кофе.

- Придется, Марина Николаевна, переписать характеристику. Вы ничего не сообщили о первом браке:

фио первого мужа, год и место рождения, где работает...

Отдельной строкой напечатайте:

"Партком, профком и ректорат поставлены в известность о причинах развода доцента Петровой и согласны с причинами развода".

Марина растрогалась: сама не знала, зачем, дура, развелась, а в ректорате (сотня баб) - знают и согласны.

В иностранный отдел стояла очередь за бланками. Отдел работал - час утром, час вечером, среда неприятный день. Две девицы, черненькая и беленькая, с утра

утомленные тем, что народ по десять раз переспрашивает одно и то же, говорили тихими монотонными голосами, скрывая раздражение:

- Повторяю еще раз. Эти четыре бланка заполняются от руки. На машинке нельзя! Теперь держите восемь розовых бланков, эти только на машинке! Указывайте девичью фамилию матери и жены.

- Тут места не хватит.

- Ну что вы как маленький, ей-богу! Можете писать сокращенно - дев. фам. Всех, всех родственников укажите... Так, держите шесть голубеньких, здесь пишете национальность и партийность, а место работы не надо. Ну, и двадцать четыре фотографии, матовых, в овале, без уголка.

Новички недоумевали: зачем двадцать четыре? Одну - на паспорт, а двадцать три куда приклеят?

- Следующий!

Старая дама прошмыгнула без очереди.

- Я уже была. Я только спрошу! Будьте так добры...

Из-за двери послышался виноватый голос:

- Простите, Танечка, опять вас беспокою. Если отец умер, его надо писать?

- Обязательно. И укажите, был ли он членом партии.

- Он умер тридцать лет назад!

- На момент смерти был он членом партии или нет? И где похоронен, напишите. Название кладбища, ряд, место. Ириша! Закрывай дверь. Сегодня больше не принимаем, и так зашиваемся.

Марина готовилась к поездке: стояла у читального зала и изучала портреты членов Политбюро, стараясь найти ассоциативные связи или внутреннюю мотивировку их фамилий. Потом стала примерять их на роль мужа или любовника, и дело пошло быстрее. Алиева и Сулова отвергла сразу. Поколебавшись, остановилась на Воротникове: неизвестный художник придал его глазам

интеллигентную грусть. Лаборантка вернула Марину к действительности. "Где вы пропадаете? Сейчас идеологическая комиссия заседает. Как какая? Факультетская!"

Перед тем как открыть дверь и переступить порог, Марина сделала специальное лицо: "Еду за рубеж не ради удовольствия, сохрани господь. Я и ехать не хотела - кафедра заставила: надо, Марина. Надо собрать материал для нового спецкурса".

Идеологическая комиссия состояла из двух немолодых дам с плохо покрашенными волосами. Одна - доцент по Анне Зегерс, другая - ассистент без степени, пишет на тему "Образ рабочего в болгарской прозе". От дам исходили благожелательные токи, напрасно Марина делала спецлицо.

- Какова область ваших научных интересов, Марина Николаевна?

- Видовременная система скандинавских глаголов.

Дамы вежливо улыбнулись, тему, мол, одобряем.

- Как собираетесь использовать время в заграничной поездке?

Вот сказать бы им сейчас: колбаску вкусную куплю и съем. И запью баночным пивом. Удобные туфли куплю, а те, что на мне, костоломы, выброшу в пролив Скагеррак. А если деньги останутся, мыла душистого на подарки.

- Думаю поработать в библиотеках, походить по музеям.

Дама по Анне Зегерс кивнула:

- Желаем счастливого пути!

"Какие вы милые, идеологи,- думала Марина, идя домой,- не терзали, не гоняли по пленумам. Дай вам бог хорошей импортной краски для волос".

По четвергам заседало партбюро факультета. Перед дверью собралось человек пятнадцать, вызывали по фамилиям.

- Какие будут вопросы Марине Николаевне?

- Как вы готовитесь к поездке? Есть у вас план подготовки?

Это спросил старый хрен, фадеевед. Сорок лет изучает "Молодую гвардию", а диссертации так и не защитил. Но уволить его нельзя: участник парада победы на Красной площади. Фадееведа всегда включали в приемную комиссию, и он всегда задавал абитуриенту один и тот же вопрос; "Что самое главное в истории университета?" Простые души, обрадовавшись, что можно показать эрудицию, соловьями разливались про двенадцать коллегий, некоторые начинали с семнадцатого века, с мызы полковника Делгарди. Думали: оценит, отметит. А надо-то было всего ничего. Скажи: "Владимир Ильич сдавал здесь экзамены за юридический факультет",- и ушел бы с пятеркой.

- Изучаю историю датского рабочего движения. Работаю с газетным материалом.

Марина слыхала, что в партбюро любят, чтобы газеты не просто читали, а "работали" с ними.

Секретарь партбюро (изучает частушки советского времени, но стажирется при этом в Англии) кашлянул в кулак.

- Полагаю, все ясно. Вы свободны. Пригласите Птичку Анатолия Васильевича.

Прошедшие партбюро факультета допускались на центральную идеологическую комиссию университета. Тут, в предбаннике, был народ со всех факультетов. В таких очередях люди всегда дают советы, делятся опытом. Многие были нервно возбуждены. Некоторые стояли с отрешёнными лицами, в разговор не вступали. Все это напоминало очередь на аборт: всем сейчас будет плохо – и веселым, и зеленым от страха. Никто тебя не спасет. Назад дороги нет. Молись.

Марина примкнула к разговорчивым. От них и узнала: в комиссии шесть мужчин и одна баба. К бабе - ни в коем случае! Гоняет по африканским борцам за свободу. Причем требует по фамилиям; кто в тюрьме - отдельно, кто на воле - отдельно. Из мужчин трое комсомольцы, злые, как осы. Жалости не знают - карьеру делают. Надо постараться попасть к старикам, особенно советовали полковника с военной кафедры: любит женщин любого вида и возраста. Марине повезло: попала к пожилому историку, автору монографии "О правах человека - истинных и мнимых", любителю поговорить о себе. Марина узнала, что он служил

в Корею, и что там были особые крысы - белые, а хвосты короткие. Крысы- диверсантки, прошедшие обучение в США, нападали на советских военнослужащих, понижали их боеспособность. Марина слушала историка с глубоким интересом, сама задавала ему вопросы, смеялась, когда ей казалось, что ему будет приятно.

Краем уха она слышала, как комсомолец с серым лицом говорил доценту-биологу:

"Сожалею, но вам придется прийти еще раз. Сколько газа добыто за пятилетку, не знаете, задачи коммунистов Непала сформулировать не можете..."

Маринин экзаменатор вынул расческу, провел ею по редким волосам, дунул на нечистые зубья, вздохнул и поставил нужную подпись.

Партком университета заседал в мраморном Петровском зале. Бывалые учили новичков:

- Как вызовут в зал, проходи на середину, там стул стоит. Предложат сесть - садись. Будут читать твою характеристику - сиди. Как начнут задавать вопросы - встань. Тот, кто продолжает сидеть, не уважает партком.

- Может, вообще не садиться?

- Нет, если скажут сесть, то надо сесть обязательно.

Маринину характеристику читала дама-юрист, стерва высокого класса. О количестве печатных работ неразборчиво бубнила, а о разводе - громким, звонким голосом.

- Будут вопросы товарищу?

- Товарищ Петрова в Данию собралась, а в своей-то стране, что, уже и смотреть нечего?

Секретарь парткома неожиданно вступился:

- Марина Николаевна еще молодая. Успеет и по своей стране поездить. Вот вы на неделю за границу уедете, а муж-то справится один?

Шутка, поняла Марина. Надо смутиться и потупиться, застеняться. Они это любят.

- Мужа одного оставлять нельзя. А то как бы чего... Следующий!

Райком КПСС был последним барьером, который предстояло взять. Из райкома бумаги попадут туда, где их будут изучать в тиши и вопросов не зададут. В райком рекомендовали идти, одевшись аккуратно, но некрасиво. Никакой косметики, никаких французских духов! Комиссия состояла из трех женщин с партийными прическами - белыми начесанными "халами". Райкомовские женщины терпеть не могли молодых преподавательниц из вузов.

Марину вызвали одной из последних, впереди прошли две автобазы и завод "Вибратор". "Халы" устали и смотрели неприязненно.

- В ленинских субботниках участие принимаете?

- Конечно, каждый год участвую.

- На овощебазу ходите?

- Раз в месяц по графику.

Женщина с брезгливым ртом, проткнув высокую прическу остро отточенным карандашом, осторожно почесала им голову:

- Университетские хуже всех на базе работают. Белоручек много. Капусту зачистить не умеют. Наверно, образование мешает. У нас есть сводки за прошлый месяц - десять человек из ЛГУ на проходной задержали: выносили чищенные лимоны.

Другая женщина перечитывала Маринину характеристику, шевеля губами.

- Первый-то муж женился или нет? Дети у него есть от новой жены?

Таких теток Марина любила: с ними всегда можно было найти общий язык. Бабское любопытство надо удовлетворять, рассказать о личной жизни подробно, с юмором, себя не жалеть. Им ведь интересно послушать. После Марининых рассказов о том, кто с кем живет, женщины потеплели, и стало ясно: райком пройден.

Осталось последнее, добыть справку о здоровье. Терапевт в пуховом берете, мельком взглянув на Марину, начала строчить направления: к невропатологу, лору, гинекологу, рентгенологу... Анализы крови и мочи.

Тридцать лет исполнилось? Значит, еще и кардиограммочку сделаем... Мочу и кровь надо было сдавать до восьми утра, а остальные врачи принимали, как назло, после шести вечера. Пока Марина ловила невропатолога, анализы успели устареть, и их пришлось сдавать по второму заходу. "Неси всем по коробке конфет",- советовали коллеги. "Как же я эту коробку буду всучивать?мучилась Марина.- Прямо с порога или раздетая во время осмотра, или класть на историю болезни, пока врач моет руки за ширмой?"

Просидев в очереди перед кабинетами, Марина перечитала все стенные газеты. В каждой поликлинике есть пишущий врач, и Марина выучила наизусть стихи из "Санлистка" и "Голоса медиков ЛГУ".

Студентка! Помни о правиле важном:

Делай уборку способом влажным.

Фтизиатр Б.Мокеев

Наркомана вид нам неприятен:

Хил, небрит, шприц в руке.

Мы советуем: приятель,

Кайф лови на турнике!

Старшая сестра А.Никитенок

УФО поможет детям

Не заболеть рахитом.

Зимой заиграет

Луч солнца на ланитах.

Лаборант Ф.Клычко

Наконец Марина держала в руках справку:

"Дана в том, что Петрова М.Н. не имеет противопоказаний по здоровью для поездки на одну неделю в Данию".

Поставить круглую печать на справку могла только завполиклиникой Тамара Ивановна. Печать она ставила в приемные часы, раз в неделю, по понедельникам.

Профессор, с которым Марина подружилась в поликлинических очередях, искал валидол: "Ну и сволочи. Своими бы руками задушил. Ведь глумятся! Едешь во Францию - сдавай кровь из пальца, а если в Англию - уже из вены! А кто в США оформляется? Всю кровь выпьют".

В понедельник с семи утра образовалась очередь к Тамаре Ивановне, за печатью. В десять часов бодрая и свежая завполиклиникой объявила: "Товарищи! Придется немного подождать: срочное совещание завкабинетами. Не волнуйтесь! Всех приму!"

Четырнадцать женщин, завкабинетами, гуськом прошли в кабинет Тамары Ивановны. Из-за двери в коридор донеслось:

- Попрошу потише! Наборы сегодня такие: две банки тушенки, правда, свиной, три пачки индийского чаю, банка горошка и перец черный, молотый. И в нагрузку четыре банки морской капусты.

- Хорошие наборы! Морскую капусту можно мелко-мелко нарезать и понемножку в винегрет добавлять.

- Тише, товарищи! Есть еще теплые югославские кальсоны, с начесом. Размеры - только маленькие.

- А больших нет? А цвет какой?

- Это же кальсоны! Какая вам разница, какой цвет?

"Да-а-а,- думали изнывающие за дверью преподаватели,- ведь небось клятву Гиппократова давали, бесстыжие..."

За две недели до поездки Ирочка из иностранного отдела догнала Марину на Университетской набережной.

- Ой, хорошо, что вас встретила! Не пропустили вас. Сказали, что международная обстановка осложнилась. Пускают только партийных, с опытом преподавания за рубежом. Ничего, в следующий раз поедете!

Ирочка вскочила в подошедший троллейбус, только зажатая дверьми красная юбка торчала наружу.

В голове у Марины стало пусто и гулко. "Три месяца потратила на idiotские комиссии, десять врачей обошла... Заискивала. Унижалась... Поделом".

Домой идти не хотелось. Хотелось просто посидеть на скамейке. Марина не заметила, как забрела в зоопарк, - ноги помнили, что там есть скамейки. В грязной клетке, на полу лежал какой-то безмянный зверь среднего размера таблички на клетке не было. Он лежал в дальнем углу, не шевелясь, хвостом к публике, мордой к нечистой стене. Не желал глядеть на людей. Презирал. Или очень давно устал жить. Марина поняла, чего она хочет: лечь с ним рядом, спиной к детям и мужу, и долго лежать так, не шевелясь.

1993 год

10 ANOTACE

Jméno a příjmení autora: Bc. Matouš Rýdel

Název fakulty a katedry: Filozofická fakulta, Katedra slavistiky

Název práce: Komentovaný překlad vybraných povídek Natálie Tolsté

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilové, CSc.

Počet znaků: 191327

Počet příloh: 7

Počet titulů použité literatury: 23

Počet internetových zdrojů: 6

Klíčová slova: překlad, umělecká literatura, Natálie Tolstá, překlad povídek, komentovaný překlad, translatologie, analýza vybraných překladatelských jevů, překladatelský proces

Cílem diplomové práce je vytvořit kvalitní a odpovídající překlad povídek Natálie Tolsté s ohledem na spisovatelčin osobitý styl, a tím zpřístupnit českému čtenáři první z doposud nepřekládaných děl autorky. Jde o sedm úvodních povídek z knihy *Dvoje: raznoje*, na které se podílela i autorčina mladší, ale zároveň v knižním světě známější sestra Taťána Tolstá. První část je věnována překladatelskému procesu a je rozšířena o podkapitolu o specifických překladech umělecké literatury. Následuje pretranslační analýza s přiblížením autorčiny osobnosti, knihy *Dvoje* a nastínění poetiky povídek. Nejvýznamnější část je věnována analýze vybraných překladatelských jevů, tedy: překladech antroponym, toponym, názvů povídek, reálií, frazeologismů, termínů a veršů, a také slovosledu. Jednotlivé postupy jsou podloženy odbornou literaturou a doplněny o vlastní příklady. V poslední části se nachází samotný překlad jednotlivých povídek.